

చతువరులకొక విజ్ఞప్తి.

—ॐ॥—

నాయీపాదుషాపరాభవనాటకమునకుఁ బ్రస్తావన వ్రాసి
యొసంగిన అరునపరాభవ నాటకరాజాది గ్రంథకర్తలును శతావధాను
లును, మగ్గురువరేణ్యులునగు శ్రీమూర్తీ దూపాటి తిరుమల శేషాద్రి
రమణకవులకు నమస్కారములొనర్చుచుఁగృతజ్ఞుడనగుచున్నాఁడ. నాచే
వ్రాయఁబడినదికాదుకానఁ బ్రస్తావనలోని యాత్మస్తుతివలన సుధీలోక
ముచే నేను నిందితుఁడఁగాకుందుఁగాక.

బొచితికొఱకు చరిత్రాత్మికమగు నీకథను గొన్ని చోటుల నాటక
కవిసంప్రదాయాచారముగ మార్పులుసలిపితిని విన్నవించుచు గుణ
దోషములఁ జర్చించుభారము సుధీలోకమునకు వదలుచున్నాఁడ.

ఇట్లు

కోటగిరి వేంకటకృష్ణారావు.

సంపాదకవిజ్ఞప్తి.

గ్రాహకులారా !

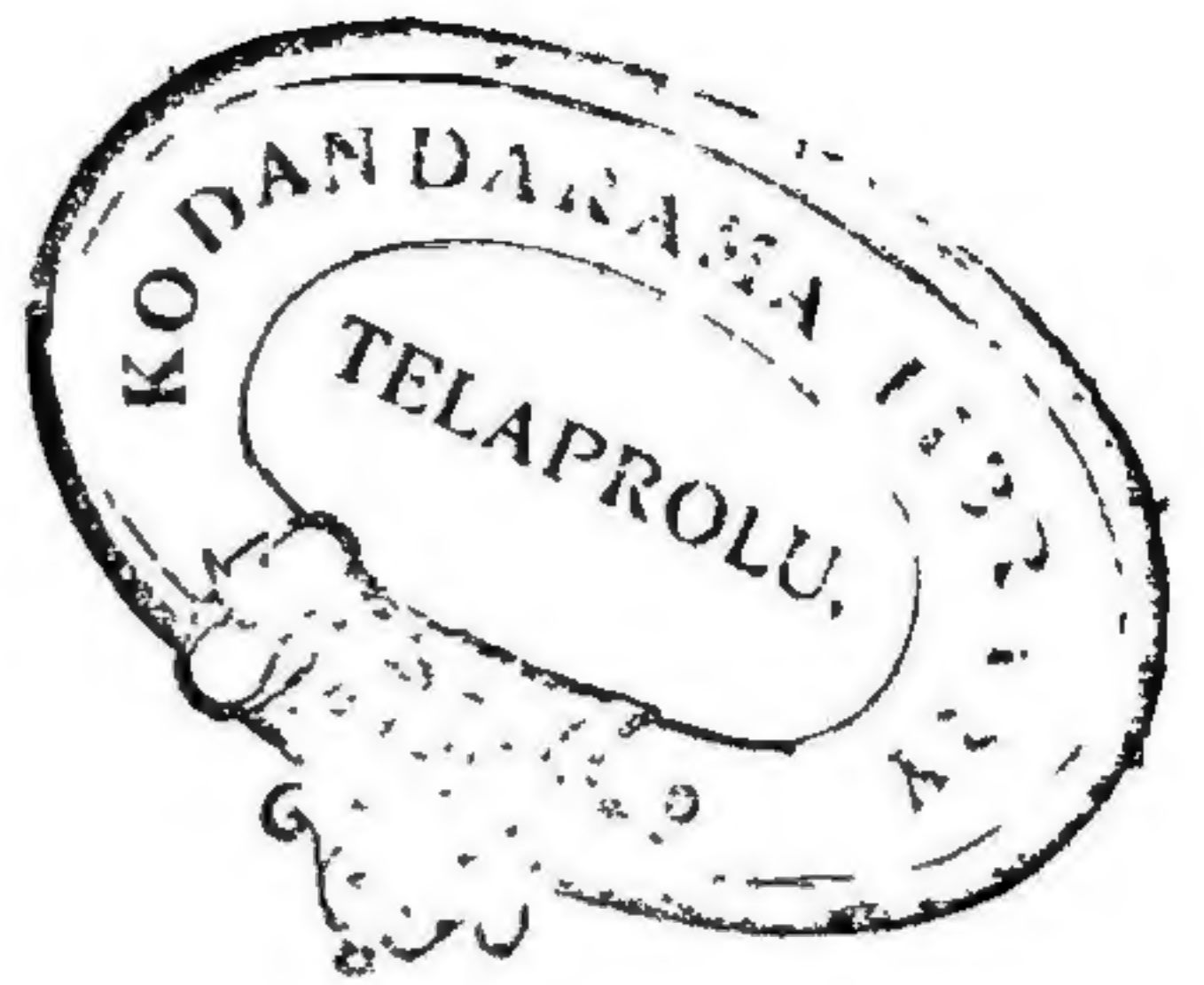
కృష్ణరాయగ్రంథమాలయను నొకగ్రంథమాలను మేము స్థాపించినవిషయము మీకిదివఱకే కరపత్రికములమూలమున వెల్లడించితిమి. ప్రతిష్ఠాపకులును ముఖ్యపకులునగు శ్రీ కె. వి. కృష్ణారావు బహద్దరుచారి యాదార్యాతిశయముచే నీగ్రంథమిప్పటికి మీకొసంగఁగల్గితిమని సంతసపడుచున్నారము. యుద్ధవిప్లవముచే కలిగిన కాకితముల యభావమే మార్చి నెలలో ముద్రింపవలసిన యీపాత్ర మింతవఱకుఁ బ్రచురముకాకుండఁ జేసినది. ముందు రానున్న సత్యభామా పరిణయము సకాలమునకుఁ బాఠకులకుఁ జేర్పవలయుననితగు ప్రయత్నములు చేయుచున్నారము. పాఠకులందఱీ గ్రంథమాలాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడి తమమిత్రులగూడఁ జూచుచున్నారగుఁ జేర్పఁబ్రార్థితులు.

రానున్న పాత్రములన్నియు కాలికోటైంపునోఁ బాఠకుల కందింపవలయుననియుఁ గ్లిష్టపదముల కర్థము రూపవటములు చేర్పవలయుననియు గ్రంథమాలవారు తీర్మానించియున్నారు. ఇప్పటికి మా చందాదారుల సంఖ్య కను స్వల్పమైనను భాషాప్రపంచమున సగ్రంథానమువహించిన మహాశయులఁబ్రోత్సాహముచే దీనినుద్ధరింపఁ జాలక పోదుమాయను సమ్మకముతో నెట్లో మొదటిపుస్తకము వెలువరించితిమి. సాధ్యమైనంత త్వరలో చందాదారుల కుచితముగ నెకయనుబంధగ్రంథముఁ జేర్చుము.

శ్రీకృష్ణరాయ గ్రంథమాల }
గంపలగూడెము }
కృష్ణాజిల్లా.

ఇట్లు,
శేషాద్రిమణికి వ్రలు, శతావధానులు,
సంపాదకులు.

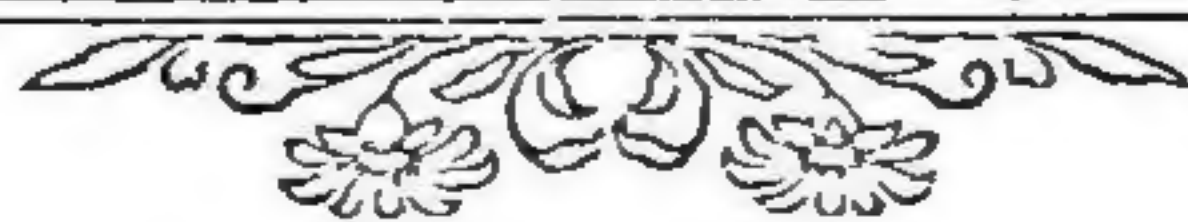
F

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or date, which is mostly illegible due to fading and blurring.

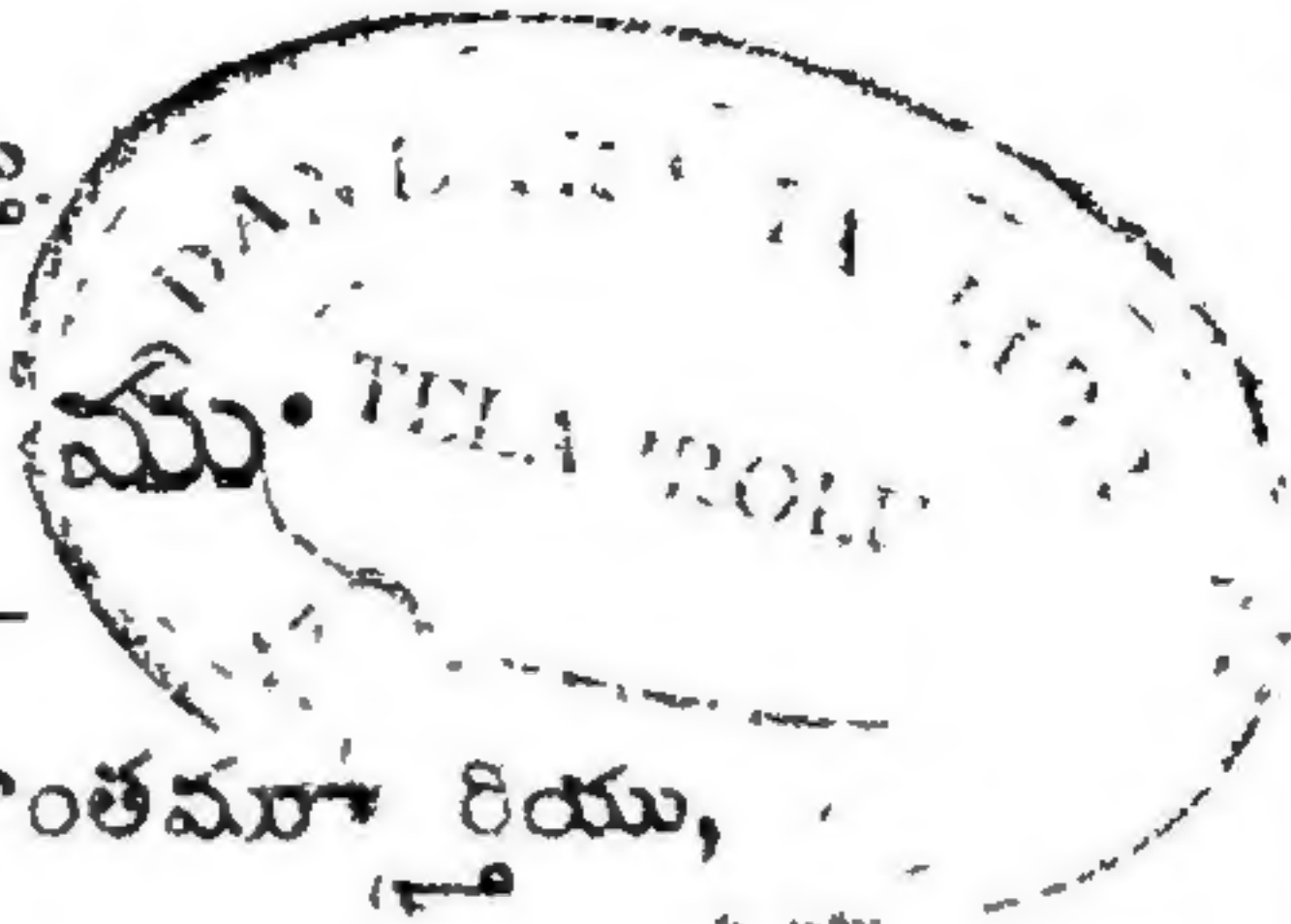
150-100

శ్రీకౌటగిరి వెంకటకృష్ణారావు బహద్దరువారు
ప్రంథకర్త.

ఇరవై

అంకితము

కరుణామయుండును, శాంతమూరియు,

నాశ్రేయోభిలాషియు, స్వర్గవాసియు

నాతండ్రిగారును,

నగు

శ్రీకొటగిరి చిన్నయ్యగారి

దివ్యపాదముల కీపాదుషాసరాభవకృతిని

సమర్పించి

కృతార్థుడ నగుచున్నాడను

ఇట్లు

కో॥ వేంకటకృష్ణ ౦౦

గ్రంథకర్త

4

శ్రీరస్తు.

పాదుషాపరాభవనాటకము.

కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాంకము.

రాజసింహుడు రాజా తురకదోపిడికాండ్రచంపుటకు అరణ్యమున బ్రవేశింపఁ గాఁ గొందఱు దొంగలు రాజసింహునివైకివచ్చెదరు. అంతలో యిరువురు పురుషవేషముతోనున్న స్త్రీలు దోపిడికాండ్ర క్షీంచి రాజసింహుని రక్షింతురు. రాజసింహుఁడు తనకైయొక్కుడు పాటువడి పురుషవేషము ధరించిన విమలవేలికొకయుంగరమిడి మీదేజేశమని యడుగును. విమలయు నామెచెలియగు పద్మయు తమఅఁడువేషము బయటపడునని పేరుచెప్పక నిరాకరించుటచే రాజసింహుఁడుదాఁగికొని వారిసంగతులు చాటుననుండి విని ముందునకువచ్చి వీరకార్యమునకు అఁడువారు మగవేషము ధరించినను తప్పులేదని కొంచెమునేపు మాటలాడి తనత్రోవను వెడలిపోవును. విమల రాజసింహునిపై వలపునంది విరహతాపమందును. పద్మ శిశిరకృత్యము లొనర్చును. ప్రాద్దుగ్రుంకుటచే నిరువురు తమయశ్యములనెక్కి నివాసములకు వెడలుదురు.

ద్వితీయాంకము.

విమలాజేవి తనపిన్నతండ్రి యశవంతసింహుని ఔరంగజేబు చంపించెనని విని పిన్నతల్లి చంద్రావతితోదాబ్బుగా పొసినబాబు ఔరంగజేబునకుఁజిక్కును. అతఁడు భార్యయగు నుదయపురివలన నందలిసంగతులు విని కోపమంది తన సేనాపతి చేతికి విమల తండ్రియగు విజయసింహునకు నీకుమార్తెను నాకొసంగదవా! నీకోట ముట్టడింపనుందువా! యని బాబువ్రాసియించి యిచ్చి కొంతనైత్యమునిచ్చి విమలను విజయసింహుఁడియకున్న నాతనికోటముట్టడింపుమని పంపును. ఔరంగజేబు తనభార్యతో విమలచేనీకు సేవచేయింతునని బాసచేయును. నయనపాలుఁడనువాఁడు ఔరంగజేబునుదర్శించి చంద్రావతి లభింపలేదని చెప్పును. ఔరంగజేబుకోపించి యుపాయముపన్ని నయనపాలుని యింటనున్న యిందిరను తెప్పించి యిందిరను తన యింటనుంచి కొన్నందులకు నయనపాలునకు జన్మాంతశిక్షవిధించును. ఔరంగజేబును లక్ష్యపెట్టక యిందిర గర్వముగమాటలాడును. అందులకాతఁడుకోపించి తనభార్యకడ దాస్యమునకు నియోగించును. భార్యకడఁగూడ వికటముగమాటలాడుటచే నాయను (ఉదయపురి) యిందిరను చంపింపవలయునని ప్రయత్నించును.

తృ తీ యాంకము.

ఔరంగజేబు దగ్గరనుండియొక సేనాపతివచ్చి రూపనగరాధిపతియొద్ద విమలతండ్రి యొనగ విజయసింహునకు విమల నొసంగుచువా! కోటముట్టడించుచుండువారును జాబోసంగును. దానిని విజయసింహుడు చూచి కాలితోత్రోక్కి తిరస్కరించి దూషించి పంపివేయును. కురుక్షేత్రపైనికులు రూపనగరమును ముట్టడించి విమలను బలవంతముగాఁదీసి కొనిపోవఁ బ్రయత్నింతురు. విమలయుద్ధయోధులు తండ్రిగారియొద్దనున్న జాబుచూచియుం తెపురికేగి ముందు జరుగవలసినదానింగూర్చి విచారించును. విమల రాజసింహునకు, ఔరంగజేబుపైనికులు తమకోట ముట్టడించిననియు తనను రక్షింపుమనియు జాబునాసి సామల్ పండితుఁడనువానికొసంగి రాజసింహునకాజాబు పంపును.

చ తు ర్థాంకము.

ఉదయపురి (ఔరంగజేబుభార్య) ఇందిరను యమువానదిలో పోవవేయుమని కొందఱకాజ్ఞయియ వాంఛించునపుడొకప్పు నిందిరను మోసికొనిపోవుచుండును. రూపనగర భాను అను మాటుపేరుతోనున్న రూపసింగా మోసికొనిపోవునది యేరికోయని వెంబడించి యరణ్యమున హంతకులనుచంపి మోసికొని తేబడిన స్త్రీతనభార్యయని గ్రహించి యాయమకు నేదఁదీర్చును. రూపసింగు తాను ఇందిరతో నీభర్తననిచెప్ప వాయమ నమ్మకపోవును. పిదప ఇందిర రూపసింగును భర్తయని గ్రహించును. రూపసింగు తన భార్యచే రాజసింహున కొకజాబుపంపును. ఇందిర పురుషవేషము వహించి యాజాబు చేకొని వెడలిపోవ నుద్దేశించును.

పంచమాంకము.

ఉదయపురి ప్రభువగు రాజసింహునియొద్దకు సామల్ పండితుఁడు విమలయొ సంగిన జాబుచేర్చును. రాజసింహుఁడాజాబుచూచి విమలను రక్షించెదనని వాకొని పై న్యాయుతో రూపనగరమునకుఁ బ్రయాణముచేయ సిద్ధముగ నుండును. ఇంతలో ఇందిర పురుషవేషముతో రాజసింహునిచేరి తనభర్తయిచ్చినజాబోసంగును. ఆజాబువలన విమల రక్షణార్థమై తానేగఁగనే ఔరంగజేబు తనశట్టణము ముట్టడింప సేనతో రానుం డెననియు, ఆవచ్చుపైన్యము నారావళిపర్వతమధ్యమునుండి రూపసింగునడపించునని యు గ్రహించి పర్వతములమధ్య ఔరంగునిపైన్యమును పట్టుపెట్ట యత్ని మొనరించి రాజసింహుఁడు విమలను రక్షింప రూపనగరమునకుఁ బోవును.

షష్ఠాంకము.

తురకల చేతలకు వెఱచి విజయసింహుడు తనకోట దక్కదని తలంచి విమల మొదలగువారలనభిమానసంతతుఁడౌచుకొని ప్రవేశముచేయ నాజ్ఞయొసంగును. స్త్రీలందఱిగ్నిప్రవేశముచేయ నిర్ధముగ నుండురు. ఇంతలో రాజసింహుడు తురక సేనలఁ బాఱి దోలియంతఃపురమునకు విజయసింహునితో నేలెంచి స్త్రీల నగ్నిప్రవేశము చేయకుండ నివారించును. విజయసింహుడు తన కుమారితయగు విమల వ్రేలియుంగరముచూచి రాజసింహుని వలచినసంగతిగ్రహించి రాజసింహున కొసంగి పెండ్లియొనర్చును. పద్మను శివసింగునకిచ్చి పెండ్లిచేయుటకు విమలను రాజసింహునితో నత్తవారింటికిఁ బంపుటకు నిశ్చయించి యందఱు నిష్క్రమింతురు.

సప్తమాంకము.

ఔరంగజేబు సేనాసహితముగ నుదయపురిని ముట్టడింపవచ్చుచుండ నారావళి పర్వతములమధ్య రాజసింహుఁడాసేనల బంధించి మార్గముల నిరోధించి జాగరూకత గాఁగాచియుండును. ఇంతలో రూపసింగువచ్చిరాజసింహునితో తురకలదుర్గతివచింపఁ జాలిపడి, తురుష్కులకు, యుద్ధవ్యయములొసంగి అన్యమత ద్వేషముమానిన రక్షింతుని రాయభారిని పంప నారంగజేబు నిరాకరించును. విమల కుదయపురిచే (ఔరంగజేబుభార్యచే) దాస్యముచేయించి సామల్ పండితుఁడు విమలతోఁ బ్రవేశించును. విమల ఔరంగజేబును నిరసించును. ఔరంగజేబు సుధినియమముల కంగీకరించును. తురుష్కునైనికుల విడచిపెట్టుటకు రాజసింహుఁ డంగీకరించును. ఔరంగజేబునకు విమలను కోరినందులకు ఇందిర నగౌరవము సలిపినందులకుఁ బరాభవము జరుగును.

భరతవాక్యముతో నాటకము ముగియును.

నాటక మునవచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

సూత్ర ధారుడు.

రాజసింహుడు.

నయన పాలుడు.

ఔరంగ జేబు.

మసావదు.

సాదత్ ఖాను.

హిందూ సేవకుడు.

రూపసింగు లేక మానవల్లిఖాన్

సామల్పండితుడు.

తురుష్క సేవకుడు.

అచ్చన్న

వెంకన్న.

స్త్రీలు.

విమలాదేవి.

పద్మ.

ఇందిర.

ఉదయపురి.

ప్రీతి క.

~*~*~*~

రసికాగ్రేసరులారా !

ఈ నాటక రాజమునందలి కథావస్తువు ప్రఖ్యాతమని చెప్పనగు భారతవీరులకుఁ బిమ్మటఁ దౌద్యశశౌర్య పరాక్రమాది మహానాత్య గుణ సంపదచే హైందవతౌతధర్మమును బ్రకాశింపఁజేసి, ప్రపంచ చరిత్రమున హైందవజాతికి నెల్ల నగ్రస్థానమును గడింపఁగల్గినవారు రసపుత్తులనుట యతిశయోక్తిగాదు. ఈ నాటకమునకుఁ గథానాయకుఁడు రసపుత్త్రవీరుఁడగు రాజసింహుఁడు. కథానాయిక విమలాదేవి. ప్రతినాయకుఁడు మహమ్మదీయ చక్రవర్తయగు నారంగజేబు, ఈకథ యిదివఱకే “ విమల ” యనుపేర నాఖ్యాయికగ న్రనాయఁబడి సుప్రసిద్ధినిఁ గాంచియున్నది.

2 హిందూదేశము రసపుత్త్రవీరులకుఁ బితృపితామహర్జితమగు జన్మభూమి. మహమ్మదీయులు విదేశీయులు. వీరలు మా యోషాయము లచేతను, స్వపరాక్రమముచేతను, రసపుత్తులను నిర్జించి, హిందూధర్మము నవమానించి, తద్రాజ్యముల నాక్రమింపఁదొడఁగిన తరుణమున స్వధర్మ స్వరాజ్య రక్షణ తత్పురుషులయిన రసపుత్త్రజాతి చూపిన బాహుబలపరాక్రమమును, రాజ్యతంత్రనిర్వహణ కౌశలమును, నిరుపమానములు, హిందూజాతికి నుత్తేజకములు. ఈకథలోని నాయకప్రతినాయకు లన్యోన్యవిరుద్ధ ధర్మసంబద్ధ మతావలంబకులగుటచేఁ దత్కలహము, కేవల మేకామిషలోభ ప్రేరితముగాక ధర్మప్రేరితమయి విలక్షణాకారము ధరించినది. ధర్మాధర్మ సంఘట్టనమునందే మానవజాతీయం దంతర్లీనమగు మహాగుణములు ప్రకాశమునకు రాఁగలవు. అసూర్యంపశ్యలగు రాజకుమారిక లే వురుష వేషధారిణులయి, శత్రుమారణకర్మమున నప్రమత్తలై విహరించిరనిన, వీరరసావతారము తులగు తత్పురుషులమాట చెప్పనేల ? నవ్వాజభీరువులగు నబలలను రిణరంగ విహారిణులగు ధీరలుగ మార్పఁగల్గు నంతవీరరసోద్రేక

మునకుఁ బ్రథానకారణము స్వధర్మస్వదేశాభిమానమే యని చెప్పక తప్పదు.

3 ఇన్నాటకమునందలి కథానాయకయగు, విమలాదేవియొక్కయు నిందిరాదేవియొక్కయు గుణోన్మీలనమునందుఁ గవి కనఁబడిచిన సందర్భశుద్ధి యవస్థ సామాన్యము. స్త్రీలకుఁ బురుషులతోఁ జూలు సంపూర్ణవ్యక్తి స్వాతంత్ర్యముండి తీరవలెనని యభినవనాగరికుల మతియు. కాని స్వాతంత్ర్యము స్వధర్మపారతంత్ర్య గర్భితము. స్వధర్మ వివక్షయందు హైందవస్త్రీలకును, దదన్య స్త్రీజాతీకినిఁ జాలఁ దారతమ్యముగలదు. హైందవ స్త్రీకిఁ గులాభిమానమగ్గలము. వైభవాదుల నాశించి విజాతీయుని స్మరింపనొల్లదు. అట్టి సీచక్రత్య మొనర్చినందున కు విమలాదేవి యుదయపురియందుఁ గనఁబడిచిన యసహ్యతయే నాయక ప్రతినాయకులకుఁ గల్గిన కలహమునకు బీజము. మఱియును హైందవ స్త్రీదృష్టియందు వివాహమైహికముగాదు, పారలౌకికము. భౌతికము కాదు, ఆత్మీయము. “ రసోవై సః ” అనుశ్రుతి ప్రమాణముచేఁ బ్రేమ రసస్వరూపుఁడగుదా భగవంతుఁడు. ఈనువాహాన్నతాదర్శమే, యాపత్సమయములయందుశస్త్రధారిణులయి స్వమాన రక్షణకార్యమందుఁ బురుషులకు సాయపడుటకుఁగాని లేదా యగ్ని ప్రవేశముచేయుటకు గాని రసపుత్రాంగనలను బురికొల్పుచుండెను. అట్టివీరపత్నులగు పతి వ్రతామణులకు స్వాతంత్ర్యమనునది సువర్ణమునకుఁ బరిమళమబ్బుటయే. భర్తృషరోక్షమున స్వపాత్రవ్రత్య రక్షణమునకును, దత్సమక్షమున స్వరాజ్య స్వధర్మ రక్షణమునకును సక్కలపు వీరయువతీమణులుధనుర్విద్యావై శారద్యము సంపాదించి వినుతఁగాంచిరి.

4 నాటకరచనయందే తత్కవిరాజు పూర్వోదాహృతమగునాఖ్యా యికాకృతి యందలి కథా సంవిధానమును గొన్నిచోటుల సందర్శించి తముగ మార్చియున్నాఁడు. స్వదేశ ద్రోహియయిన నయనపాలుఁడు చక్రవర్తిక విధించిన శిక్షనుండి తప్పించుకొని, యిందిరారూపసింగుల సమావేశమునకు పారలఁ గలిసికట్టు లాఖ్యా యికయందు వర్ణింపఁబడి

యున్నది. ఈకృతీయందన్ననో, పశ్చాత్తాపమాత్రముచే నయనపాలుని విషవఁగూడదని ధర్మదేవతయే తన్మహాద్రోహమును జన్మాంత శిక్షా రూపమునఁ గట్టికుడుపుచున్నది. పుణ్యపాపము లత్యుత్కటమగుచో నిహముననే తత్ఫలమునుభవమునకు వచ్చునని గదా యార్యోక్తి. రూపసింగునకు హసనల్లీయ నెమ ప్రచ్ఛన్న వేషమున నిందిరాసమావేశము కల్పింపఁబడెను. పరోక్షమున నీవీరదుఃపతులకుఁగల పరస్పర నిర్వాజ గౌరవప్రేమములను బ్రకాశింపఁ జేయుటయే యాకల్పన యుద్దేశ్యము గా నెన్నఁదగినది. ఏతద్వర్ణనమునందును విమలా రాజసింహుఁ పరస్పరాను రాగోదయవర్ణనమునందును, గవికిఁగల సాత్వికశృంగార రసవేత్సత్వము వెల్లడియగుచున్నది. సామల్పండితుని హాస్యసూక్ష్మాదకరము.

రాజసింహుని సంధినియమములును నాఖ్యాయికయందుఁగన్నట్టపు. కవికల్పితములె. ఇందు హిందూజాతకి సామన్యమగు స్వధర్మాభిమానము, జాతిద్వేషపురస్కృతముగాని పరధర్మసహిష్ణుతశరణాగతశ్రాణ ప్రధానమగు నౌదార్య సంపత్తి మొదలగు నుత్తమగుణములకు జయమాపాదింపఁబడినది. ఈమార్పులవలన, నాఖ్యాయికయందలి కథాశరీరమునకు నిక్కవిశిఖామణి జీవముపోసినాఁడని చెప్పవచ్చును.

ఓ కృతీకర్తగారు జమీందారులు ప్రభువంశ సంభూతులు. రసపుత్రశౌర్య పరాక్రమాది గుణగ్రహణ రసికత్వమువారుగ్గుఁ బాలతో నేర్చినవిద్య. అట్టియాత్మలు వీరరసప్రపంచ సంచారతత్పరములనుట యొకవింతగాదు. కాని యితర జమీందారులవలెఁ గాలము వృథపుచ్చక శ్రీవారాంధ్రసారస్వతియు నధికిరించి, యందు స్వభావమాధురీమా ధురీణ ధోరణులతో నవరసాశ్రయంబులగు కావ్యనిర్మాణములకుఁగడంగి, యభినవకృష్ణరాయలను బిరుదమునుధరింపఁగల యోగ్యతతో విరాజిల్లుచు, నాంధ్రకవితామతల్లిని నదివఱకే శృంగారతిలక, యశావస నిగర్హణాది చాటుప్రబంధములచేతను, నభినవపాండవీయ నాటక రాజముచేతను నలంకరించి ప్రస్తుతమీనూతన సువర్ణోపహారమును దచ్చి

పాదసన్నిధి నర్పించుకొనుచున్నారు. బుధులేతత్కావ్యరసాస్వాదన
ముచే నానందించెదరుగాక. స్వసేనచేయుటకు భారతమాత శ్రీవారి
నాశీర్వాదించుఁగాక సకలలోకేశ్వరుఁడగుశ్రీయఃపతి శ్రీవారికి నాయు
రాగోగ్యైశ్వర్యపరంపర ప్రసాదించుఁగాక!

27—5—16

గుంటూరు.

}

గొ. రమాకాంతచార్యులు. బి.ఎ.

శ్రీమత్పరజేవతాయైనమః

పాదుషాపరాభవము

- నాంది -

అనవద్య, వినుల, క్షమాజనితభవ్యాత్మ, దురూహావశం
బున, గోద్యేషియొకండు గోరగ, బలంబుజాపి, వంచించి, త
జనకు దన్వియు, రాజపుత్తులకు హృత్సమ్మోదము గొల్పున
య్యినవంశ్యుండగు రాజసింహుకృప మీకిష్టార్థముల్ కూర్చుత్తె ||
చం॥ సిరులకుఁబట్టుకొమ్మ, కవిశేఖరుల గడుపారగన్ను
దరి, రమణీయ సద్గుణవితానవిభాసుర, దేశభక్త సం
భరిత, ప్రచండరాణిచయ మూనసపంజరలోల, గుప్తసం
హరణరతాత్మకూ భరతమాత, మినుక దుశోడఁ బ్రోచుత్తె ||

[నాంద్యంతమున నూత్రధారుఁడు]

నాటక సందర్భమునకై సభ్యులు విచ్చేసి చాలతడవయ్యె. ప్రకృత
ప్రయోగ యోగ్యమగు నాటకమునుగూర్చి యోజించుతటి నన్నుఁ
బిలుపుడనిన నటి యొకనురాదయ్యె. కారణమేమైయుండును? (నేపథ్య
ముంజూచి) ఏవియోపుస్తకముల వెదకుచున్నది. ఇది విలంబన మొన
రింపఁదగిన సమయముకాదు. పిలచెదఁగాక. (బిగ్గరగ) నటీ! ఒక్క-మా
రిచ్చటకు వచ్చిపోవునంతటి యవకాశము కలదా?

నటి--(ప్రవేశించి) మీరు పిలచుచుంటిరని వచ్చితిని. ఇంక నే ననుకొనిన
గ్రంథరత్నము లభింపలేదు. తృటికాలము సెలవైనంగిన నా
పుస్తకమును వెదకి తీసికొనివచ్చెదను.

నూత్ర-చేతినిండ నన్ని పుస్తకములూచుకొని యొకఁ బుస్తకమును
పుస్తకము లనియెదేల? నీవైనరింపఁబోవు ప్రసంగమిప్పుస్తక

ములతో ముగింపుము. కొంతపడిన చూచుకొందము.

నటి-నాయకా! మీరెన్ని చెప్పినను నామనసు కుదురదు. నేడు ప్రదర్శింపఁ
దగిన నాటకమిదియని యొకదాని నేరిపెట్టితి. ప్రస్తుతముకాన
రాదయ్యె. ఇక నేను మీకుఁజెప్పునదేమున్నది.

నూత్ర-(తనలో) ఈనుందరి యలంకార మొనర్చుకొను తఱి చెంగటఁ
బదిలముగనుంచికొనిన యీ పాత్రమును దెలియకుండఁ దెచ్చితిని
ఈపుస్తకముపై నీసతికనురాగ మెక్కుడని వినియున్నాఁడ.
ఇపుడు నేను దీని ప్రదర్శింప నూహించితిని. తెలియనివానివలె
పుస్తకమును గూర్చినయంశములన్నియు నడిగెదఁగాక (ప్రకాశ
ముగ) పడఁతీ! ఆగ్రంథనామమెయ్యెది? నేనెందేనిచూచియున్న
జెప్పెద. తెలిసియున్న కవిపేరు గూడఁజెప్పుము.

నటి-నాయకా! మీనాటలంబట్టిమాడ నా పాత్రము మీరె తీసిరన
సాహసించుచున్నాను. దయచేయుఁడు. దయచేయకున్న నా
మీఁదయాన.

నూత్ర-నతీ! వచ్చిన దొంగతనము రానెవచ్చినది. గ్రంథమును దీసి
యున్న నొసంగెద. ఒకముద్దిచ్చెదవా? కవిపేరు చెప్పెదవా?

నటి-ముద్దె యొసంగెద. గ్రంథము తెండు.

నూత్ర-ముద్దులకేమికాని కవిపేరుఁగల పద్యము నొక్క దానిఁజదివిన
పుస్తక మొసంగెద రాగయుక్తముగఁ జదువవలయును.

నటి-తప్పక యొసంగుదురు కద! ఈయకున్న నెట్టు. ఇదిగో పద్యముఁజది
వెద. పుస్తకము బయటనుంపుఁడు.

సీ॥ అభినవపాండవీయంబను భారత

నాటకరాజ మొనర్చినాఁడ

శృంగారరసపద్యసంగతంబగునట్లు

శృంగారతిలక మాంధ్రించినాఁడఁ

గూరకర్మకు గూడెదిగుల్ల యా

వననిగర్హణమును వ్రాసినాఁడఁ

బలుకు పల్కునఁదేనెలొలయ ముద్దుగఁగై తఁ

జెప్పవాడను పేరుచెందినాడఁ

గీ॥ బద్మనాయక కులసముద్భవుడఁగోట

గిరిసువంశ్యుడవేంకటకృష్ణరాయ

కవిని యీశాదుషా పరాభవమువ్రాసి

నాడఁచేకొనుడయ్య విజ్ఞానులార॥

నూత్ర-ఇక నెక్కమాటఁజెప్పినఁ బుస్తక మొసంగెద.

నటి-నాయకా! నాయుత్సాహము భంగ పెట్టకుఁడు. మీరు కోరు

పద్యము జదివెద నొసంగుఁడు.

నూత్ర-అట్లులైన నీకవిఁగూర్చియున్న పద్యములలో నింక నెక్కదానిని

జదువుము. పుస్తకము తప్పకయొసంగెద.

నటి-ఈమారొసంగి తీయవలయును.

ఉ॥ భారతనాటకంబు రసబంధుర శైలినివ్రాసి, “కైతఁగో

నేరుపుఁజూపినాడ,” నని నెమ్మదిఁ దృప్తివహింపఁబోకయీ

భారతమాతపైఁగలుగు బత్తిని వేఱొక నాటకంబు చె

ల్వారఁగఁజేసినాడ బుధులార! గుణంబుల స్వీకరింపుడీ॥

నూత్ర-ఇకఁజెప్ప నవసరములేదు. ఈకవిరాజును నేనెఱుంగని

వాడనుకాను.

మ॥ తెలుఁగు సంస్కృత మాంగిలేయమును ముందే నేర్చి తర్వాతప

ల్కులలోన రస మొల్కనిర్మలవిధిఁగ్రొంబొత్తముల్ వ్రాయుగం

పల గూడెంపుఁగుమారరాజునొకా భామా? క్రొత్తవానిఁబలె

దెలియఁ జెప్పితివేనెఱుంగ నొకా? తద్దీచాతురిఁ జాలిఁక॥

నూత్ర-సిప్పుచెప్పినదంతయు నేనెఱింగియున్నవిషయమే. అభినవపాండవీ

యప్రదర్శన వశమ్మునసభ్యులుఁగూడ నీవిషయమెఱింగి యు

న్నారు. మఱియొకక్రొత్తపద్యమునుజదివిన పొత్త మొసంగెద.

ఈమారుబొంకిన కులమునకుఁ దప్పినట్లు.

నటి-గ్రంథము దయచేసిన జదివెద.

సూత్ర-(వృత్తకమిచ్చుచు)చకువుము.

నటి-నాపనితీతినది (పోబోవును)

సూత్ర-(కొంగుబట్టికొని) పద్యమును జదివినగాని పోసేయను.

నటి-ఒక్క-పద్యము సూత్రముచదివెదను.

కవిరాజవిరాజితము.

నవనన పల్లవఃనమ్రమ లతాచయ • నైగనిగిగ్ గవి • నాయకులు
త్సవముగఁగన్గొని • చామలవా తెఱ • సామ్య మటంచును • పాటఁగ “నా
నవు” ననురీతిగ • నామమహీజశి • ఘాగ్నిమునంకున • నయ్యదిగో
చెవులకుఁ బండువు • చెందఁగఁగోయిల • చేడియ పాడెడిఁజిత్రగతిక్

సూత్ర-అహ! నీగాన మెంతశ్రావ్యమైనది (సంతోష వశమునఁ గొంగు
విడచును) (నటిపోబోవును) సతీ! ఒక్క మూట పోకుము పోకుము
నీచేతనున్న యీ పాదపాపరాధ వమే యివును ప్రదర్శింపబోవు
నది. పాత్రలసిద్ధముచేయుము. ఇంతకంటె రసవత్తరమగు
నాటకము మనకు లభి పజాలదు.

నటి--(తిరిగిచూచి వెడల్చిపోవును)

సూత్ర-అకటా! వృథాప్రసంగముతో నెంతయో కాలహరణమునర్చి
తిని. ఇకఁదడయరాదు. నేను రాజసింహపాత్ర స్వీకరింపవలసి
యున్నది. ఇకఁ బోయెదఁగాక.

♦ ఇది ప్రస్తావన ♦

శ్రీమత్పర దేవతామైనమః

పాదుషా పరాభవము.

ప్రథమాంకము.

(రాజసింహుఁ డీదిగునపద్యమును జదువుచుఁ బ్రవేశించుచు)
మ॥ అర రే! యియ్యపురంగ జేబు నిజబా • హాశౌర్యవిస్ఫూర్తి దు
ర్ధరదోర్వీర్య పటుప్రతాప రజపూ • తఖ్యాత సద్వంశ్య సం
గరపిద్యామహిమా ప్రికీజడిసి భ • గ్నబంధు నీతూరి ని
ర్జగసంతాననమేతులై హరిహర • బ్రహ్మాదు లద్దైవనుక॥

కట్టా! ఈధరతఖండ మీతురకలవలన నెంతయుల్లకల్లోల మగు
చున్నది. వీండ్ల దుర్భార్గముందలఁచుకొని భారతమాత యెంతదూర
పిల్లుచున్నదో?

నీ॥ హిందూనుతంబుల నీర్వ్యహోఁ గనినారు

కోవెలలను బడఁగొట్టినారు

పరకాంతలను జెఱబట్టి పైకొనినారు

పట్టణాలఁ దగులఁబెట్టినారు

బాటసారులసొమ్ము పగలె దొంగిలినారు

చెలరేఁగి దోపిషుల్ చేసినారు

చలమారస్సొందవజనులఁ గూలిచినారు

భరతవర్షము పాడుపఱచినారు

శే॥ గీ॥ తఱిమిరఱిమి విప్రవరుల దొరకువఱకు
నఱకినార్కఱకు మొఱక తురకలరరె
వేఱువేఱుగ నివి నిరూపింపనేల
చేయఁగలయంత దుష్కృతిఁ జేసినారు॥

అక్కటా! రాజపుత్రుల పొరుషానలము చల్లారకమున్నె నీర
పురుషుల రక్తధారలు దేశసంగక్షణార్థమై భూభాగమునఁ బ్రవహింపక
మున్నె భరతమాతా. నీకెంతటి దురవస్థ తటస్థించినది.

సీ॥ సత్యవ్రతాచార సరణి నిన్నాహరి

శ్చంద్రుండు ప్రేమతో పాకునాడు
పావనపితృవాక్య పాలనోద్యద్వృత్తి
శ్రీరామనృపుఁ డుద్ధరించునాడు
ధర్మగుణు నాల్గుపాదంబులతో నడ
పించి ధర్మజుఁడు మన్నించునాడు
జెలమవీరులు బాహుబలశౌర్యమహిమంబు
నను నీరమాత నొనర్చునాడు

తే॥ గీ॥ విని మొఱుంగనిబాములు కనఁగనయ్యె
తురకఱేఁడుల మేల్బడి తుదకునీకు
భారతీయుల మరదృష్ట వశముచేత
భవ్యసుగుణసమేత యోధరతమాత॥

హా! స్సొందవ యోధులారా! హా రాజపుత్రులారా! హా భార
తీయులారా! దేశానర్థము సమీపింపనున్నది. ఇది యుపేక్షయొనరింప
వలసిన సమయముకాదు. యననగౌరవముచే మనగౌరవము లగత
రింపకమున్నె జాగ్రత్తపడుడు.

సీ॥ తలఁపకుంగురుసుమా ధార్తరాష్ట్రశత సం

హరుడౌ భీము బాహుబలులు

మఱచిపోగురుసుమా హరునినిర్జించిన

శక్రతనూజు పరాక్రమంబు

స్మృతిఁ దప్పెదరుసుమా శ్రీహరినోర్చిన

భీష్ముని దుర్వారవిక్రమంబు

నిల్చుకుంగురుసుమా నెమ్మదులందుపా

ర్థాత్మజు ఘోరశౌర్యాతిశయము

తే॥ గీ॥ సనుయ మే తెంచుచున్నది క్రౌతమునకుఁ

బదనుఁబెట్టుఁడు మీకరవాలములకు

జన్మభూమికి మేల్కేయ జంకవలదు

ధరకు మనముగతించినఁ గొఱతలేదు॥

జోధపుర యువరాజు దుర్మరణ కారణభూత పాపాకర పాదుషా
నావంశవృక్షము కూడిటివేరుకోఁ బెకలించువఱకు దివ్యమహిమా
నన్ల సామాన్య హైందవదేవతా స్వర్ణవిగ్రహంబుల మసీదులకు సాపా
నంబులుగ నమర్చిన నీచమేచ్ఛకులుల తలలఁ దోరణంబులుగఁ గోవల
లఁ నలంకరించి దైనతపునఃప్రతిష్ఠఁ గావించువఱకు గోవధాది వివి
ధానేక కలుషభూయిష్ట సేతుశీతనగ మధ్యభూమండలంబు శత్రుకళ
త్రముల యశ్రుధారాసరిజ్వాలములచే శుభ్రపఱచువఱకు సర్వసంఘ
దురాచార నిర్మూలనముఁ గావించి సమస్తశాస్త్రాభివృద్ధి నొనర్చి
భరతవర్షమునకుఁ బూర్వాన్నత్యము సమకూర్చునఱకు మనము మగు
వలుగ భావింపఁబడుదుముగాని మగవాండ్రుగా భావింపఁబడుదుమా?
లెండు. లెండు. భారతీయులారా! లెండు. లెండు. శత్రుప్రతాపాగ్ని
హోత్రము నజకోదండ విముక్త శరవర్షశరములచే జల్లార్చి విరోధుల

కొన్నెత్తునుచే భూత పేత విశాచీగణనంప్రీతిఁ గావింపుఁడు. మాతృ
దేశక్షేమార్థమై వెనుదీయవలదు. జీవితములు క్షణభంగురములు. సత్కి
ర్తియై సిరము.

ఇయ్యరణ్యంబున యవనులు దోపిల్లొనర్చుచుండిరనిచినివాండ
శిక్షింపదేశసుఖార్థినైవచ్చితి. ఎంతమాదినిబట్టి నెట్లుచున్న నిరుకపాతర
వలెఁ దఱఁగకుండిరి. స్వదేశీ యులాదలు దేశాభిమానులైన నీచోరులచే
మనమువంచింపఁబడము (ముందునకుఁజూచి) అదిగో దోపిడిగాండ్రు
వచ్చుచున్నటులున్నది. రాజసింహుఁడు కంఠగత ప్రాణుడై యుండువఱ
కు దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణమునం దప్రమత్తుడై యుండఁడు.

(నేపథ్యమున)

ఈదినాన్ని నీదిప్యాణంపోయిందీ సూడ్. మాకిచిక్కక యేడివి
చ్చావు నీకీ యెంజేసినా పాపంలేదు. అక్కడావుంఱా నీకి సంపియేపిస్తా
ను.

(అనుచు దోపిడిగుంపొకటి రాజసింహుని చుట్టుముట్టును)
రాజ- (ఖడ్గమొలనుండి పెరికి) నాబాహుబలము మీగుఁ జూప నదను
వచ్చినది. నిల్వఁడు. నిల్వఁడు

మ॥ అరే! నీచతురుష్కులార! నను మీరాగెల్పుచాకార!దు

ర్భర లోకోత్తర రాజసింహ సముదగ్రస్ఫూర్తిఁ గన్పెట్టనే
ర్తురు రారండిఁక మీకెకాదు రసపుత్తుందాకి గెల్పొందఁ గి
న్నరగంధర్వ సురోరగాదులకు నైనా శక్తి వ్రాజ్యంబహా॥

(అని మీదిగుఱుకుచున్నాఁడు)

(దూరమున)

పద్మా! పద్మా! లెమ్ము లెమ్ము చూచితివా! దుర్మార్గము. ఉదయపు
రాధిపు నొక్కనింజేసి తురక దోపిడికాం ద్రనేకులు పైకొనుచున్నారు.
లెమ్ము లెమ్ము పోదము రమ్ము.

(పురుష వేషములతో ఖడ్గములదాల్చి పద్మయువిమలయుఁబ్రవేశింతురు)
విమ-(కోపముతో) ఓదొంగలారా! మీ కాసన్న కాలమువచ్చినది.

ఉ॥ ఓరిదురాత్ములార! యొకయోధుని పెక్కురు తాకినారెమీ
పౌరుష మింతయకానె మగవారలు కారె? విరుద్ధయుద్ధమె
వ్వారలుమెచ్చుకొందు రిటువచ్చి తలంపడి యొక్కఁడొక్కఁడే
పోరినచో జయాపజయముల్ నమునంబునఁ దేల్తుఁ జూడుఁడి॥

కానిండు. మీరెంతమందియున్న చు మమ్మేమి కావింపఁగలరు?
కురంగార్భకమని వేటకుక్కలవలెఁ బ్రకొంటిరి. కేసరీశోరమని
యిప్పటికేని భావింపుఁడు.

(అని పద్మాసహితముగ రాజసింహునకుఁదోడ్చి దోఁపిడికాండ్రను
విమల చెల్లాచెదరు గావించుచున్నది)

రాజ-(విమలనుద్దేశించి) ఓరాజపుత్రకులతిలకా! ఒంటరినైననన్ను
గోమాంశు భక్షకుల బారినుండి కాన పరుగుపరుగున నే
తెంచి స్వకార్యమట్టుల నన్నుంగూడి తురకలఁ దఱిమితివి.
ఇందులకునేను జన్మాంతము కృతజ్ఞుఁడను. ఈదినమునుండి
నన్ను మీన్నే హితగణములోఁ జేర్చికొనుఁడు.

చం॥ తురకలఁ బారఁదోలి దయతోఁదిలకించితి వీవుకాన నుం
గరముఁగృతజ్ఞతఁ దెలుపఁగా నిడుచుంటిఁబరిగఁహించి లో
మఱువక రాజసింహుఁడనుమాటచు, నీహితబృందమందునఁ
బరిగణన మొనర్చి స్వజనంబులలోన ననున్ గ్రహింపుమా॥

(అని తనవేలియుంగరము విమలవేలికుంచి స్పర్శసుఖ మనుభవించును)
(స్వగతము) అయ్యారే! ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము. ఏమిఱుశరీర
సౌకుమార్యము. నాకీవ్యక్తి శరీరవచోమార్దవములం బట్టియు, నింత
కుమున్ను “పద్మాశాపే” యను స్త్రీవాచకసంబోధననుబట్టియు, నిండు
జన్మనముననుండియు, నూనూఁగుమీసములేని లేనికారణమవలనను
మగవాఁడనుటకు సందియమగుచున్నది. రెండవవ్యక్తి యెవుడుపద్మా
యనిపిలువఁబడెనో యపుడే స్త్రీయని భావించితి. ఐనను వీరిరువురి

నిజస్థితిగనుగొన యత్నింతుచు(ప్రకాశముగ) నెచ్చెలులా రా? తను పేరు
లెవ్వీ, కులమెయ్యెది? ఈ ఘోరారణ్యమునఁ దిరుగం బనియేమి. మీ
యూరేది యని నేనడుగవచ్చునా?

విను- (నిగు తరయై నిలచియుండును)

పద్మ- మేము రసపుత్తులము. ఈయరణ్యమునకు మృగయావిశోధార్థ
మై యేతెంచి యలసి న్నాసాంతముల విశ్రమించియుండఁ దుర
కదోఁపిడికాండ యార్యాటములను దనువీరవాక్యములను విని
దేశోద్ధారకులగు తమకుఁదోడ్చెతిమి. నివాసస్థలములు నామ
ములు కారణావసరములంజెప్పరామి గుప్తపఱచితిమి. అయి
నను వానితోమీ కేటియవసరము. అవసరమైనపుడు మేము
చెప్పకయే యెఱుంగఁగలరు.

రాజ- ఓహో! కడుచక్కఁగా వచించితిరి. నాసాగదానముజేసిన
మీనామధేయూదు లెఱుంగకుండుట నాకు శ్రేయస్కరమా?

పద్మ- ఔను. మాయుదంతము తెలిసికొనకుండుట మీకు శ్రేయస్క
రముగాదు. తెలుపుట మాకును శ్రేయోదాయకముకాదు.

రాజ- అయ్యో, ఇదియెక్కడి యన్యాయము. ఎవరిపేరునారు చెప్పి
కొనిన ముప్పేమి?

పద్మ- ముప్పే యగును. అది మీకనుభవము లేదు.

రాజ- సరి! ఈప్రసంగముచుట్టి మీపురుషత్వముపై శంక పొడము
చున్నది.

పద్మ- (కోపమునటించి) సరి సరి లెండు మేనుబలలమనుకొంటిరా?
కామాతురులగు మీకు మేనుట్లు పొడకట్టకుండుమా?

రాజ- పేరులఁదాచికొనుట మీతప్పైనను దూషణము నాపాలఁబడి
నదేమికర్మము. ఎవరినో యేమో చేయఁబోవ నెమోయయ్యె
నట.

పద్మ- అగును. ఎవరికివారే యట్లుకొనుచున్నారు.

రాజ- (స్వగతము) వీరల నిట్లడిగిన నెట్లని నిజవర్తమానము వా

కొనరు. కావ నేనేగునటులనటించి యీ ప్రాంతములఁబొందివీరల
సంభాషణములవలన గుర్తింపవలనైన గుర్తించెదఁగాక.
(ప్రకాశముగ) మీ యుదంతము సెలవీయకున్నను మంచిదె.
నాకు సెలవింప పోయినచ్చెద.

(అనినిష్క్రమించి రాజసింహుఁడు చెట్లచాటున డాఁగి యుండును).
విమ-పద్మా! ఇక విశ్రమింతమురమ్ము.

(అనియరువురుకూర్చుందురు)

పెళ్ళును పలుకులు పలికి వారినప్పుడె సంపిలివేమే?

పద్మ-విమలా! ఆయననిష్క్రమణము నీకనిష్టమైన వెంబడింపరాదా?

రాజ-(వెలకివచ్చి) సరియే నేననుకొనినరీతిగానే జరిగినది. వీరల పేరులంబట్టి
యాఁడుతనముంగూర్చి వేతాడనేల? స్త్రీలని బోధపడుకొలఁది
నామనమున నుత్సుకత్వ మతిశయమగుచున్నది. ఇంక నేమేమి
పల్కఁబోదురో వినియెదఁగాక

(యథావిధి డాఁగుచున్నాఁడు)

విమ- ఏమే విమవ కయ్యనఘుని వెంబడించుటకు నే నాయనఘునకు
ఛాయాదేవినే.

పద్మ- ఔనానే. నేననునదియు నదియె. నీ వాయిననునకు ఛాయాదేవివే

విమ- చాలు చాలు నీ పెడయర్థములు. ఎట్లయిన నేమి. రాజసింహుని
నంచించి పురుషులమనియే యొప్పించితివికదే. పాప మమాయ
కుఁడు నమ్మినాఁడు సుమీ.

పద్మ- ఆయన నమ్ముటయేమిలెక్క. నీకు మేనమఱఁదలనై నాజనని
చనిపోయిన నాటనుండియు నీకడకు రావింపఁబడి నీతో నొక్క
కంచమునఁదిని యొక్క-శయ్యనుబరుండు. నేను నిన్నానవాలుఁ
బట్టలేకుంటిని. మృగయావిహారమైనది. ఇక బ్రయాణముకమ్ము
వేగ గృహము చేరుదము.

విమ- కూత పెట్టుదూరమున నున్నరూపనగరమున కెంతసేపేగవల
యును. ఇంకను గొంత సేపీమలయమారుత మనుభవించియే

యేగుదము విశ్రమింపుము.

రాజ-(వెలికివచ్చి) ఈవ్యక్తుల ప్రథమదర్శనముననే మనస్సనోక్షేత్రంబున నాటబడిన మోహబీజము స్త్రీలా? పురుషులా? యని నాకుఁగల్గిన సంశయ పానీయప్రసారంబున మొలక యెత్తి యచిరంబున వీరి స్త్రీత్వనిర్ధారణాదోహదముచేయకావసరదశఁగాంచివిమలాప్రియ సంభాషణాదరణంబునఁ బ్రస్తుతము పెనుమానై దుర్భరమగు చున్నది. ఇమ్ముహా మోహభూరుహసంహారకార్య మపారవిమలా ప్రణయదుర్వారనికీతకుతారమునకుందప్ప తదితరదుస్సాధ్యము. ఇబ్బాలికారూపాతిశయంబులు చక్షురొందియములు కనుచున్న ను మనంబెఱిగియున్నను ఒక్కసారివర్ణించి మనస్సంతుష్టింబొంది జిహ్వాను జరితార్థ మొనర్చుకొనియెదఁ గాక.

ఉ॥ భృంగసమూహమీడు పృథువేణికిఁగన్గవతోడజోడు సా
రంగచయమ్ము, మోమునకు రాత్రెచరుడగుదోడు, మత్తమా
తంగము లోడు యానమునఁ, దన్వి నుతింపఁగ నేల వేటు స
ర్వంగవిలాసభాసురతరంబుగ ధాత సృజించె నద్దిరా॥

నేసింకఁ దడయ నేల. తిరిగి ప్రత్యక్షమై నాపురాకృతఫల మెట్లు
న్నదో యాలోచించుకొనియెదఁ గాక.

(అని ముందునకు వచ్చును)

(తనలో) అరచే! మూర్తికరించిన చతుర్దశభువనైకసమ్మోహన
మోహినీ మనోహరావతార మనఁ జాలు నీయమమూర్తి
యెంత యొప్పియున్నది.

సీ॥ అసమలావణ్యమహాసముద్రమున జ

నించిన యగ్రమాణిక్య మనఁగ

యావనసాధనోద్యమలీల మరుఁడు వి

సరివైచిన వినూత్నశర మనంగ

భువనశ్రయవిశేషముల నెల్ల నరసిపో

ననతరించిన యుమాయువతి యనఁగ

ధగధగద్దగకాంతిఁ దయచేయు వర్ణనా

తీతమాక్రొమ్మించుతీగె యనఁగఁ

తే॥గీ॥ పోతబోసిన బుగారుబొమ్మయనఁగ

నెమ్మివిహరించు వేలుపుకొమ్మయనఁగ

విమలనర్వాంగశోభశోవెలయు విమల

కరము గ్రహియింపకే బ్రతుకఁగ దరంబె॥

(ప్రకాశముగ) నెచ్చెలులారా! ఏలయీలీలవృక్షములమాటున
కేగెదరు. వినులా! నే ననూయకుడనుకాను కాన బొంచిపోంచి
మీప్రసంగము విని నీవు రూపనగరాధిపుడైన విజయసింహుని కూతు
వనియు నాయమ నీవధూనికయనియు నెఱుంగఁగల్గితి. పద్మా!
మొదటనే నాకానంగతిఁ దెలియనీయవైతివేల? నన్నుగూర్చిమీరు
మిమ్ముగూర్చి నేను వినుటయెగాని యవలోకన మిదివఱకులేదుగదా!
మాఱువేసంబులతో నున్నందులకు లజ్జింపకుడు. యవతీమణులారా!
మ॥ మగవేషంబునుదాల్చి యంతిపురిభామల్ కానకేతెంచి శ

త్రుగణంబు విదళించువాతఁ రిసపుత్తుండెవ్వఁడే నిన్న మె

చ్చఁగలా డింతియకాని మూర్ఖతను “ గోషావీడినా ” రంచు దూ

రఁగరాఁ డియ్యిది పూనినా ర్యవనదౌర్జన్యంబు వారింపఁగఁ ॥

విమ- (జనాంతికముగ) పద్మా! వినుటయేకాని పరీక్షించి యంతవఱకు
నీయనను వర్ణింపలేదునుమా. ఇంతకుమున్ను గూడఁగన్నార
గాంచనీయక సిగ్గు నాకభ్యంతరమైనది. రాజసింహుఁడే
కాదు పురుషసింహుఁడే.

పద్మ- (జనాంతికముగ) వగలాడి! అపరిచితునకే బిరుదులొసంగుచుంటి
విక వివాహమాడి సుఖపయోధి నోలలాడునాడెన్ని బిరుదు
లొసంగెదవో.

విమ- (జనాంతికముగ) ఇంతకే ఇంతహాస్యమా? దైవము చతురింది
యములఁ బ్రసాదించినాడుకాన నద్వస్తుసందర్శనము లభించి
నపుడు బాగోగులు విచారించి సంతోషమును వెల్లడిజేయుట

మానవస్వాభావికము. దీనఁ దప్పేమి.

పద్మ- (జనాంతికముగ) ఎంతమాటకారివే. తావలచినదిరంభ తాము
నినది గంగయచునట్లు భావించెదవు. వలపులో మాహాత్మ్యమే
యిది. తామువలచినజాలు నవమన్మథలే.

పిను- (జనాంతికముగ) ఎందుకమ్మా యింతరాధ్ధాంత సిద్ధాంతములు
ఉన్నమాటయనినఁ దప్పెనది. ఇక మాటలాడిననొట్టు.

రాజ- చెలులారా! మనముంటికడ నందఱకు టేమమేకదా.

పద్మ- దేవా! విమలహృదయులైన రాజసింహ విమతభయంకరులు
కలుగ టేమముకాకేమి.

విను- పద్మా! అందఱి టేమమున కేమిగాని చంద్రదావతిగతి యేమై
నదో ఔరంగుని పంతుమేచెల్లెనో కనుఁగొనుము.

రాజ- వీరయువతీ! చంద్రదావతిగతికేమి?

మ॥ అతివా! లోకభయంకరోద్ధతిబలుండౌ రాజసింహుండు జీ
వితుడై యాయుధపాణియైనిలువ నేవీరుండు చంద్రదావతీ
సతి పేరెత్తఁగలాడు? నీవెఱుఁగవ్రా? సాహేబుగారిండు దు
ర్గతిపాలైరని నిక్కమెందుకొనసాఁగఁబోవు దుష్కార్యముల్!

పినులా! చంద్రదావతీయజితసింగులఁ గోటలో రక్షితులంజేసితి. దుర్గా
దాసునిచెలియ లిందిరితప్ప పరులచేతి కెవ్వరుచిక్కలేదు.

విను- (జనాంతికముగ) అయ్యో! పద్మా! చిక్కుటయనఁగానే నాకుభయ
మగుచున్నది. చంద్రదావతికిఁ బుత్రశోకోనశమనార్థమై నే నౌరం
గుని దత్పతినిదూషించుచు వాసిన లేఖ యేమైనదియుఁదేలలేదు,
ఔరంగునిచేతఁబడియుండగుకదా! వానిచేఁజిక్కినఁగోపకారణమే

పద్మ- ఇప్పుడాసంగతి యెందులకులేవమ్మా.

రాజ- (తనలో)

ఉ॥ కాంచమె కాంచనాంగుల జగంబున నందఱనేని బాళిమో
హించమె? దీనిఁబోలెడి యహీనసురూపవతీలలామ న

భ్యంచితనూర్నియావనవిభాసుర నెన్నఁడుఁగాన దీనివ
రించినవాఁడెపోకవి వరించినవాఁడెకదా కృతార్థుఁడు॥

ఈయనుమనోగతి నించుక కనిపెట్టెద. (ప్రకాశముగ) ఇంక
నానిశ్చయపుఁబోకడ కనుఘటించురా? నాకుఁ బనిశొందరలు కలవు.
పద్మ- ఇప్పుడైన జవాబుఁజెప్పవే
విమ- పద్మా! వారంతవేగిరపడుచుండఁగా నాపుట ఇంతవారమే
మనము.

రాజ-(తనలో) వేఱుగా నాపనక్కఱలేదు. మోహపాశసంబద్ధుడనై
కదలమెదలలేకుండనే యుంటిని.

విమ- భూపాలా!(సిగ్గుతో) కార్యావసరముననేగు మగవారల నాపఁ
గూడదు. ఆపినను వారుండరు. తెన్నను బాగుండదు. కాని మా
ప్రార్థన యొకటికలదు. అదియెద్ది యుంచురేమో? చిత్తగింపుడు.

శే.గీ॥ పద్మ విమలయనెఱవారుఁ గలసిరంచు
నాకుఁదోఁడువచ్చివారలంచు
జేకుఁజెను రవంతచెలిమిగూడనటంచు
మఱచిపోకుఁడెదను మహితచరిత॥

రాజ-(సంతోషముతో) ఇంతకంటె నేనుమాత్ర మభిలషింపవలసిన
దేదియుండును. నాకన్నిటను బ్రాణదాత్రివగు నిన్ను మఱచుటె
ట్లు? (తనలో) ఈయమ వచస్సితనిబట్టి ననువలచినట్లే కాన్పిం
చుచున్నది. ధన్యుడనైతిని.

సీ॥ నాకృతీగర్వవిభంగంబుఁగోవింపఁ

గల్గు విద్యామహత్కృతలంబు

వల్కువల్కునఁదేనె లొల్కుననన్య సా

మాన్యమా మధురసంభాషణంబు

నామనంబెట్టియందంబుపైనభిలాషఁ

జెందునో యట్టిచక్కందనంబు

హరిహరబ్రహ్మది సురవరసంతాన

దుర్జయవిక్రమస్ఫూరితంబు

ఆ. వె॥ కలిగి వెలయు విమలఁ గనులార వీక్షించి

భోగియైన మఱియు జోగియైన

నసమబాణసుమశరాంభోదిమునక

చనఁగ నేర్చునట స్వప్న వారణ॥

(ప్రకాశముగ) కాంతామణులారా! నన్ను మఱువరనితలంతు. పోయినచ్చెద.

విమ- పద్మా! ఇదియేమిచిత్రమే? వారేయనఁదగిన వారిముద్రకయే మనప్రేలనున్న మఱుతుమట. మన మనవలసినమాట వాఱనిరి సుమా.

పద్మ- దేవా! మాచెలి తనవదన వలగ్నము లీస్థితియందుండువఱకు రాజసింహుల మఱచుటకు సందేలేదు.

విమ- (చిఱునగవుతో) ఎంతచమత్కరిణివే.

రాజ- ధన్యోస్థి ధన్యోస్థి. అబలలారా! ఏవేళకేమో. ఏగెడివాఁడ నేగు చున్నాఁడఁగాన నియ్యగణ్యముదాటువఱకు నేను సాఁగనంపుట శ్రేయస్కరముకాదా?

విమ- పద్మా! వచ్చునపుడు మనకెవ్వరు తోడ్పడిరి.

రాజ- [తనలో] హాయి. ఇట్టిసమయముందేని యొక్కముద్దునకేని నోచుకొననైతినా? కానిమ్ము కార్యాధికిఁ దీవముండరాదు. (ప్రకాశముగ) విమలా! ఇక నాకనుమతి నొసంగితివా? అఘటనఘటన సమర్థుడగు భగవంతుఁడు మనకచిరమునఁ బునస్సమాగమసౌఖ్యంబుఁ బ్రసాదించుఁగాత.

పద్మ- తథాస్తు- తథాస్తు.

విమ- [తనలో] వదినా! నీమాటలు వేదవాక్యములగునట్లు దైవ మనుగ్రహించుఁ గాక.

రాజ- మిమ్ము నేనెడఁబాయుటకు మన మొప్పుకున్నను దడయరాదు.
నాకు సెలవిండు. [అనినడచుచున్నాఁడు విమలయుఁ బద్మయు
మోటనడచుచుందురు] ఇంక మీరాఁగుఁడు.

పద్మ- చిత్తము సెలవు.

రాజ- ఆయురైశ్వర్యాభివృద్ధిరస్తు.

విమ- (అన లేకయన లేక హీనస్వతముతో) భృత్యురాలు సెలవు
వేడుకొనవచ్చునా? [అని మొక్కును.]

రాజ- (నవ్వుచు) సతీ! భవన్మనోభీష్టార్థసిద్ధిరస్తు. (ముందునకుఁ
బోఁబోయి)

తే-గీ॥ జంపుతగదిందు కార్యావసరము కానఁ
గదలిపోవుదమా? యనఁ గాల్గురావు
కటకటా నాదు మదియను గాలిపడగ
వలపుదారాన నాడింపఁగలిగె విమల॥

వీమైనను బోవకతప్పదు(అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

విమ-(తనలో)నాథా! “సతీభవన్మనోభీష్టార్థసిద్ధిరస్తు”అను నీయాశీర్వాద
మను తెప్పయే నన్నీ వియోగజలధినుండి దఱిఁజేర్పఁగలదు.

పద్మ- (దృష్టినిగిడ్చి)విమలా! చూచితివే. రాజసింహుఁడైందవంబప్పుడే
యెంతదూరమున కేగినదో?(విమలనుజూచి)అయ్యో!ఆయనతో
నీమనోరథముకూడఁ బోవుచున్నట్లున్న దేమే.

విమ- వధూనికా!చన కేమున్న దే. రాజసింహుకలంకము క్తవదనసుధాకర
బింబనిష్క్రమణానంతరిము మన్మథఃప్రపంచము విరహసాం
ద్రాంధకారచ్ఛటావృతంబయ్యె. ఇంక నాజీవితము నిష్ప్రయో
జనము.

సీ॥ ఆనవకోటి బాలార్క తేజోనిధిఁ

గన్నారదర్శించు కనులు కనులు

అనిర్జరాపగానూన సమానధై

ర్యస్థైర్యుఁ గనసిన రమణి రమణి

అనిర్మలాస్యసుధాంశు నిధరపాన

శేముషిందన గారు జిహ్వా జిహ్వా

అనిత్యసత్యవ్రతాచారు వాక్కుధా

శ్రీనందజాలిన చెవులు చెవులు

తే॥గీ॥ ఇట్టివైభవలీలలే నెప్పుడంది

సౌఖ్యజీవనంబును గణజాలుదాన

నామనోనాథు పదనేవనాకుఁ గఱపు

- తీరి లభియించుటెన్నఁదో తెలియఁ దరమే॥

వదినా! వదినా! ఇఁక నాయాస వదలుకొనుము.

[అని పద్మపై నెఱుఁగును]

పద్మ-అయ్యయ్యో! విమలా! కన్యక కీచారమేల? నీవింతటనైన నయ్య

నఘుని మఱచిపొమ్ము. లెమ్ముపోవుదము రమ్ము.

విమ- రాజసింహునా నేనుమఱచుట.

సీ॥ శరణాగతతాణ బిరుదాంక మాతండు

జనియింప జనియించె ననఁగవలయు

ఉగ్గుతోఁజూసినారూర్జిత నిర్వక్ర

పౌరుషాది క్రియాపాటవముల

అసమానసత్యవ్రతాచార పారీణతను

నయ్యనఘుఁడు పెట్టినది పేరు

సౌందర్యశేముషీసందర్భమున వానిఁజెప్పి

వేటొక్కనిఁ జెప్పవలయు

తే॥గీ॥ నిట్టియద్వితీయపురుషు నెట్లు మఱతు

మఱతునన్నను గలనైన మఱపు రాఁడు

పట్టుటొండె యతనికాక గిట్టుటొండె

యొందుతెఱవులే దింకనా కూహఁజేయ॥

పద్మ- (తనలో) అహహా! లోకమంతయు నసమశరునిచేతి కీలు

బొమ్మయె కదా! అయ్యెంద్రజాలకున కి సాధ్య మొకటి కలదా?

త్రినేత్రునే వశపఱచుకొనిన వానికీపాటిబోటి యొక లెక్కయా?

విమ- నూనాస్తా! నీబోటిమేటికి బోటులనేచుట పాడియా?

సీ॥ కన్నతల్లిగుణంబు నెన్నితిమా? యొక

స్థలమన నిలువనిచపలచి త్త

జనకుఁనూట విచారించుమా? చెప్ప

రానియంతటివిటరాయఁ డతఁడు

మేనమామ గుణవిధాన మూహించుమా?

గురుకాంతఁ బొందినకూరమూర్తి

త్వత్సహూదరుఁ గూర్చి భావించ మందుమా?

వాడొక్కనాలుకవాడు కాఁడు

తే॥గీ॥ అహహ నీచాలుసాంప్రదాయంబు లెన్న

నట్టులై యుండ సద్గుణం బెట్టులమరు

గులకతాలగనిం గాంచఁగలమె? కెంపు

నమరఁగాఁగలదొక్కొ? శైత్యగుణ మగ్ని॥

వదినా! కుసుమసాయక బాణజ్వాలాపరితప్తంబగు మత్తనువల్లి
కయఁడుఁ బ్రాణమున్నట్లు పొడకట్టకున్నది. నాసంతాపము దుర్ధరము
దుర్వారము. హతోస్మి. హతోస్మి.

పద్మ- (తనలో) కానికార్యము తటస్థించినది. ఈయమనెట్లేని మఱపించి
యిల్లుఁ జేర్పవలయును. మితిమీరినవిరహజ్వరార్తు రాలగువిమల
నెట్టులో దార్పఁగలను.

విమ-

సీ॥ నగుమోముఁగలవానిసొగసుప్రాయమువాని

మేలునూనూఁగు మీసాలవాని

కలువకన్నులవానిఁ గళలఁగులెక్కివాని

మేలిమిబంగారు మేనివాని

రిపులఁగూల్చెడివానిఁగృహమదిఁ దగువాని

స్వమితరక్షణకై వరలువాని

వెడఁదఁగురమువాని పేరు కెక్కినవాని

నంగనానంగుఁ డైనట్టివాని

తే॥గీ॥ రాజసింహుఁ డనెడి నృపు రసికు గూర్చి
నన్నుఁ బ్రోవరె? షేర్మి గంధర్వులార
గరుడకిన్నరయక్షకింపురుషులార
సూర్యచంద్రాదులార నుశ్లోకులార॥

పద్మ- చాలుఁగాని యిటుచూడుము. విమలాంభోగుహ హృదయసం
తాపమునకుఁ జింతించుచు విధిలేక యినుఁడు నిష్క్రమించె.
వేగిరపడుము. అశ్వారోహణ మొనరింపుము. వేగనిలుఁ జేరకున్న
మామగార్తాగహింతురులెమ్ము.

విను- పద్మా! పోవుదముగానిచూడుము. చూడుము.

సీ॥ రాజీవనంతతి రంగుఁదొలంగ న

నంగుండు హుమ్మనిచెంగలింప

జ్వలభిసమూహంబు చంకలుతాటింప

ధనికుశావైశ్యులు తల్లడిల్ల

సింహశార్దూలాదిజీవాళి మేల్కొంచ

ఘూకరాజంబులు గూండ్లవదల

వ్యలికులెల్ల గృహములకు వెడలంగఁ

బాంధులు మదిలోన భయమునొంద

తే॥గీ॥ నీలిమమున ది క్తటములు నిండిపోవ

స్తతులెమరుఁజూడ రానున్న పతులకొఱకు

ప్రికిచూచుచు పద్మినీతరుణిని విడ

నైరక తుద కినుండు తా నిష్క్రమించె॥

పద్మ- విమలా! నీ వెంత ప్రాధవే? నీవు చదివిన పద్యమునకుఁ జర
ణాదియందు “రాజసింహు నీసతినే” యని చక్కఁగనిమిడ్చితిని.

విను- (సిగ్గుతో) నీవు నామాటలకన్నింటి కర్థాంతరముఁ గల్పింపఁ
గలవు కాని యుద్దేశముమాత్ర మదికాదు. [కొంచెమాగి]

అప్పుడేచూడుము.

౪॥ అతివిస్తారతరతుభాతుభితమష్టారణ్యజీవౌఘసం
వృతమై పూతకృతమర్విషానలమహాభీమోరగానీకసం
గతమై, ఘోరకఠోర బాహుబల దుర్గర్వాధదైతేయసం
భృతమై యియ్యటవీఢలంబు వెలసెన్ పృథ్విఁ జనాగమ్యమై

పద్మ- కానసే వేగిరపడుము.

విను- ఇదియేకదా మనయాను. అశ్వములు కలవు. తెప్పపాటునఁ
జేరఁ గలము.

పద్మ- ఎందున కీవృథాసంభాషణము. ఇదియరణ్యము. అందురాతిరి
కాలము ఔరంగుని పరిపాలనము. ఎంతవేగముగ మనముచేరఁ
గల్గిన సంతసుఖదము. పోవుదము రమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ప్రథమాంకము.

సమాప్తి-

శ్రీమత్సరదేవతామైనము.

పాదుషా పరాభవము.

ద్వితీయాంకము.

[రంగము. ఢిల్లీలోని పాదుషాగృహము.]

ఒకహిందూసేవకుడు ప్రవేశించును.

సేవ- ఛీ. ఛీ. ఈతురకలసేవ భూలోకనరకమే. వీడ్డమోద
పులు మొదలె కొలువరాదు. ఔరంగునికొలు వెవరికైన
నపాయకరమే. అందీతఁడు హైందవులపైకనిన నుల్లివిత్తువలె
లేచును. బ్రతీకిన బలుసుకూరయైనఁ దినవచ్చుఁ గాని యీ
చాకిరి కడుంగడు కష్టము. కదలినకోపము. మెదలినతీటు.
ఊయనినదన్న. ఆయనినశిక్ష. మాటనూటాడిన శిరశ్చేద
నము. ఈనొకరి దినగఁడము నూతేండ్లమాయువువలె నున్నది
పోనిమ్ము నొకరికి విముక్తిప్రత్యము నొసగునుమా యనిన
వీలులేదు. ప్రవేశించుటయే మనముష్టము. ఊపిరివిడచుటయే
కష్టము ఎంతకొద్దితప్పునకైనను తుమార్పణము లేదు. నా
కర్మమీలాగున కాలినది. చావనా. చేసికొన్నందులకుఁగాచి
పోయక తీరిదనట్లు బుద్ధిపూర్వకముగాఁ బ్రవేశించినందుల
కెంతకష్టమైన నీనొకరి జేయకతప్పదు. ఈపీడాకరపురాజు
పోయిననాఁడే భరతఖండము బాగుపడుట. నాకెందులకీగొడవ.
ఎవరేని వినిన ప్రాణాంతకము. అంతఃపురపుగోడలకుఁ గూడఁ
జెవులుండునందురు ఇంతయేల ఔరంగజేబేదియో యొకయు
త్తర మిచ్చి తనభార్యగారగు నుదయపురిబేగాముగారి కొసంగి

రమ్మనను నేనాలసింపరాదు. నాపని దీర్చికొందు. అప్పటికి నానె తిప్పే గలబకువుఁ తీఱఁగలను.

(నిష్క్రమించును)

(అంతఃపురమునుండియుదయపురిప్రవేశించును)

ఉద. పరుగిడలేక నాచుట్టు బలాదూ రచునట్లుబౌరంగజేబు
చెట్టబట్ట దమకసాధ్యమైనాగున నెందఱో రసపుత్తస్త్రీలు
ఉదయపురి రాజవంశమున జనించియుఁదురకను గట్టుకొని మన
కులమున కపఖ్యాతి నార్జించెనని యేడ్చిన నాకేటిలోటు .తమ
లేమికి దుఃఖంపనొక నేత్రము ఒరులకలిమికిదుఃఖంపనొక నేత్రము
గ్రుడ్డియైనట్లు వారియోర్వలేమితనము ఫలము వారే యనుభ
వింతురుగాక. ఆ బాల్యమునుగడియ నేమొక రాణిననిపించుకొనవల
యినని తలంచుచుండెడిదానను నేటికది యొనగూడె. ఇంత
యేల.తనయలెందులకు,తల్లిదండ్రుల సుఖపెట్టుటకుఁగాదా?
నేను పాదుషాభార్యను కాకున్న నాతల్లిదండ్రులు మునుపటి
వలె కూటిపేడలై యుండక జాగీరులందఁగలరా? ధనమూల
మిదంజగత్ "అందురుకాన ధనవంతులకుఁజేమి. బౌరంగునికర
గ్రహణము నాకుసర్వవిధముల శ్రేయస్కరమె. చాలుచాలున
నోరుపులేని కుక్క లేమియో మొఱగిన నాకేమిలెక్క. అదృష్ట
మన్న నాయది కాక యింకొకరిదా? ఇదివఱకు నాచే మ్రొక్కు
లందుకొనురాజస్త్రీలచే నిపుడు మ్రొక్కులందుకొనుచుంటి.
వహ్య! యింకేమికావలయును.

సేవ. (ప్రవేశించి) దేవీ! తాను వచ్చునోపల నీయుత్తరమును దమరు
చిత్తగించి యందలిసంగతులు తనకునునవి జేయవలసియుండు
నని చెప్పి యవ్వరంగజేబుగా రొసంగిరమ్మనిరి(అనియొకయుత్త
రమిచ్చుచు).

ఉద. (అందుకొని) సేవిక వెళ్లవచ్చును.

(సేవకుఁడునిష్క్రమించును)

(ఉత్తరముఁజూచి) యాయత్తర నై పుణిం బట్టిచూడ నీలేఖ యె
వ్వతెయో స్త్రీవాసినరీతిగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఎవరువాసి రో
సాంగముగాఁ జదివిచూచెదఁగాక (అనిచనువునలులనటించును).

ఓహూ! ఈకమ్మ రూపనగరాధీశుఁ తనయయగు విమలచే
బుత్తమరణశోకోపశమనార్థమై చంద్రవాసతికి వ్రాయఁబడినదానివలె
గన్పట్టుచున్నది. ఐనను సాంగముగాఁ జదివెదఁగాక. (చదివి.) (కోప
ముతో) ఏమీ! దీనిపొగరు. తనయంతరమేమి? నాయంతరమేమి! యే-
నుఁగెక్కడ! నోమయెక్కడ! నక్కయెక్కడ! నాకమెక, డ! తానెక్క-
డ! నేనెక్కడ! తానెంత! తనభాగ్యమెంత! తనవంశమెంత! తనశీలమెం-
త! తనశక్తిమెంత! నన్నుదూషించుటమెంత! నన్నే! నన్ను! ఉదయ
పురీ మహారాజునీ! శత్రుభయంకరుఁడగు పాదుషాహ అర్థాంగినే. అన-
న్యసామాన్యకార్యకార్యనిర్వహణవిద్యావతినే దూషించెగా (మరల
జాబుచూచి) నేనట. తురకనుగూడియట శ్రుతియులకట అపఖ్యాతి
నార్జించితి నట! అబ్బా యేమే నీపతితపావనత్వము. ఓసీ. ఇట్టిసేనే
నిన్నొకమహాస్ఫుదీయున కంటఁగట్టి నీచే విడెమందుకొనఁజాలకున్న
పాదుషాకు అర్థాంగినికాను. ఈ స్త్రీవ్యక్తిశక్తియుక్తులు న్యక్తమగుదిన
ములు సమీపించుచున్నవి. గర్వాత్ముగాలా! దుర్విదగ్ధురాలా! విమ-
లానామధేయులారా! నీకుఁబోఁగాలము దాపరించినది. నీలేఖయే నీ
కుటీతాడయ్యె (తిరిగిజాబుజూచి) కపటోపాయాబునఁ బృథ్విసింగును
గూల్చినందులకు మన్నా ధునిక్షమింపరట. క్షమింపకచేసెడిదేమో.
ఓయపాత్రురాలా! మీమూలయములందలి విగ్రహంబుల మసీదులకు
సాపానములుగ నానాధుఁడొనర్చునపు డేమిచేయఁగల్గితిగో నేడునది
యె గావింపఁగలదు (తిరిగిజాబుఁజూచి) ధనాశాపాశసంబద్ధనగు నేను
దక్క తామందఱుఁ బ్రాణములకై నఁ దెగింతురట. కాని యుత్తను
రసపుత్రాంగనలు తురకను గట్టుకొనరట. వేగిరింపకే. నీయుత్తమత్వ
ము, మానీచత్వము. అచిరమునఁ దేలఁగలదు. మూర్ఖురాలా! నాపా-
దరజంబునకైన సాటిరానినీనా? నన్నధిక్షేపించుట. నీవేమిచేయుదువు.

ఇందునీత ప్పేమున్నది. నీపూర్వపుణ్యఫలసక్యము. విధివారత. సీగతి.

మత్స్యపుచేరువౌటం బట్టియే నీయందొట్టియుత్పాతములు జనించుచున్నవి. కానీ. నానాధుఁడేతెంచునమయ మైది. ఉన్నదానికి నాలుగు మృషలు జోడించి పురియెక్కించి నానాయకునకు ద్వేషముఁ గల్పింతుఁ గాక. ఈరాజులసత్యములేసిదే సమ్మరు. కొన్నికల్పింపక తీరదు.

(ఆలోచించును)

(ఔరంగ జేబు ప్రవేశించును)

ఔర- ప్యారీ.

ఉద- (ఆలోచనాధీనమై ప్రత్యుత్తరంబీయ కుండును)

ఔర- (దగ్గరి) ప్యారీ. ప్యారీ.

ఉద- నాథా దమచేసితిరా! మీసతి కడసారినమస్కారి మందు కొనుఁడు. (సమస్కరించును)

ఔర- ఏమిఅట్లాసెప్తావ్ నీకీషేమం లేదూ

ఉద- ఏమిసేమము. పెద్దయేటిలో సేమము.

ఔర- నీదీపేర్ నాదీపేర్ అంటాన్ని గడబిడషేయటాన్ని ఎవర్కి తాఖిత్ ఉంది.

ఉద- అందులకేకాబోలు నేయు తరమునఁ జూచినను నానిందయే.

ఔర- ఉత్తరాల్లోనీకి యెవ్వర్ దూసిచ్చార్ సెప్పు

ఉద- నన్నొక ర్తనే. దూషించిన నాకీంతనింతయేలేదు.

ఔర- ఇంక ఎవరెవర్కి దూసించార్ -బోలో

ఉద- ఎవనినని చెప్పికొనియేడ్వసు. మిమ్ములనే.

ఔర- కో బహద్దాష్.

ఉద- రూపనగరాధీశునితనయ విమలాదేవి.

ఔర- ఆయిమలనాకీ యెందుకు దూసించింది.

ఉద- ఉత్తరము చిత్తగింపుఁడు. నేనుచదివెదను. ఆపెపొగరుఁబోతు తనము రాజద్రోహము తమకిప్పుడెవిశెదపడఁగలదు.

ఔర- సరేషదున్న.

(వినుటనటించును.)

ఉద- (ఉత్తరముఁజూచి) శ్రీమన్నహలక్ష్మీసదృశలగు చంద్రదానతీపిన్న
 మృగారి పాదపద్మముల నన్నిధికి తమకూతురు విమల వినయ
 విజ్ఞప్తి. జౌరా! కాలవిపర్యాసమున బెబ్బులినోటం బడిన సారంగ
 మట్లు పృథ్విసింగు పాదపాహచేతఁ జిక్కి గతించె. ఇది సైప
 రాదు. వీనిదురుద్యోగము ప్రబలుటకుఁ గారణము వైధి నమపే
 క్షించి యుదయపుర్యాదులు కొడుకక వీనిని వినాహమానుట
 యే. శ్రుతియస్త్రీల నందఱ నొరంగుఁజువీలైన గట్టికొననెంచె
 గాని యుదయపురితక్క యుత్తమాంగనలము చావనైన
 జత్తుము కాని యొప్పుదామే. పుత్రశోకము మానఁగోరెద. జరిగి
 నదానికై వగచిన లాభములేదు. ఇట్లు
 రూపనగరము, విమల.

జౌర- (తనలో) అరే అల్లా ఏమి శెయ్యాలా.

ఉద- ఏమినాథా! ఆలోచించుచుంటిరి. ఇందులకుఁ బ్రతీకారముఁ
 జేయజాలరా? అటులయిన నన్నుఁ జావనిండు. (జౌరంగుని కత్తి
 లాగి కొనఁబోవును)

జౌర- (కత్తినీయక) ఏం శెస్తావ్. నవ్ ప్యాణం సంపుకోవాలా వద్దు.
 విమలాదేవి! జట్టుకూ పట్కా వచ్చి నీకి నాకర్ సేపిచ్చ
 వాలా వుంది. లేక్ బోతే అలంగీదు బాదామా ఉండాడు లేదు.
 అల్లా సేపిచ్చ లేక్కోతే నాకీమారుపే రుండాది. పెమాణం
 శేస్తాక్ నూడు. నాకి సేతకానోసు అనుకోవాలా వద్దు. దెఖో

ఉద- నాథా నేనట్లు తలంపనేతలంపను. మీరు తలఁచిన దుస్తరమేది.
 (తనలో) ఇక నాకోపమాతీసల్లే. అలంగీదు పాదపాహ తల
 పెట్టిన కార్యమునకు భంగముండదు. విమలా! నీసక్కణఁగినది.
 నీవునిజముగాఁ జచ్చితివి. నాచేఁ జచ్చితివి. నిన్నిక్కడకుందేచ్చిన
 పిమ్మట మాయంతఃపుర పరిచారకుఁడైన మసావదున కీచ్చి
 పెండ్లిముచ్చటఁ దీర్తు.

జౌర- ప్యారీ. నాకీ వుండాడు నీకి భయంలేదు. దిగుల్కు పడవాక్

ఉద.- ఊరికిం చెడివారుండగా నాకెట్టికొరతయుఁ గల్గును.

బౌర.- అనున్నపని తొందర్గ శెయ్యాలా పూది (బిగ్గరగా) కోర్
హైరే దర్వాజామే.

(వికృతాకారుడగుమసావద్ప్రవేశించును)

మసా.- ఆదాబ్. తక్సీర్ - (సలాముచేయును)

బౌర.- మసావద్. సాదత్ ఖాన్కి బేగీ బులావు. బేగీపా (మసావదు
నిష్క్రమించును)

బౌర.- ప్యారీ. బేగీ యిమ్లాతండికి విజయసింగునికి ఉత్తరం రాయి.
యిమలాని నాకీ యిస్తావ్ నైతో లడాయికివస్తావ్ అనిరాయి.
నాకిదస్కుత్ పెట్టుతా బేగీరాయి.

ఉద.- (ఉత్తరమువా)యుటనటించి)నాథా! ఇదిగో తాము సెలవిచ్చిన
టుల జాబు లిఖించితిని. క్రింద తమ పేరు వ్రాసి విజయసింహునకు
బంపుడు. (ఉత్తరమునొసంగి) నాయకా! మిమ్ముకవిషయ
మడుగ మఱచితిని. విమల చంద్రదానతికి వ్రాసిన జాబు
తమకెట్లు లభించినది.

బౌర.- ఆహు తగొన్ని మాయ పేసి తెప్పిచ్చా! దాన్ని కథ నీకియెం
ద్దూ! నేను జాబు విజయసింహుడ్కి పంపియేస్తా సాదత్
ఖానూ వస్తూవుండాడో తుజాబ్.

(ఉదయపురినిష్క్రమించును)

(సాదత్ ఖానుప్రవేశించును)

సాదత్ - తక్సీర్ - జనాబ్.

బౌర.- సాదత్ ఖాన్.

సాదత్ - జి సర్కార్.

బౌర.- (ఉత్తర మొసంగి) యీవు తరంకీతీస్కా-పాయి్య విజయ
సింహుడ్కి యిచ్చిమొయ్యి. ముందు మైన్నెం రూపనగర్కి
ముట్టడి పెట్టి వుత్తరంయ్యాల జాబు తీస్కారా! యిమల్కి

నాకియియ్యాలా అనిశెప్పు. యియ్యకపోతే వాడ్కికట్టం
పాడుశేసి యిమల్కితీస్కా బేగిరా. పో. జావ్.

సాదత్ - (సలాముజేసి) నాకి మెలవు యియ్య మహారాజ్
(నిష్క్రమించును)

మసా - నయనపాలుడుసాబ్ - ఆయేసర్కార్ -

ఔరం - (తనలో) ఆయేహి. భోత్. ఖుషి. (ప్రకాశముగ) బేగిమలావ్.
వాడుపమయాన్కి వచ్చామా, చంద్రావతి సంగతి కనుక్కో-
వాలావుంది.

(మసావద్ నిష్క్రమించును). (నయనపాలుడు ప్రవేశించును)

నయ - (తనలో) దై వవిధి నెవ్వ రుల్లంఘింపగలరు. చంద్రావతి చిక్క-
లేదు. చంద్రావతియేమి? యిందిరతక్క- నాకెవ్వగు జిక్క-
లేదు. ఆమెను బాదుషాకు నొసంగినఁ గొంత సంతోషించి
చంద్రావతిని తీసికొనిరాజులనైతినని కోపింపఁడు కాని యిం-
దిర నిచ్చుటకు నామన సొప్పకున్నది. ఆమె రూపరేఖావిలా-
సాది సద్గుణాబులు స్వప్న వ్యాప్తితోనేని మఱిపునకు రాకున్న
యవి. నేను పట్టుపట్టి యెట్టులేని యారాపట్టిచెట్ట బట్టవలయు.
నన్నవురంగుఁడు చంపనిమ్ము. ఇందిర దొరికినదని యనను,
ఆహహ

ఉ॥ ఇందునిఁ బూరికిఁ గొనక యెన్నియు వంకలుదిద్దుమోము నిం-
దిందిరనీలమేని గణుతింపని మేల్కంచరాజిఁ గల్గి, య
యిందిరకంటె రూపమున నెక్కుఁడుగా గణుతింపనైన, మా
యిందిరఁ బాసి నేఁబతుకు తెక్కడమాట, వియోగ మందునక॥

నాకాయమ చిక్కినదనినఁ జాలును. పాదుషా చిత్తగింపక
మానఁడు. చిత్తగించిన మనదనుక రాదు నిజము తెలిసిన ముప్పుతప్పును
కల్లలాడు టపాయకరమా(నిరసనభావమున) పాదుషాల కంత పరిశీలన
యా? ఎనుబో తీనినదనినఁగొట్టమాలోఁ గట్టమందురు నవాబులకుఁ

జెవులులేప్పు కనులులేవు. శుద్ధమూఢులు (ప్రకాశముగ) సలాముసర్కాస్
(సలాముఁ జేయును.)

ఔరం-నయనపాలా, యాంబైతో.

(నయనపాలుఁడు సఁశయించును)

కుచి పర్వా నహి ఆవ్ బైతో! నీవు జోధపూరుకు పాదుషావువుండావు.
(బలవంతముగఁగూర్చుండఁబెట్టును.)

నయ- (తనలో) నా కింతగౌరవమున కింత యగౌరవమున్నది. చంద్రదా
వతి నాచేఁ జిక్కినదని నన్నిట్లుమెచ్చుకొనుచున్నాఁడు. అకటా!
బోనునఁ జిక్కిన కొదమసింగము నైతినే దైవమా? నన్ను
రక్షించినను శిక్షించినను నీదియేభారము.

ఔరం- (పట్టరానితమకమ్మున) శంద్రదావతీవచ్చిందీ? నాపైన శంద్రదావ
తికి ప్రేమావుండది లేదా? నాకీయిష్టం సేపించుకోవాలా!
నామీద దాన్ని ఖుష్టి వుండింది లేదా! బోలో, శంద్రదావతి
సిన్నవాడ్కి యినంకీబట్టల్ బంద్ నీసి సంపించాముఅని
యిన్నది లేదాదాన్ని లోపల్కి పంపినావు? నీకోషం మంచి
మేడ కట్టినాము అని పెప్పావులేదా.

నయ- (తనలో) చంద్రదావతిపై నింతతమకమున్న పాదుషాహ యామె
తప్పించుకొనిపోయిన దనిననమ్మునా? సమ్మి సన్నుబ్రతుకనిచ్చు
నా? కట్టా యెట్టియిక్క-ట్టునకు లోనై తిసివీమిక ర్తవ్యము.

[అగోచించుచుండును.]

ఔరం-నయనపాలా? పంషయం వద్దు. నీకీజోధపురం పండ్థానం ముప్పించ
వాలా వుండది. అలంగీరుపాదుషా బాత్ తప్పుతాదిలేద్.

నయన- దేవా? దేవర యనుగ్రహమున్న నాకేమి కొదవ కాని ముఖ్య
ముగా నేనదృష్టవంతుఁడను కావలయునుగదా!

ఔరం- క్యాచే! నీకీ యేమితక్వా వుండది లేద్. జోధ్ పూర్ జాగీర్ నీకి
యిప్పిచ్చవాలా అసి హుజూర్ అలంగీరుపాదుషా సిద్ధంగా
వుండాడువోయి

నయన- [తనలో] ఇందిర చూట చెప్పుదునా! మానుదునా! చావు తటస్థించినది. ముందునుయ్యి, వెనుకగొయ్యి. ఏమైనఁగానిండు. తోటఁ దలఁదూర్చిరోకటిపోటునకు వెఱవనేల? ఇందిర నాకు దక్కియేతీటవలె (ప్రకాశముగ) తాము నాకు బహుమానములో లోటుఁగావించురనికాదు. ఈయప్రయోజకుఁడు చంద్రావతినిఁ దమకొసంగ (నెమ్మదిగా) లే-క- (వినఁబడనియట్లు) పోయెను.

బౌరం (కోపముతో) అరే ధూ. దూర్జావ్. నాలాయక్ నీది మొహం ఘాడవాలె వద్దుబే [లేచికొట్టువానివలెబైకివచ్చి] అరే బఃద్మాష్ చంద్రావతికి తీస్కరాకుండా వచ్చావు. నీకీషూస్తే పాపం వస్తుందీబే. నీవు అడదివుండావు నీకిషిగ్గు పరంలేదు.

నయ- అయ్యా! సెలవైన జరిగినసంగతి సాంగముగ మనవి జేసెదను
బౌరం-ఎంతావుందీ-అంతాసెప్పు.

నయన-పీఠముపై దయచేయుఁడు. మనవిచేసెద.

బౌరం-అరే. సువర్. గడబిడ్డ సెయ్యకుండా బేగీసెప్పు— బేగీ

నయ- దేవా తమ యజ్ఞానుసారముగ దుర్గాదాసునకుఁ దమయుత్తరమందించితిని. వానినిఁ జూచి యతం డతివినయము నటించి చంద్రావతి నేడే నీరా డెననియు యశవంతుని శ్రాద్ధాదులుఁ గూడ నిచ్చటనే జరుగవలెనని కోరుచున్నదనియు వచించెను. తమసెలవు ప్రకార మాయమ నిష్టానుసారముగఁ దీసికొనిరా నెంచి వల్లెయని యుంటిని. పదియవదినమునఁ గాబోలు చంద్రావతిగుడారమున నామెకుమారుఁడు మృతుఁడయ్యెనని రొదఁ గావించిరి. ఇక నాపై జోధపురసంస్థానమునకుఁ గత్తి గట్టువా రుండరు కదా యని లోలోన సంతోషించుచుఁబిల్లవాని శవంబును బయటకుఁ బంపిన నుత్తరక్రియల జరిపింతునని వార్తబంపఁగా దుర్గాదాసుఁడు వచ్చి చంద్రావతి తనబిడ్డనుదన చేతిమీఁదగ భూస్థాపనముఁ జేయునని చెప్పఁగా నమ్మితిందితిని.

జౌరం- అరే. బేగీబాగో. తప్పువుందీసీకీ. నీకిషిక్ష పెయ్యవాలావుంది.
 నయ, దేవా తరువాతఁ జంద్రదావతినిఁ బ్రయాణము కమ్మని కబురంప
 శరీరము స్వస్థతగాలేదనియు రెండుమూఁడుదివసము లాఁగి
 బయలుదేరుదనునియు జవాబీయ, దుర్గాదాసునిముఖలక్షణ
 ములకు నేననుమానపడి చంద్రదావతిగుడారముఁ బ్రవేశించి
 చూడఁగా నందు చంద్రదావతి పొడకట్టదయ్యె. దుర్గాదాసుని
 చెలియలిందిరమాత్రము చంద్రదావతిదుస్తులదు ధరించి కూర్చుం
 డి యుండె. చంద్రదావతిని నేనెఱిగినవాడనగుటచే నందియపడి
 “ఁయాయమయెవ్వతె” యని యచట నున్నదాసిని భయపెట్టి
 యశుగ నిందిరయనియుఁ జంద్రదావతివృత్తాంతముఁ దా నెఱుఁ
 గననియుఁ జెప్పె. పిమ్మట చంద్రదావతింగూర్చి యిందిరాదుర్గా
 దాసులఁ బ్రశ్నింప మిన్నక హేళనఁ గావించిరి కాని వేఱుజవా
 బీయరైరి.

జౌర- పోసియ్యి- ఇందిరికి. దుర్గాదాసికి పట్ల వచ్చావు లేదు-
 నయ- అయ్యో? ఆయదృష్టముగూడ నాకు లేకపోయెను. ఇందిరా
 దుర్గాదాసుల నచటఁగలరనవుత్త సైనికులతోఁగూడబంధించికొ
 నివచ్చుచుండ మధ్య రావసింహుని సైన్యంబులు వారికిఁదోడ్దై
 మనసైన్యమును జించి చెండాడె. ఆనందడిలో నిందిరాదుర్గా
 దాసులు తప్పించుకొని పోయిరి. చేయవలయునని చేసిననేరము
 కాదు. ప్రమాదము. పైని యేలినవారి చిత్తము. నాప్రాప్తి.
 జౌరం-నీకీ ముందు కాబూలునుంచి సవారి పంపావు లేదూ.

నయ- (తనలో)అయ్యో!యిందిరను నేను పంపినసంగతి వీనికెట్లు తెలి
 సె. కాదుకాదుజౌరంగుఁడెప్పుడు నదలింపులలో గట్టివాఁడు
 (ప్రకాశముగా)దేవా నేనెవరినిఁబంపితిసి?

జౌరం-ఎవర్కీ పంపివుండినాదీ లేదూ?

నయ- (తనలో)ఇదియెద్దైర్య మవలంబింపవలసిన సమయము(ప్రకాశ
 ముగ)నేను నిజముగా నెవ్వరినిఁ బంపియుండలేదు.

బౌరం-(తనలో)నామన్ని నాకి కాబూల్కి సవారి పోయింది సెప్తాడు
వీడు నాకీ దగా సేస్తాడు ఉండాడు.నిజం తెల్పిచ్చాలా(ప్రకాశ
ముగ)మసావద్ మసానద్.

(మసావదుప్రవేశించును)

ఓయ్ మసావద్ నయనపాలు యింట్కిపోయి మీ ముగోడు
నయనపాలు శెప్పాడురమ్మన్నాడ్ మీకి అనిచెప్పి అందఱిని
కొత్తవాళ్ళకిపిల్చకరా.

(మసావదునిష్క్రమించును.)

నయ- (తనలో)సిక్కముగా నేను చచ్చితని.

సీ॥ భాతృకుమారుఁ జంపఁగఁ బాదుషా కేను

జేయూత నొసఁగిన చెట్టతనము

అన్న భార్యను దెచ్చి యపురంగునకుఁ దార్పిఁ

దలఁచియత్నించిన తులువతనము

కసపు మెసఁగి యైనఁ గడకుజోధపురంబుఁ

బాలింప నెంచిన పలువతనము

ఇందిరాదేవియకా సిందిర నెట్లేని

కూడ నూహించిన కొంఠెతనము

తే॥గీ॥ తుదకు నిర్భీతిఁ బాదుషాయెదట నిలచి

బొంకులాడిన యాపొగకొట్టుతనము

కలసి నన్నేమికావింపఁ గలవై నేడు

నయనపాలుఁడు చిపర కనాథుఁడయ్యె॥

అదిగో మసావదు ఇందిరను దోడ్కొని వచ్చుచునేయున్నాడు

[మసావద్ ఇందిరప్రవేశింతురు]

ఇంది- [కోపముతో] ఛీ! దేశద్రోహియు భాతృద్రోహియు నంశద్రో

హియు సర్వద్రోహియునగు నయనపాలుఁడిచటనే యున్నాఁడు

వీనిముఖసందర్భము పాపహేతువు. భారతమాత గర్భమున

నింతపాపియిఁకఁబుట్ట బోఁడు.

మ॥ అనుజ్ఞదోహము కూడదంచు, బరకాంతానక్తి చేటంచు, నజ్జనవి
ద్యేష మపాయమంచును, స్వదేశప్రేమ ముఖ్యంబటం
చును, జుద్రావతి కెగ్గునేయఁదగదంచు, వీనియాస్యంబుమీఁ
దనునిష్ఠివన మాచరింపఁదగు, హౌదవ్యప్రజానీకముల్॥

ఔరం- అరే నయనపాలా! యీ ఆడదియెవరా?

నయ- (తనలో) ఇప్పుడైన నిజమాడిన బ్రాణము దక్కునేమో? (ప్రకా
శము) ఈ పెయిందిర తప్పుచేసితి గడ్డికఱచితి చెంపలువాయిం
చుకొందును. ఇత నెన్నటికి నిట్లుకావింపను. విధేయుఁడను.
క్షమింపుడు. మౌక్కుచున్నాఁడ. దిక్కులేనివాఁడ (అని
పాదములపైబడును)

ఔరం- (కోపముతో) అరే ధూ. దూర్జావ్. ఝూట్ బాత్ బోల్తా
రే సువర్.

[అనితన్ను చున్నాఁడు]

నయ- [వంగి వంగి సలాముఁ జేయుచు] అయ్యూ- రక్షింపుఁడు. మోహ
ముచే రాజద్రోహముఁ గావించితిని.

ఔరం- అరే మసావద్ నయనపాలుడ్కి తీస్కాపోయి ఖై ద్కీ పెట్టు
సచ్చినరోజుదాక ఖైదు యెయ్యాలా! జావ్
[మసావద్ నయనపాలుని గెంటుకొని పోవును]

నయ -[తనలో] నాకిప్పుడు భయభ్రష్టత్వము చేకూఱె. రెంటికింజెడిన
రేవడి నైతిని. చంద్రావతి చిక్కలేదు. జోధపురసిహాసనం
బెక్కలేదు. ఇందిర దక్కలేదు. నిజమునకు స్వయంకృతాప
రాధమే యిది. కాన

సీ॥ మాతృదేశద్రోహ పాతకుండగు క్రూర
కర్ముదుపాకితోఁ గాల్పవలయుఁ
బరమసాధ్వీమానభంగ చేతస్కుఁడౌ
బెట్టిదు నిల్వన వ్రేల్చవలయు

నై భవంబాసించి వంశవిభ్రష్టుడౌ

నట్టివానికి వాతఁ బెట్టవలయు

దాయలంజేరి సోదరునకుఁ గీడు కా

వించుదుష్టుని పూడ్చి వేయవలయు

శే.గీ॥ మాతయనఁగఁజాలు భ్రాతృగృహీతను

తురకతేనిఁ గూర్చు దొడరుబడుఁగు

కండకండఁ జీల్చి కాకులాదిగఁగల

పతగతతుల కెఱుగ నై వవలయు॥

శ్రీ. చీ. నాబ్రతుకు నొక్క బ్రతుకగునా? పాదుషాహ నాకురి
శిక్ష వేసిన నీయపఖ్యాతి వినకుండఁ జచ్చెడివాడను.

మ॥ సమదర్శిత్యము, పాపభీతియు, స్వవంశప్రేమ, దేశాభిమా
నము, చేశంబున శూన్యమైననరు జన్మంబేల? తత్తుచ్చదే
హమపేక్షింపవు నక్కలుందుదకు, సత్యంబిద్ది, మష్కిర్తి లో
కమువర్థిలెడిదాఁకఁ బోదు, పరసౌఖ్యంబేని దూరంబగున్॥

నన్ను తుమించి నాబుద్ధిలోపమును మన్నించువా రెవ్వరును
లేరు. ఇఁక నన్వనితో నాయుదంతముఁ జెప్పి కొందును. అయిన నిట్లు
తుమార్పణముఁ గోరెద.

శా॥ స్త్రీలోలత్వముచేతనే జెడితి, భ్రాతృద్రోహ సంప్రాప్త దు
శ్శీలత్వాబున నింకనుంజెడితి, నిస్సీ యంతిఁగోఁబోక యె
గ్గాలోచించితి నీకు మూర్ఖతను, జోహఁ దేశమాతామత
ల్ల లోకై కగుణప్రభాకలితవల్ల నన్ను సైరింపుమా॥

పరమ దుర్గుణ సమేతుడనగు నన్న వ్యాజకరుణతో మోయు
చున్న భారతమాత నన్నే కాక నాయుషకీర్తిఁగూడ మోయుచున్నది.
కన్పతల్లి సహింపక యేమిచేయఁ గలదు. నన్ను తుమింపవలసినది
ముఖ్యముగా నిందిరయే!

ఉ॥ భారతమాత దుస్థితినిఁ బాపి, శుభోన్నతిఁగూర్చుచున్, నము
ద్ధారణ మాచరించు నవతారసతీమణి వైననిన్ను నే

గోరితి, నీ క్షమింపు, మిదిగో! శరణార్థిని యిందిరాలలా
మా! రజపూతవంశ కలశాంబుధి నూతనచంద్రబింబమా! ||

(నయనపాలుఁ డిందిర పాదములపైఁ బడఁబోవును)

ఔర- అరేమనానద్. వీడ్కి బేగి తీస్కపో. వీడిది మొఘుల సూడరాద్

(మనావదు నయనపాలుని విడిచిపెట్టి ప్రవేశించును.)

మనా- (ఇందిరతో) అరే సీకీబుద్ది గిద్ది వుండాది లేద్. పాదుషాకి
సలాంకరో అమ్మా!

ఇంది- (మహానదును కోపముతోఁ జూచి) ఏమనిరా? ప్రేలితివి.

సీ! చంద్రదావతీ మహాసాధ్వీమతల్లీ ప

దాంబుజసేవ ధన్యతరమైన

జోధపురాధపునూను నజతసింహు

నలరార నెత్తి ధన్యతరమైన

బిగియారుకొఁగిట వీరోధతుఁడగు మ

న్నాథుఁడు దన్న ధన్యతరమైన

అలరాజకులదైవ మైనట్టి యాదిమ

హాశ క్తిపూజ ధన్యతరమైన

తే॥ గీ॥ పాణియుగ్మముమోడ్చి మత్ప్రాణమేగుఁ

గాక దుర్మార్గునకుఁ బాపకర్మకునకుఁ

గుటిలమతికిని గోధక్షకునకుఁ బాదు

షాకు జోహారుసల్పను సల్పనోరి॥

ఔర- (తనలో) ఇది బడా ఝూటావుండింది. దొర అంటె పిర్కాలే
కుండా అంటుంది కనుక్కోవాల. (ప్రకాశముగ) నీకి యెవ్వరి
కీపేరు క్యాఅమ్మా.

ఇంది- వినుము. పౌరుషమునకెల్లఁ బట్టుకొమ్మయగు జోధపురము
నావాసస్థలము. అసమాన బాహుబల శౌర్యవిప్ర్యాసద్గుణో
పేతుండగు యశవంతసింహుని సర్వసేనాపతియగు దుర్గాదా
సుని చెలియలను. అగణిత మహమ్మదీయ దుర్మార్గ కానన

నిర్మలనాసక్త కఠోర కుఠారప్రతిమాన నిర్వక్తానన్య సామాన్య పరాక్రమక్రముడగు యాపసింగునకర్థాంగిని, నామ మిందిరాదేవి. రోమరోమమునకు నిత్యసత్యవిక్రమగాంభీర్యదయాది సద్గుణంబు లుప్పొంగు దశదిగ్విశదయశోవిరాజితమగు రసపుత్రవంశము నావంశము. తెలిసెనా నాయుదంతము.?

జౌర- (తనలో) పండ్రావతికి సంగతి దీన్ని తెల్పింది వుంది. దీన్ని మోషంసేసి పండ్రావతియెక్కావుంది శెప్పిచ్చవాలా! పైన తమాషా శయ్యవాళావుంది. (ప్రకాశముగ) ఇందిరాదేవి. నీకివాడిలో యేంపడిందిబే. పండ్రావతికి నీవు పంపేశావులేదు? సచ్చిభాలో!

ఇంది- (తనలో) ఈమర్నార్గుడు తనదురభిప్రాయమును బయటవేయుచున్నాడు. అబలనని జంకి వీసికీ బ్రత్యుత్తరమియకుండరాదు. (ప్రకాశముగ) చండ్రావతిని నేనే ముమ్మాటికి దాటించితిని. ఏమియొడిలోబడునని దాటించితి వంటివా? ఒడిలోబడునని దాటించెడిది మీకులముకాని మాకులముకాదు. మఱి యెందులకు దాటించితి నోవినుము.

సీ॥ చనుబాలు మఱచిన దినమాది చండ్రావ

తీప్రసాదంబును దినుటవలన

అవసానదశయందు యశవంతుఁ డామెను

హస్తంబులం దుంచి నందుచేత

స్వకులాభిమానమ్ము పలుమారునాకతి

ప్రోత్సాహ మొనరించు చుంటఁ జేసి

ఆపాదమస్తమ్ము కోపమ్ము మాకు మ

హమ్మదీయులపైని నలరుకతన

తే. గీ॥ రాజకులమునఁ బొడము కారణవశమున

యవనచార్జన్య మభివృద్ధియయ్యె గాన

గొప్ప పేరును గండముగోర్కి కలుగ

నెలమి చంద్రదావతిని పంపవలసె సుమ్ము||

బొరం- అరేమర్యాదా గిర్యాదా లేకుండా మాట్టాడతావు. అలంగీరు
పేరు నీకీషూపిస్తా భయంలేకుండా వుండావు.

ఇంది- నేనేల భయపడ వలయును.

సీ॥ ఒనరింప వలసిన పనులు సర్వంబు ని

ర్విఘ్నంబుగా నెఱవేఱెగానఁ

దురకలకుంబలె తుచ్చంపు బాణముల్

క్షుత్రియులకుఁదీపికాపు కానఁ

గండకండనుజీల్చి కనుగొన్న నిందిరా

వనితకుఁ దప్పు కన్నడకు కానఁ

బట్టుశౌర్యమునకెల్ల పట్టుకొమ్మైనట్టి

రజపూతవంశంపు రమణిఁ గాన

తే॥గీ॥ ఇందిరాదేవి నిర్భీతి నెదుట నిలచి

పాదుషాహమాటకు మాఱు పలుకఁగలిగె

పాదుషాహయననేల దైవంబ కాని

తప్పులేనట్టివారలు తలఁకఁగలరె॥

బొరం- (అదరిపోయి) ఈ ఆడది బడాగట్టిది వుండది. మొగోడు అంటే
భయంకి గియంకి లేకుండా మాటల్ యేస్తూవుందీ. ఇదిగయ్యా
భికి మొండికి వుంది. హుజూరు భయంలేకుండా బాగా మాటా
డుతువుంది. అచ్చా (ప్రకాశముగ) ఇందిరా! యెంతమాహనం తెల్పి
వుండింది. నీకి నయన పాలునికి నీవు యెందుకు సిక్కినావుబోలో

ఇంది-

సీ॥ శక్తి సత్కృప యున్నఁ జాలదే యెటనున్న

బెదరేమియ నెడి నిర్భీతిచేత

దాక్షిణ్యశూన్యఁడై తన రాగునీయపు

రంగుడన్ నీదుదుర్మతముచేత

వంశంబుఁజెఱుప నుద్భవమందిన నయన
పాలుని మేటిపాపంబుచేత

చంద్రదావతింగావ సమకట్టి తద్రీతి
నాచరింపఁ గలిగినందుచేత

శే॥ గీ॥ దొరకినా నంతమాత్రానఁ దురకదొరలు
సంబరంపడఁ బనియేమి, నా హెబయ్య!
తనకుఁ దాఁ జిక్కచున్నట్టి తలిరుఁబోడి
కొకరిప్రజ్ఞావిశేషంబు లుండనేల॥

బొర- (స్వగతము) దీనిమాహనం వింటాన్ని ఆచ్ఛావుంది. దీన్ని మొ
గోడు దైర్యం వుంది మంచిఅడది (ప్రకాశముగ లేనికోప
ముతో) ఇందిరా నీకి బేమర్యాబామాటవచ్చివుంది. నీకి సిచ్చ
యేయిస్తే యెవరు శోడువస్తారు ఉండారు.

ఇంది- నాకుఁదోడేలేదా?

సీ॥ దీనమందారమై త్రిజగదాధారమై
తనరుమాశక్తీమతల్లి శోఁడు
కలనైన సమ్మవారలకు ద్రోహంబుఁజే
యని నాదు సత్ప్రవర్తనమే శోఁడు
చావున కాసింది చంద్రదావతిని భద్ర
పఱచిన నారాజభక్తి శోఁడు
బలవంతముగఁ బట్టి పసిపాపనొకనిఁ జం
పించిన నీపాపవృత్తి శోఁడు

తే॥ గీ॥ భాస్కరుఁడుశోఁడు సర్వదిక్పతులుశోఁడు
చందురుఁడుశోఁడు భువి యాకసమ్ముశోఁడు
తాగకలుశోఁడు మన్ననోధవుఁడుశోఁడు
రాకొలముశోఁడు నాపరాక్రమముతోఁడు॥

బొర- (తనతో) దీనిమాట యింట నాకీధైర్యంగా మాటా వస్తుంది
లేదు (ప్రకాశముగ) - ఇందిరా నీదిషమత్కారంవషణ

నీదీషాహసాన్ని నీదీషార్యానికి నీదీగాంభీర్యాన్ని నీదిమంచి
గునముల్కీ మెచ్చాఁగాని చంద్రదానత్కి నీకీ యెట్టాతప్పించ
డాన్ని యీలుచేసినావు. బోలో.

ఇది- (తనలో) ఇతఁడు మాటలమధ్య చంద్రదానతిప్రసంగము తెచ్చు
చున్నాఁడు, వీనిని మఱపించెదఁ గాక (ప్రకాశముగ) బొరంగ
జేయు? నన్ను మెచ్చుటకు మెచ్చకుండుటకు నీవెవ్వఁడవు.

సీ॥ కన్న కాన్పట్టుల గారవిలచినయట్టి

చంద్రదానతి నను మెచ్చంగ వలయుఁ

దల్లియుఁ దండ్రియు దైవమైనట్టిరూప్

సింగునాథర్థ మెచ్చంగ వలయుఁ

ధళిధళియని తలపొకించి యుత్తమ

క్షత్రియులెల్ల మెచ్చంగ వలయుఁ

బేరుఁ బ్రతిష్ఠలఁ గూరిచి మమునోము

శక్తిమతల్లి మెచ్చంగ వలయు

తే॥ గీ॥ సంతసమున దేశము మెచ్చంగ వలయు

సాహెబా! తల్లితండ్రి మెచ్చంగ వలయు

సంబరమున సైదోఁడు మెచ్చంగ వలయు

స్వర్గవాసి మారాజు మెచ్చంగ వలయు॥

బొర- (తనలో) దీనితో మాటల్కి అడ్డం తప్పువానిది. ఊర్కావుంటే
అచ్చావునిది (ప్రకాశముగ) ఓయిదిరా! నాదీ మెప్పునీకీ
ఖుషి లేకుండాపోయింది అని నీకింటిపె, పమిచ్చాక్, పంద్రా
వతి యెక్కావుంది బోలో! శెప్పితే నీకి పిత్తు లేకుండా యిడ్చి
పెట్టెస్తాఁ దెఖో.

ఇంది- (స్వగతము) ఇతఁడు నన్ను విడచుఁగాక. విడువకపోవుఁగాక,
చంద్రదానతి విషయము చెప్పిన మాకెట్టిముప్పు కలుగఁజాల
దు (ప్రకాశముగ) సాహెబూ! మఱియొకటి కాదు. వేయిప్ర
శ్నలడిగినను జవాబీయఁగలను. చంద్రదానతిని రక్షించిన విధ

మును వచించుటకు నిరాకరింతునా? నిరాకరింపను. తత్కథ
వచించుటవలన మత్స్యజ్ఞా విశేషముగూడ మీరెఱుంగఁ
గలరు. వినుము. నిత్యము మాగుడారమునకుఁ బెరుగుఁ బాటుఁ
దెచ్చియుచ్చు గొల్లదాసికి లంచమిచ్చి యజితసింహుని దాని
బుట్టయందుంచికొని వెల్లుమనియు మేముచెప్పిన సంకేతస్థల
మున నుంచుమనియుఁ జెప్పితమి. అట్లాగొల్లది యొనర్చిన
పిమ్మట నేనుగుడారమునఁ బ్రవేశించి నాదుస్తులఁజంద్రదావతికి
వేసి ముసుంగువైచి వెలుపలకుఁ బంపితిని. అంతకుమున్నె
చంద్రదావతిరాకకై నిరీక్షించు శివసింగామెను గమ్యస్థానమునఁ
జేర్చెను. గుడారమునఁ జంద్రదావతి రూపముతో నున్న నన్న
నయనపాలుఁడు బంధించి కొనితెచ్చెను, చంద్రదావతి తప్పించు
కొని పోయిన యదంతమిది.

బౌర.- ఇందిరా! మీషంద్రదావతి యిప్పు యూడవుండింది. నీకి తెలిసి వుం
డిందిలేదూ! దాన్ని నీకియక్కడా వుంచావు. బోలో.

ఇంది.- ఆవిషయము నీవడుగఁదగినదికాదు. నేనుఁజెప్పఁ దగినదికాదు.
చెప్పఁదగిన విషయమంతయు నాకై నేనె చెప్పితిని.

బౌర.- (కోపముతో) షంద్రదావతి షంగతి నువ్వు శిప్పావాలనాకి.
శెప్పకపోతే నీకి ఉదయపురికాడ దాసీబనికిపంపుతా.

ఇంది.- ఓతుకుమ్మా! రాజపుత్ర కాంతల గుండెలు దుర్మార్గుల బెద
రింపుమాటల వలనవడఁకునవి కావు. మానహాని లేనియేకార్య
మునకు నియోగించినను నీచేతఁ జిక్కిన పాపమునఁ జేయక
తప్పదు.

బౌర.- నీకి మంచి బుద్ధివుంటె నీకినేను ఉదయపురికి కట్టినట్లు నిఖాకట్టె
వాణ్ణి. బడార్ఘూటా వుండావుబే నువ్.

ఇంది.- ఓరీ! నీచమ్మేచ్చా యొడలెఱింగి మాటలాడుము. నీపాపము
నీకీయహలోక మందుననే కట్టికుడుపక పోదు.

సీ॥ సిగ్గు లగ్గును వీడి భీయన నుర్విని
 స్వరియించుట కుదయపురిని గాచు
 సీరొక్క మాసించి నీమాట పాటింప
 లోభియకా నయనపాలుడను గాను
 కనుపించు వారి నెల్లను నంటకట్టుకో
 బుద్ధిలేని తులక ముదితఁ గాను
 మిలిమీటి యారీతి మిగిలితివేని నిన్

బ్రాణితో బోనిచ్చు దానఁగాను
 తే॥ గీ॥ నన్ను నెవ్వఁ జెగా నెంచి నావో! వినుము
 పాదుషా దురుద్యోగప్రభంజనోద్య
 మాహిత భయంకరోగ శౌర్యాభిరామ
 యిందిరాదేవి యంచెద నెఱుఁగుమోరి॥

శౌర- ఇందిరా నీకీబడాచోటా తెల్వద్. నీకి పిత్తువేయించాలా గాని
 నాకి దయకల్గిందీ. లేకపోతే యేమిపేసినా శిక్షేవాణ్ణి. ఓరే
 మసావద్ ఇందిర్కీ తీస్కా-పోయ్యి ఉదయపురికి దాపీపని
 శేయించాలా! బేగీతీస్కా పో! బేగి.

(మసావదు ప్రవేశించి యిందిరను లాగికొని పోబోవును)

ఇంది- ఓరీ! శౌరంగా! నీదుర్మార్గము నాగినంతకాలము సాగఁబోదు.
 సాధ్వీ శాపాక్షరము లూరకపోవు.

మ॥ అవమర్యాదల నాచరించెదవె? రాజ్యాంధుడవై సత్సభా
 భవనంబందు పత్నివలె మణికిఁ దత్పాపంబుచే మ్లేచ్ఛరా
 జ్యవినాశంబగుఁ గాఁతె త్పత్రియులచే సంగ్రామకేళి బరా
 భవమార్జింతువు గాఁతె! దేశమున సౌభాగ్యంబు వాటిల్లుతన్॥

(మసావదు. ఇందిరనిష్క్రమింతురు)

శౌర- (స్వగతము) పరే. పందావతీ పంగతి తెలిసింది. దానికోసం
 బడేపని శిష్యువాలా వుంది. యిమల్కీ నాకే తెప్పిచ్చాలా.
 విజయసింహుండికీ నేనువు త్తరం రాయించాను. యిమల్కీ

సిఖా కట్టూకొంటా. నాకీ అదుష్టం పట్టింది. విజయసింహుడు మావు త్తరం శూసిగాఫరా అయ్యి నాకీ యిమల్కీ యిచ్చి యేస్తాడు. లేకపోతే వాడ్కి దుంపా తెంచి యిమలాకి న్నాసె న్నెం తెచ్చి తీర్తుంది. చూపనగర్ పంగతి చెప్పుడానికీ బంట్లో తువచ్చాడేమో కనుక్కోవాలవుంది. బేగిపోవాల. అక్కడే మేమైందో!

[ఔరంగ జేబు నిష్క్రమించును]

రంగము - అంతఃపురము.

(మహావదు ఇందిరాదేవి ఉదయపురి ప్రవేశింతురు)

మసా - (ఉదయపురితో) అమ్మా నీకీ యీమెపేత నొకరి చేయిచ్చు కోమిన్నారు. సర్కారు, ఆలంగీరు పాదుషా (అనియిందిరం జూపుచు)

ఉద - (మసావదుతో) సరే నీవేగవచ్చుచు

(మసావదు నిష్క్రమించును)

(తనలో) పాదుషాకు జక్కిన దీమెయే కాబోలు. వహవ్వా? మేమి యీచక్క-దనము. దీనిని జూడగ నె పాదుషాహ మనసుకరగి యుండవలె (ప్రకాశముగ) ఓసీ నీ నవ్వు తెవే?

ఇంది - నేనా? నేను కలనైన తురకలకంపు గిట్టసిదానను.

ఉద - నాప్రశ్నకు నీకులమెయ్యెది యని యర్థము.

ఇంది - నాముఖవై ఖరిం బట్టి కనుగొనుము.

ఉద - (కోపముతో) ఏమే తారతమ్యము తెలియకుండ మాటలాడె దవు. నే నెవతెనో నీవెవతెనో నీకునాకెంతి యంతరము లకదా తెలిసి మాటాడుము. నీపేరేమి?

ఇంది - (తనలో) ఔరా? దీనియహంకారమునకు సముద్రమునకు నంతు లేదు నోటికివచ్చినటులసతచినసతచుఁగాక. దీనికిసరియైన బ్రతుక్కు త్తర మొసంగి రాదు (ప్రకాశముగ) నానామముతో నీ కేమిపసి?

ఉద - దాసిపేరు తెలియక దాస్యముఁగా వించుకొనుటెట్లు?

ఇంది- నీయిష్టము వచ్చినటులఁ బిలుచుకొమ్ము.

ఉద- అదినాప్రశ్నకు జవాబు కాదు.

ఇంది- కాకపోయినఁ బోవచ్చును. కాదని నేనెఱుఁగకపోలేదు.

ఉద- ఏమంత యమర్యాదగఁ బ్రత్యుత్తరములా?

ఇంది- మర్యాదగఁ బ్రశ్నించువారికి మర్యాదగ నె జవాబిత్తురు.

ఉద- మహారాజి దాసిని మర్యాద చేయవలయునా?

ఇంది- ఎవరు మహారాజి? యెవరు దాసి?

ఉద- నేను రాణిని. నీవు దాసివి.

ఇంది- నాకు నేనే రాజిని. నీకు నీవే రాజివి.

ఉద- మీఱి మీఱకుము. దుర్గతి పాలుకాకుము.

ఇంది- ఆమఁటలు నేనేల? యనరాదు.

ఉద- అనరాదు.

ఇంది- అనియెద. ఏల యనరాదు?

ఉద- నేను రాణినంట.

ఇంది- నేనేల కారాదు?

ఉద- నీవెట్లగుదువు?

ఇంది- నే నెట్లుకాను ?

ఉద- నీకుమృత్యు వాసన్నమైనది.

ఇంది- పాదుషా లే నాపాదదూళి శిరములఁదాల్చు నుండఁగా నాకెక్కడి మృత్యువు.

ఉద- (తనలో) అనుకొనిన యంతయైనది. ఈపెను పాదుషా వలచి నటులీపె వచస్థితియే చెప్పుచున్నది. (ప్రకాశముగ) నీవు పాదుషాహ గారికెట్లుచిక్కితివి.

ఇంది- నాచేదాస్యముఁ జేయించుకొనుటకే నీకడ కనుపఁబడితిఁ గాని యీ ప్రశ్నలకు జవాబిచ్చుటకుఁ గాదు.

ఉద- ఎంతచక్కని దాసివి నీచే నేనుకాదునాచే నీ వే దాస్యముఁ చేయించుకొనులాగు కనుపడుచున్నది.

ఇంది- ఓడలుబండ్లు బండ్లొడలు కావచ్చును. అంతసుకృతము లభింప
వలయునుగదా సీదాస్య మభిలషించుటకు.

ఉద- (కోపమున) ఏమే నోటికివచ్చినటులఁ బ్రేలుచున్న దానవు.
మదాంధత్వమునఁ గన్నులు కానవచ్చుటలేదా?

ఇంది- కానకయే కులభషణై తురకను గట్టుకొంటిని.

ఉద- మమ్మ ధిక్షేపించుచుంటివా?

ఇంది- ఏమని?

ఉద- తురకను గట్టికొంటిమని.

ఇంది- నీ వ్యవహారము గుమ్మడికాయ నొంగరీతిగఁ బరిణమించినదే.

ఉద- ఛీ. నీవిచ్చోటును బాసిపొమ్ము, నీసందర్శనము పాపహేతువు.

ఇంది- నీప్రపొమ్మనినఁ బోవుదువా? మమ్మనిన పత్తువా?

ఉద- నాకడ కేల వచ్చితివి.

ఇంది- పాదపా వెళ్లుమనుటఁబట్టి.

ఉద- ఎందుకొకకు.

ఇంది నీకుదాస్య మొనర్చుటకంట.

ఉద- నాతోఁబోరాటమే కాఁబోలు నీవునాకొనర్చు దాస్యము.

ఇంది- కాదు నీవుచెప్పుచొప్పున దాస్య మొనర్తును.

ఉద- ఆయినదాస్యము కావిపుము.

ఇంది- నీవు చేయించుకొనుము.

ఉద- చేసినఁగదా చేయించుకొనుట.

ఇంది- చెప్పినఁగదా చేయుట.

ఉద- నీకు రాజగృహములకడ మెలఁగవలసిన మర్యాదలు తెలియవు.
పూర్వపరిచారికలంగలసి చేయవలసిన విధులెఱుంగుము.

ఇంది- అట్లె(నిష్క్రమించుచు తనలో) నాయందుపాదపా కనురక్తి
కలదని యుదయపురికివ్యక్తపఱచితిని. నేను తప్పించుకొనుట
కిదియె మంచియుపాయము. ఇంకఁ గొన్నిదినముల కొరంగుఁడు
నన్నుఁ బెండ్లియాడనుండెననికూడఁ దెల్పెద. పిదప సమయాను

కూలముగఁదప్పించుకొనెద. పైనిదైవమే కలఁడు.

(నిష్క్రమించును)

ఉద- (దుఃఖముతో) ఇందిరాదేవిని సౌందర్యమున మించు నీసతిని నాయకుఁడిదివఱకె మోహించి యుండును. లేకున్న నింతస్వతంత్రముగ మాటలాడునా? స్త్రీలోలుఁడును, మాయా మయుఁడునగు నౌరంగజేబు తనగుట్టు బైటపడకుండుటకు దీనిని దాసియని వెల్లడి చేయుచున్నాఁడు. ఈయపాయమునుండి బైటపడుట కుపాయ మాలోచించుకొనవలయును (యోజించి) దీని నింతటితోఁ గడతేచ్చుటకంటె గత్యంతరము లేదు. ఇక్కార్య మునకెవని నియోగించిన బాగుండును. ఎవ్వరో యేల! మన మసావద్ మొదలగువాండ్ల దీనికిఁదగినవారు. వాండ్రి నీచకృతి కొడంబడుదురా? పడకేమి ఒకరూకకుఁ బదిరూకలొసంగిన నెంతపనియేని చేయుదురు. నేనీ నవతిపోరునకు జంకెదనా? చేతి మీఁదగ దీనిఁ జంపించి యమభాధలకు జంకెదనా? పరమున భాధ లెవరు చూచిరి. ముందిహమునఁ జక్కఁగ వెళ్లఁబుచ్చినఁ జాలును. దీనినిబ్రతుకనిచ్చితివా! నాపని శూన్యమే. ఔరంగ జేబిఁక దీనివలలోబడి నామొగమేని చూడఁడు. ప్రస్తుతము దీనిఁ జంపించుటకంటె మఱియొక సుఖోపాయము లేదు. నాకు దాసియే కావలసియున్నఁ గొలఁదికాలములో విమల రాఁబోవుచునే యున్నది. మాసేన పోయి కూపనగరమును ముట్టడించియే యుండును. అంతఃపురపరిచారికలయభిప్రాయముఁగూడఁదీసికొని యిచ్చుచొప్పున నొనరింతునుగాక.

(నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయాంకము.

సమాప్తి.

శ్రీమత్పరమేశ్వరమైనము.

పాదుషా పరాభవము.

తృతీయాంకము.

రంగము. రూపనగరము. సౌధము.

[విజయసింహుడు ప్రవేశించును]

విజ- వీమికారణమొకాని యారంగజేబు తన సైన్యమంపి నాపురి ముట్టసింపించె. నిష్కారణముగ నీతనికీడుబృద్ధి యేలకలుగవలయును. బొనుదుర్మార్గులకు దుర్బుద్ధి యొకప్పుడుకలుగవలయునా! దానికొకకారణము కావలయునా? ఇతరులజోలికిరాని మా బోలుల హింసింపనేటికి? నజ్జనాపకారమే దుర్జన స్వభావము. అగుగాక.

చం॥ చెదరఁడు గుండె నీవిజయసింహుడు నంగరమన్న వైరి దుర్మదహరుడైన వీని నవరంగుఁడు తాకి జయింప నెంచె నియ్యదనున, వానికిఁ విజయ మబ్బునెకో? రజపూత శౌర్యసంపద, మొగలాయి యోధ నిజ బాహుబలస్థితి నేడు తేలుత॥1 (సేవకుఁడు ప్రవేశించి). దేవా? మొగలాయి సేవకుఁడొకఁడేతెంచి తమదగ్గనార్థమై స్వారమున వేచియున్నాఁడు. వీమియాజ్ఞ

విజ- ప్రవేశ పెట్టుము.

(సేవకుఁడు నిష్క్రమించుచు. మొగలాయి సేవకుఁడు ప్రవేశించుచు)

మొగ- ఆదాబ్ మహారాజ్. దీన్ని మీకి మెరె సర్దార్ సాదత్ ఖానిచ్చి
రమ్మన్నదీ జీ(అనియు తరమిచ్చుచున్నాడు)

విజ- (ఉత్తరమందుకొనివిప్పి) ఆలంగీరుపాదుషాహి విజయసింహునకు
వాయించునది యేమనఁగా! నీతనయ యగు వినుల నభిలషించి
తిమి.తనయనిత్తువా? అనికనత్తువా? (అని లేఖకిందవైచి కాలిఫో
రాచిపై నుమిసి) నేవకా?

తే॥గీ॥ కమ్మలోపలి నంగతిఁ గంటి ననుము
తోడనే పాదమునఁ ద్రొక్కినాడ ననుము
మీదఁలేఖపై ముమ్మాటు మిసితి ననుమి
యరుగు మిదెయె తనకు జనాబంటి ననుము॥

ఓరీలపురంగా? రాజపుత్తుల మర్యాద నెఱుంగవటరా?

ఉ॥ ఏమని యెంచుకోరి? మదహీన బలోద్ధతి నిక, గుఱించి, ని
ర్దూమముకావె? పల్కిన విరుద్ధము, శ్రేయమె రాచవారికో
మైమఱివుం బ్రసంగము, కుమార్తెల మాలలకేని తార్పఁగా
మేమును సాహసింపుటకు మ్లేచ్ఛనృపాలుర యంతవారమే॥

మొగ- (తనలో) అరేబాత్ కోపవారిమడిసీ వుండాడ్ (ప్రకాశముగ)
మాకీ అట్లాగె సెపుతార్. సెలపు సర్కార్ (అనిపోబోవును.)

విజ- ఇదిగో! చెప్పక పోయెదవునుమా. నేనాడిన నుడువులు నా
చేసినచేతల రీతులు ముక్కకుముక్క ఫక్కికిఫక్కిజరిగినదిజరిగి
నట్టుల మీసర్దార్తో చెప్పుము. ముందుపావబ్బు.

మొగ- మాదీయేంపోయింది మహారాజ్. అట్లాగె శెపుతామ్.
(నిష్క్రమించును,)

విజ- (కోపముతో) మాయోపాయ పారంగా? బొరంగా! తనయ
నీకున్న ననికే తెంతువా? మ్లేచ్ఛకురంగ మృగేంద్రుండనగు నన్నే
మనిభావించితివ్రా?

తే॥ గీ॥ ననుగెలుచుట కెవ్వండనో విను జగత్ర
యొక భావితాకుంతితస్తోక ఘోర

శాత్రవారణ్య శౌర్యాగ్ని హోత్రుడంచ
విజయసింహ భూపాలుభావింపు మోరి॥

* దురాత్ముడు లేఖ నంతసేచముగా వ్రాయించినాడు. వానికి
బోగలము దాపరించె. కాననే యిట్టివిపరీతపు బుద్ధిపుట్టినది.

శా॥ ఔరంగుడన నెంతవాడరె! మదీయూనూన కోదండమా
ర్వీరావంబునకు భయంపడక పోరి నిల్వఁగాలేదు ను
ర్వారోగ్రారి కురంగబృంద బలహర్యక్షంబు న్ దాకిపో
గారా దుద్భటవైరి సంహరణ విఖ్యాతాత్ముడౌ శౌరికి॥

ఇక నేనరిగి కోటదాటి విరోధిగణంబు రాముడఁ జేయవల
యు(పోబోయి) ఏమిది. వినులయుఁ బద్మయునిటువచ్చుచున్నారు.
ఏమిహేతువై యుండును. ఆస్వమైవ నగుఁగాక. వారిరాక
యేలనో కనుగొని వెల్లెద.

(వినులయుఁ బద్మయుఁ బ్రవేశింతురు.)

విజ- మీరిట్లేల వచ్చితిరమ్మా!

విను- నాయనగారూ! మీరు పెద్దగా నుపవ్యసించుటవిని యేమియో
కనుగొను తలంపునవచ్చితిమి.

విజ- అమ్మా! ఏమియులేదు. ప్రాజ్యసామ్రాజ్య మదాంధకార దు
ర్విదగ్ధాతిక్రాంత మర్యామండగు శౌరంగుడు నాకీయుత్తర
మంప నలిగి పెద్దగాఁ బ్రశంసించితి ఇదిగో? ఉత్తరముఁ జూచు
ము. (క్రిందనున్న జాబుచూపును)

విను- (పద్మతోఁగలసిచదివి) ఆఁ. అలంగీరుచాకుషా యంతటి పరా
క్రమక్రముండా? రాజపుత్రులు గాజలుఁదాల్చి రనుకొనెను
కాబోలు. “వినాశకాతే విపరీతబుద్ధిః” అనులోకోక్తి నను
సరించిన వీనికవసానదశ ప్రాప్తించినది. నాయనగారూ? దీనికి
జవాబంపితిరా?

విజ- ఊహింతునా? (“కమ్మలోపలి” అనుపద్యముఁ జదివి) అనివ
చ్చిన సేవకునితోడనే జవాబుఁ బంపితిని.

విమ- కుక్కకాటునకుఁ జెప్పదెబ్బ యొనది. తగిన ప్రత్యుత్తరంబ.

విజ- తల్లీ యిప్పటి కేమైనది. వానివేలుతో వానికన్నే పొడచి నట్లుల వానిదుర్మార్గాస్థిధారాహతచేతనే వాఁ జక్కాడవలయు. నాఁడుగదా కృతార్థులము. అప్పుడె శత్రుసైన్యము కోట కెగఁ బ్రాకుచున్నది. బల్మినైన నిన్నుఁగొనిపోవఁ గలఁడట. చూచెదఁగాక. నేనుతడయక సమరసన్నాహవిధులయందప్రమత్త చిత్తంబున మసలవలయు. అమ్మా? మీరుత్వరలో నుతఃపుర మునకుఁ జేరుఁడు. పగవారికంటఁ బడకుఁడు. నేనిచట నాలసిం ప వీలులేదు. పోయినచ్చెద. (నిష్క్రమించును)

పద్మ- విమలా ? వీనికిదేమి చేటుకాలమె. వీని దురితము లంతంతకు దురంతములగుచున్న వేమికారణమే?

విమల- పద్మా ! అనేక హేతువులు కలవు వినుము.

సీ॥ వీరుతాక్షత్రియుల్ పేదలైకొందఱా

తురిక నీన నొనర్పఁ దొడరుకొకటి

మనవారలందఱు ధనమునకాసించి

కూతులవానికిఁ గూర్పుకొకటి

నిర్దేతుకంబుగా నిలువునఁబృథ్విసి

హునిఁ గూల్పమన మూరకొనుట యొకటి

కొరంగ జేబ్ జజియాపన్ను మనముచె

ల్లించుట కంగీకరించు టొకటి

తే॥ గీ॥ చేరి మననింతచల్కనఁ జేయఁజేసి

వీని పాపవృత్తుల నభివృద్ధి పఱచె

మొత్తఁ, జిత్తమా, మొత్తఁగానుత్తవాని

లోకసామూన్య మియ్యది లోలనయన॥

తెరిచినయిల్లుఁ జొచ్చుగ్రామసింహంబు భంగి నొరంగుం
డభ్యంతరమేమియులేమి రాజపుత్రస్థానము పైకి మాటిమాటికీ బరు
గిడుచున్నాఁడు.

పద్మ- (ముందునకుఁజూచి) ఈయ ప్రస్తుత ప్రశంసల కేమిగానితురుష్క సేనఁజూచిన కనులు మిఱుమిట్లుకొల్పుచున్నవనుట లో నతి శయోక్తిలేదు. మన సైన్యమా భహుస్వల్పము. తురుష్క సైన్య మా? యనల్పము. ఎట్లమనవారువాండ్ర డీకొనఁగలరో తెలియఁ దరము గాదు, కావలసియున్ననింకను ధిల్లీనుండి రాఁగలదు.

విను- ఐన మన మేమిచేయఁ గలము. ఎట్లుజరుగ వలసినవి యల్లజరిగి తీరును. వెఱచినలాభము లేదు. కావలసిన కీడులు మేలులు లలాట లిఖితంబునుఁబట్టియుండును- మఱియు.

ఆ! వె॥ తురక సేన శోచె ధరణి యీనినయట్లు
స్వల్పమయ్యెను మనవారిసేన
అని జయాపజయము లరయ దైవాధీన
మనుదు రేమిమనకు మునుఁగఁగలదొ॥

ఐననుష్టేచ్ఛలా? రాజపుత్రులనా? గెలుచుట. ఆఁ. మూఁగ వాడమ్మా యనుదినమురాపలదా? పద్మా! బవరముఁ జేయుటకు నెఱవకుము.

తే॥ గీ॥ కాందిశీకులైన ననకమంది యేల?
చాలఁడే యసదృశశౌర్యశాలి యొక్క
డెందునకుఁ గొఱ.గాని వేకృతు లవేల?
ఘనయశంబిడఁజాలు సత్కావ్య మొకటి॥

వదినా? ఐనప్పటికీ మొగలాయిలు ఖడ్గయుద్ధ మాచరింపరు. మనరణమునకు వారిరణమునకుఁ జాలవ్యత్యాసముకలదు. వాండ్రకు విరోధిసంహారమునకు వలసినన్ని శతఘ్నులు నాశయంత్రములు కలవు. ఏది యెట్లు పరిణమించినను నెబలల మగు మనవలన నగుపని యేదియులేదు. ఆపన్ని వారణార్థమై కులదేవతయగు శక్తిని బ్రార్థింతము. (అని పద్మసహితముగ నిలువఁబడి దోసలియొగ్గి (ఆకసములక్ష్యముంచి).

కవిరాజవిరాజితము

జలమునఁ ద్రోచినఁ బాలనుముంచినక్షత్రియసంతతిభారము నీ
తలఁగలదేమియొనర్తువో మమ్మా నదై ర్యముఁ జెందితిమమ్మ తురు
ష్టులతిదురాత్తులుదాసులసత్త్వఁ జూడుముమానముప్రాణములు
సిలుపుము నెట్టన నయ్యపురంగుని నేడపరాజితుఁ జేయఁగదే॥

విమ- పద్మా! శక్తికొలఁది విరోధులతోఁ బ్రతిఘటింపవలయుఁ గాని
కేవలభక్త్యావేశముతో శక్తినిఁ బ్రార్థించిన కృతార్థులమగు
దామా? విరోధులు పైకొనినపుడు భక్తియోగమున మైమఱచి
యనేకులు రాజన్యలు పాటిదేశములకంటె యొకచేయి
మిన్నగనున్న మనమాతృభూమిని హీనదశకుం దెచ్చిరి. తెచ్చు
చున్నారు. తేగలరు. ఇదిప్రపంచవిషయము. ఈవిషయమై
చర్చింప మొదలిడిన దూరము పోవలసి వచ్చును. ఇప్పుడు
మనకుఁ దోడపడు రాజులెవరేని కలరా యని విచారించుట
లెస్స. నీవును కర్తవ్య మాలోచింపుము.

పద్మ- (తనలో) ఆమ్మో! విమల కడుపునిండ నెన్నియూహలున్నవి!
ఔను. ఏపుట్టలో నేపామున్నదో తెలియదు. ఇన్నిదినములనుండి
నాకు బహిఃప్రాణముగ నున్న యాయమే యూహలు నా
కగ్రాహ్యములైనవి. అగు. నిండుకుండ తొణకునా! కంచామోఁ
గుటకు. ఈమె రాజకీయపరితంత్రత మిక్కిలి చిత్రమైనది.
సమయమువచ్చినది కాన నీయమతోఁ గొంచెము సరస్వతీసం
గముఁ గావించెద (ప్రకాశముగ) ఊహించితి. కర్తవ్యమూ
హించితి.

విమ- ఊహించినది వచింపవచ్చును.

పద్మ- కోపింతువేమో?

విమ- బాగు. బాగు. నాబాగువచించినఁ గోపమేటికి. ఈప్రపంచమున
నట్టివారుఁగూడఁగలరా?

పద్మ- నీబాగున కే వచించుచుంటి. అది నీకోగుగఁ బరిణమింపవచ్చు.

విను- ఈవిమర్శనము ఖండనము ఏల చెప్పును? ఆచరణీయము కావొ విచారించెదను.

పద్మ- అటులయిన విషయము. బౌరంగుని నీవు వనించిన యెడ నీసమర మే లేదు. దీనినీతండ్రికి మేలుఁ గూర్చినదాన నగుదువు నీవుమహారాజు పదవి నందాదువు.

విను- ఛీ. ఛీ. క్షత్రియులనోట రాదగని పల్కులేలఁ బల్కుదువు. అవసరంబైన.

మ॥ కరవాలంటు ధరించి శక్తికలదన్మక బోరి తర్వాతఁ గం

ధరమున్ నాకయి నేనె ద్రుంచుకొని మత్స్యాణంబులర్పించి ఘోరరణక్షోణికఁ బేగునిల్పుకొని వీరస్వర్గరాజ్యాది సు

స్థిరసౌఖ్యావహ భోగభాగ్య జలరాశిఁ బేర్చి నోలాడెదన్ ॥

పద్మ- నీవే నీవు రణభూమి కవతరించిన యున్నచుండఁగా నుయ్యారు పై మేడూరుపడినదన్నట్లు లపజయంబటఁబుడఁ గురకలచే నవమాన మొకటి పైబడును. నీ యనిచేతలు డబ్బుబెట్టి యాబ్దికముకొన్నరీతి.

పిను- వధూనిక్కా సింహమున్గినఁ జలియు నీతెకుమించిన లోతులేదు సుమా.

పద్మ- సిరిగా మోఁకాలోడ్డునట్లు మహారాజ్యపదవి కాలద్రోచి దుర్మరణముఁగొంతుననిన నొకరు చేసెడిదమి? ఒకరు చెప్పెడిదేమి.

పిను- చెప్ప నక్కఱలేదు. చేయ నక్కఱలేదు. ఎప్పటికేదిప్రాప్తమో యదిప్రాప్తింపక పోదు.

పద్మ- నీవు నాచెప్పినచొప్పున వతికంపవేసి ముప్పుతిప్పుదు. నీవేవిజయ సింహవంశ స్ఫురదుత్పాత ధూమకేతు వగుదువు.

విను- నీవుపూర్వపు పద్మవేనా? కావా? లేకనీకేమయినయున్నాదము కలిగినదా? అదియునిదియుఁగాక త్రాఁగుబోతులఁగూడ కల్లుఁ జవిఁగొంటివా? కాకున్న నీకేటిచేటు.

పద్మ- జౌనమ్మా. డేన్నాదులందఱు దిమయెదటివారి నందఱనుబిచ్చి

వాండ్రొకను త్రాగుబోతులుగను భావించుట స్వాభావికము. నీమేలుగోరుదానఁ గాన నొక్క వక్కాణించుచుంటి. ఇప్పటి కైన నామాట పాటిచేయుము.

విను.- ఇక మాటాడకుము. వానికరముగ్రహించుటకాదు వాని యుత్త మాంగముపై మత్పాదమేని యుప నియ్యకొనను. నీవింక నిట్టి మరర్థసూచక వాక్యముల భాషించితివేని సైరింపను.

పద్మ.- (తనలో) ప్రళికమప్రసజలిచీను జనించునా? (ప్రకాశముగ) నుటఁ దల కోపింపకుము. నీమకోరిశ్చయ మరయఁగోరి చేసిన నా ప్రసంగమును సైరింతువుగాక. ఇకమనసహాయార్థమైగట్లు తల క్రిందనుండికొని తాళ్లువెదకినట్లు యుక్తపురుషుఁ డెవ్వఁడా యని యోజింప నవసరములేదు.

విను.- నేను కోపపడినందులకు క్షమింపుము. కాని మనమాటపాటిగచి మనకుదోషుఁ బడు బలవంతుఁడెవడమ్మా.

పద్మ.- నీగీచినగీటు దాటనివాఁడే. నీచేరువ పారిజాతమే. నీయటచేతి నిమ్మపంజే.

విను.- ఎందులకే వేధింపులు. నాశోసరపములు.

పద్మ.- మఱి విరనులతోనా! సరసములు.

విను.- అబ్బా నాకు వినుకు జనింపుచున్నది. ఆపురుషు నామోచ్చారణముఁ గావింపవుగదా?

పద్మ.- అతఁడుసీకెంతలో మఱపునకువచ్చెనే. ఎవఁడో? ఎఱుఁగవా! పేరు జెప్పుదునా? ఆగ్రహింపవుకద.

విను.- ఇదియేమి విచిత్రము. మనకుదోషగు పురుషునిజెప్పిననాగ్రహ గ్రహ మెందులకు.

పద్మ.- వగలాడి. నీవారని నెఱుఁగవా?

విను.- అయ్యో- నేనారని నెఱిగియుండ వచ్చును. ఎఱిగిననునీమనసు గ్రహించుట యెట్లుశక్యము. ఆమహానుభావునినామాక్షరము లుచ్చరించిన నరిగిపోవుదునేమో యనుకొంటివా?

పద్మ- నీవు బిరుదులొసంగిన వానిపేరే యెఱుంగవా?

విమ- (నవ్వుచు) ఏమో నీవాగ్ధూఢనము నాకభేద్యముగ నున్నది.

పద్మ- మాయలాడీ! అతిథిచే బామును జంపించుబుద్ధి నూన నైతివికదా!

విమ- ఇది యేమి కర్మము నిష్కారణముగ నచ్చు దూషింతువు. ఎందుకు మనకీపోరాటము. ఏకికీ ముసుగులో గ్రుద్దులాట.

పద్మ- బోటీ! నాటి వనవాటికలోని ముద్దులాట జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనిన గ్రుద్దులాటయేలేదు.

విమ- అనగా నుదయపురాధినాథుడనియూ నీతాత్పర్యము.

పద్మ- నాతాత్పర్యమేమి? అతఁడే. అతనితోఁగాక నీమిక నెవనితో ముద్దులాడితివి. ఎంతటిజాణవే. ఆయెనా, పోయెనా, అప్పుడే పేరు జెప్పక యుదయపురాధిపుడంటివి. అవు నుదయపురాధిపుడే. తురుష్కకుల సర్మాలనోద్యమ రాజసింహుడే. భవనీయ నిర్మలహృదయ కాసారవిహారి రాజహంసయే.

విమ- కొండనుద్రవ్వి యెలుకను బట్టితివి. ఐనఁ గతకవ్యమేమి?

పద్మ- కతకవ్యమేమికలదు. రాజసింహుని శరణుకోరుటయే.

విమ- ఎట్లు!

పద్మ- లేఖాపూర్వకముగ.

విమ- (ఆలోచించుచును)

పద్మ- ఏలయమ్మా! ఆలోచన.

విమ- మనబోటిబోలుల కీపోడుములు పాడియా?

పద్మ- వనమున జరిగిన వృత్తాంతము కంటె నిదికూడనిదియా?

విమ- సరియే. ఏమైనఁ గానిమ్ము. లేఖలిఖింతుఁ బోదగువానిఁ బేర్కొనుము.

పద్మ- (ఆలోచించి) బాహుశక్తియందును యుక్తియందును నసమానుడగు నీగురువుగారై న సామల్పండితులఁ బంపించెదను.

విమ- నేను తరము వ్రాయుచుండెదను నీవేగి సర్వము నచ్చఁజెప్పి గురువుగారి దోడ్కొమ్ము.

పద్మ- పోయి వచ్చెదను. (నిష్క్రమించుచున్నది)

విమ- (జాబు వ్రాయునట్లు నటించి) ఉత్తరమేమని వ్రాసెద. ఏమని వ్రాసిన నామాట మన్నించునో యట్లు వ్రాయవలయును. వారి నేమని సంబోధింతును. ఎట్లు వారిని సంబోధింపవలయునో యట్లు (వ్రాయఁబోయి) అయ్యో! సిగ్గునిడతునా? విడువక తీఱునా? ఇక్కార్యంబు నాకపఖ్యాతికరము కాదుగదా! (ఆలోచించి) ఎట్లగును? ఎదతెందఱు మహా స్త్రీలు నేనుసంచ రింపఁబోవురీతి సంచరింపలేదు! ఏటికింత.

స్త్రీ॥ వరియింపునన్నని హరినిబిల్పించిన

రుక్మిణి నెవఁడు విరుద్ధమనియె
ప్రద్యమునకు వార్తఁబంపినయట్టి ప్ర
భావతీసతి కేమిప్రతిభ తగ్గె
అనిరుద్ధుఁ దెప్పించుకొనినట్టి యుషకు నే
పాటినుష్కీర్తి సగ్రాహ ప్తమయ్యె
చిల్కచే బిల్పించి శ్రీశుగ్రహింప ల
క్షణకు నేమాత్రపు ఘనత తఱగె.

తే॥ గీ॥ నింక శ్రీరాజసింహున కేను నేఁడు
వ్రాయుచోలేఖ నంత యేవచ్చుచేటు
సందియంబేల సందేశ మందఁజేసి
నీచయవనాధములను మ్రందించుదాన॥

(అని వ్రాయునట్లు నటించి. పెదవివిడిచి చించి తిరుగవ్రాసి) బాగున్నది కాదు. (మరలవ్రాసి) ఏమో! ఇట్లు వ్రాసిన యేమను కొనునో! (చించితిరుగవ్రాసి) ఎంతగోలనైనను యింత పేలవము కూడదు.

(పద్మ సామల్పగడితుఁడు ప్రవేశింతుడు)

సామ- ల్పండితుఁడు- ఏమమ్మా! అంటివి. ఇఅందఁజేయఁజాలనా? మీయుత్తరమునా? రాజసింహున కా? చేర్పవలయునా? మూఁడు దినములకు, ఎందులకంత. రెండుగడియలకు, కావలయు

నన్ను రెండునిముసములకు. తొందరయైన యీ క్షణము నకు. నావ్యవహారము నెఱుంగవా? సామల్పండితుఁడు కాఁడా వీఁడు. చెప్పునదంతయుఁ జేయక మాచువాఁడా! వీడు.

పద్మ- చిత్తము. తను రట్టినా రే. దయచేయుఁడు.

సామ- చిత్తము గిత్తము నేనెఱుంగఁడు. ఇత్తటి నుత్తరమీలాగునఁ బాటవేయుఁడు. నెత్తిని గుడ్డవేసికొని పోయివచ్చెదను. “అలస్యా దమృతంవిషం”

పద్మ- ఉత్తరము విమలయొనంగఁగలను. రండు.

(సామల్పండితుఁడు. పద్మ విమలయొద్దకు వత్తురు.)

విను- (లేచి) గురూత్తమా! నమస్కారములు.

సామ- సుదూప యానన సాహస స్వకుల దేశాభిమాన సకలవిద్యా సద్గుణ సత్ప్రపా ప్తి రస్తు.

పద్మ- (నవ్వుచు) చాలకుఱచలోనాశీర్వాదించితిరి.

సామ- ఏమే నాశోడనా! హేళన.

విను- అయ్యా! నూవదినసంగతి మీరెఱుంగరు. దానినోగు మాటాడు చుండఁగ నే నొస లెక్కిరించుచుండును. ఆపెఱో నేమికాని తమఱోనాకిప్పుడు కావలసిన కార్య మెఱిఁగియే యుందురుకదా. సామ- నాఱో నీకుఁ గావలసిన కార్యము తలఱోఁ జేయుచున్నాను. సంశయింపకుము. పనియిదివఱ కెవినియున్నాను “శుభస్యశీఘ్రం” బచినటులనన్ను వేగమెపాపివేయుము. ఆలసింపకుము.

విను- అయ్యా! నన్ను రక్షించినను శిక్షించిననుమీకటాక్షము.

సామ- ఏమిథయము లేదు కన్నుచూసి తేటచునంతఱో నుత్తరము రాజసింహున కొనంగఁగలను.

విను- ఏమో! నమ్మలేకున్నాను ఎటుచూచినను దురక సైన్యమే. కోటుల కొలఁదిగ నున్న యీతురక పోటు కాండఁదప్పించుకొని కోటఁ దాటి బైటఁబడి సాటిబోటులు మోటుపోటు మాటలఱో చీటికి మాటికి నవ్వకుండ నెట్లుమాటదక్కింతురో యూహింపఁ

జాలకున్న దాన.

నామ- వెట్టిదానా! భయపడకుము. ఈత్రాగ్రామబోతు తురికలను గను
కిప్పుటకు ఫకీరునో బైరాగినో రాముడనోభీముడనో రాజునో
తిరాజునో వెట్టినో మొట్టినోయై సమయమువచ్చిన నాడు
వాడనో ముగదాసినోయై అందివచ్చిన జట్టు అందరాకున్న కాళ్లు
బట్టుకొని డేగించుదంబున రాజసంహుసచరిగలను. శరీరము
దాచుకొనక రక్తి ముద్రవహించునటులఁ గట్టపడికార్యమని
ర్వర్తింతు. బహుమాన మేమిముట్టజెప్పుదు వ్రాచూచెదనుగదా.
తురికలు కాదువీడ్డతలలలోన జేజెమ్మవచ్చినను భయములేదు.
బలే బలే. ఇంక నేమి చెప్ప. తేవులేదు. ఎల్లుండలేదు. ఆపైరోజు
లేదు. నాల్గవరోజుదయము. ఊఁ రాజసంహుఁ డత్తివారంటి
మాసిసి కిదాయసి నాకు, గారెలు, బూరెలు, ఆమవడిలు, అ
ప్పాలు, అరిశెలు, బొబ్బట్లు, దొన్నెఫలాహారాలు, పూరీలు
పోతెప్పాలు, పెసరిట్లు, కుడుములు, అమృతఫలాలు, కజ్జి
కాయలు, మల్లెంగమడుపులు, పోకుండలు, చక్కెలాలు, మినప
యిడ్డెనలు, పొంగరాలు, సున్నపుడలు, నువుమూరుండలు, లడ్డు,
లనూక, అపి, యిప నాన పథములమితాయాలు, ఫలావళులు,
త్రాగెనంత మఱగ్రాగ్రాచన పెరుగు, వాలు, తేనెపాకిపు మజ్జగ,
కోరెనకుండులు, భిళి చెరిలాది గోఘృతము, పెట్టించును. సత్యము
సుష్టిగా భోజనముఁ గావించుకొని హంసతూలీకాతల్పంబుపై
పింగ రత్నస్నగ్ధసాధాంత ర్భాగంబుల రాజాధిరాజువలె భోగజల
రాశినోలాడుచుండెదను. ఏమమ్మా వెలవెల పోయిచూచెదవు.
ఉత్తిరి మిమ్ము. మూడవపూటకు మరలీవచ్చెదను. వెళ్ళునవుడు
రెండుకాళ్ళిగుట్టము, మరలీవచ్చినపుడు రాజసంహుసడిగి సంహ
పుబిల్లవంటి యశ్వము సప్పించుకొనియెక్కతెక్కలున్న పులుగు
వలె నిమోగ్రవాలుదును.

విమ- గురూ త్తిమా? ఉత్తిరిమిదిగో. ప్రత్యుత్తిరిమునకె ఉత్తిముతి

త్తరపడుచుండును. (అనిఉత్తరమిచ్చును)

సామ- (తీసికొని) ఓయి త్తరమా! రాజసింహ హృదయ వశీకరణౌషధమా! మహమ్మదీయ కుల ప్రాణాపహరమా! విమలానిర్మల ప్రేమాస్పదమా! ఉదయపురాధిప మనోహరమా! రసపుత్రి లోకానందకరమా! మత్సార్యపుణ్య ఫలమా? సత్క్షత్రియ వీరలలనా రత్న చేతోమోదావహమా! నిన్నుఁబంపించునది యీవీరయవతి, పరిగ్రహింపఁబోవునది రాజసింహభూపతి, అట్లైన నిన్ను భద్రదక్షిణఁ గలస్థానమునాకడఁగలదాచెప్పుము.

నిన్ను త్తమాంగమునధరింపఁగాఁదను (తలగుడ్డచెంగునను త్తరము ముడివైచి) విమలా? నీనికఁ బోయివత్తు (పోఁబోవ)

విమ- అయ్యా? ఒక్కమాట (అనివెంబడించును)

సామ- విమలా! ఇదిగో నాసంగతి నీవెఱుఁగవు. తలపెట్టిన కార్యము నెఱవేరునందాఁక నిప్పులుత్రొక్కి న మర్కటమట్టు లొకచోట నాకుఁ గాలానదు. మనసులో మనసుండదు. కనుక నన్నేగ నిమ్ము. నన్నిలువ వలదు. నాపే రెత్తవలదు. నాజోలికి రావలదు. నాతోఁబలుక వలదు. పలుకుఁబలికిన నలుక కలుఁగును. చెప్పుమాట చెప్పుము. వెళ్లినచ్చెదను.

విమ- దేవా? వ్రాయవలసిన సంగతులు సాంగముగ నుత్తరముననే వ్రాసితిని. ఈపలుకులుఁగూడ సెలవీయఁ ప్రార్థింతు.

సీ॥ రక్షించినను లేక శిక్షించినను నాదు

జీవిత మాయనచేతి దనుము.

చిక్కఁగారానట్టి చెన్నటి మొగలాయి

నీనలమధ్యను జిక్కిలేనుము

సాహాయ్య మొనరింప నూహించుచోఁ దన

పాటివారలకేది స్వల్పమనుము

స్వకులాభిమానాది శౌర్యాతిరేకంబు

లెఱఁగింపనియ్యిదే తరుణమనుము

తే॥ గీ॥ హస్తములమోడ్చి కరుణించు మంటిననుమి
యొసర విపవర్ధి నజ్ఞానుచుంటి సనుము
తోడరాడేని కీడుచే కూడుననుము
పట్టి రిపునెట్టి నౌ జెట్టుబట్టుమనుము॥

సామ- అమాయకురాలా? ఇవియన్నియు నాతో జెప్పవలయునా? నే
నెఱుగనా? చూచిరమ్మనినఁగాల్చిరానా? ఇదిగో (చిటికెవే
యుచు) ఇన్ని మూటలేల వినుము.

సీ॥ శత్రుల పంచించి సత్వరగతి రాజ
సింహుసాన్నిధ్యంబు జేరువాడె
జేరి యిచ్చటిమన స్థిగతుల్ పూసగు
చ్చినరీతి నతనితో జెప్పవాడె
జెప్పజూత్రమెకాక చిటికెలో మొగలాయి
ముచ్చలఁ దునుము దోడ్తెచ్చువాడె
దోడ్తెచ్చి జయలక్ష్మితో బాటు నిన్నును
గూడనాతనికి జేయకూర్పువాడె

తే॥ గీ॥ ఇందు నెందు నేనియడప్పి తేనివినుము
నేను నిజముగ సామల్పండితుడఁ గాను
భారతీయుడఁగాను వేపలుకులులేల
తల్లిదండ్రులగతులకు దప్పినట్లే॥

ఇకఁబోయివచ్చెదను. దైవమురమ్మనిసను వెనుకకుఁదిరుగను.
విమలా! వెఱవకుము. కార్యము నెఱవేర్చుకొని రాజసింహుని
తోడనే రాగలను. (పరుగెత్తుచున్నాఁడు)

విమ- (పెదవివిఱచి)

చ॥ త్వరపడినోరుజాతీతిఁ గదా, రిపుఁగూల్చి గ్రహింపుమందు నా
కరమిదికాదుకాదు తగుకార్యము కన్నకు గేలిసేయను.
నరు సరివారుహాస్యవచనంబుల నేదెట్లులైనఁగాని యు
త్తరమునుగౌరవించినయతండదె చాలును మేలుకీడునౌ ॥

(ప్ర)కాశముగ) చేయవలసినపని చేసితిమి. ఫలితార్థమేమగునో చూడవలయును.

పద్మ- ఫలితార్థమిక్కే మున్నది. మనోవేగంబున నిన్నురక్షింప రాజసింహుఁడు వచ్చియేటియును.

విమ- ఏమో నాసందేశ మాదరించునో లేక యనాదరించునో సందేహస్పదము.

పద్మ- ఇందుసందేహమునకు సందేలేదు. ప్రథమసమాగమముననే వనమున నంగుళీయక మొసంగి మన్నించి నిన్నటులఁ గన్నరసికుఁడు శరణాగతత్రాణ బిరుదాంకితుఁడు నేఁడు వ్యతిరిక్తముఁ గావింపఁడు. నిన్నుఁ బరాభవింపఁడు.

విమ- రాజులు తరాజులు. క్షణచిత్తులు. చిత్తంబులు తేనెఁబూసిన కత్తులు. నూతనప్రియులు. ప్రాజ్యసామ్రాజ్య మదాంధకార దోఘాయమాన మానసులు. వారిమాటలు నీటిలోమూటలు. వారిసహవాసము త్రాచుతోసయ్యాటము. వారిచేతలు మహాపాతక ద్యోతకములు. వారితపములుబకజపములు వారినిష్ఠలు దుష్టచేష్టలు. వారితీరెఱుంగమా? :

పద్మ- రాజులట్టివారైనను రాజసింహుఁ డాతెగలోనివాఁడుకాఁడు.

విమ- అందునకే కొంతయాస.

పద్మ- కొంతయాసయనుట విశ్వసనీయముకాదు. నీకాస పూర్తిగాఁ గలదు. సద్గుణుడనియే లేఖివాసితివి.

విమల- పద్మా! అట్టులేయనుకొనుము. నాకాయనయందు గాఢవిశ్వాసమున్నమాటనిజంబు. ఏమగునోచూతము. ప్రకృతావస్థతోలఁ గుటకు సుఖమబ్బుటకు దైవానుగ్రహమే ప్రాధాన్యము. కాన నిప్పుడు దైవప్రార్థనముఁ గావింపనగును. మనప్రయత్నమైనది. దైవయత్నమున్నది. (కేలుమోడ్చి) రామా! దీనమందారనూ.

నీ! భీషణ రావణాభీల పటుప్రతా

పానలజ్వాలఁ జల్లార్చె నెవఁడు

లోకైకసంభావి తాకుంతితాస్తోక
 భార్గవశౌర్య విభంగుడెవఁడు
 గాఢేయసవన విఘ్నాయ త్తచిత్త సు
 రారికదంబ సంహారియెవఁడు
 నక్తంచరోత్తమ రక్తపానానక్త
 చటులదుర్వారోగ్రచక్రియెవ్వఁ
 తే॥ గీ॥ డట్టిభువనైకసుప్రసిద్ధానమాన
 చాపవిద్యాప్రవీణ విస్తారసార
 విమలసమవర్తి శ్రీమహావిష్ణుమూర్తిఁ
 బ్రస్తుతావస్థదొలఁగింపఁ బ్రస్తుతింతు॥

పద్మ- నీస్తోత్రములు సమయానుసారముగ నెఱవేర్చవచ్చును. అదిగో
 చూపము. తురుష్కసేనాప్రముక్తములగు శతఘ్నిగుళికలు
 విజృంభించి యెటులంతఃపుర భిత్తికలకుం దాఁకుచున్నవో.
 మనమిట నిలువఁజనదు. పోదమురమ్ము.

విమ- అంతఃపురమునకు మార్గముతీయుము.
 నిష్క్రమింతురు.

తృతీయాంకము.

నమాప్తి.

శ్రీమత్సరదేశికామృతము.

పాదుషా పరాభవము.

చతుర్థాంకము.

వెంక- (ప్రవేశించి దృష్టి నిగిడ్చి) ఎవరావచ్చునది. ఓహో. అచ్చన్న లాగున్నాడే. అచ్చన్నా ! యెక్కడ గానుపించుట లేదేమి. దర్శనమే లభించుచుట కష్టమైనదే. నీవొక పాదుషా వై నట్లున్న దేమిరా !

అచ్చ- (ప్రవేశించి) ఏమి.

వెంక- ఏమున్నది. ఒక్కగామనూ నుండి యొక్కమ్మగారితో నొక్క పారి యరణమువచ్చినమనమె యొకరికొకరు కనుపడుటమానిన నేనునుకొనవలయును.

అచ్చ- ఓరీ! యెఱుంగని వానిరీతి మాటలాడుదువేమిరా ! నెలరోజుల నుండి జ్వర మేడిపించుచున్నది. మొన్న నేపథ్యముతినినాడను. నేడే దివాణములోనికి నెమ్మదిగ వచ్చుచుండ నాపై నీ నిష్కారమేలరా.

వెంక- నీవు దివాణములోనికి బయలుదేరినరోజు చాలమందిది సుమా ! మంచిగడియలో వచ్చినాడవు. సమయమునకు లేచి దెందులకురా !

అచ్చ- ఏమివెంకన్నా ! నన్నంత యెక్కువగా నూరించుచున్నాడవు. ఏమైన రెండు డబ్బులు దొరకు వ్యవహారము వచ్చినదా ? మనయదయపురియమ్మగారి చలువ యున్న జూని గాని మనకెట్టి కొఱతరా !

వెంక- బాగుగాఁ బల్కినావురా. నేను చెప్పబోవునది యుదయపురి
యమ్మగారి చలువవలనఁగలిగిన లాభమే! ఆమెతల్లికడుపు
వేయేండ్లు చల్లఁగా నుండవలెనని గ్రామదేవతకు దండముఁ
బెట్టెదను. అహహ. యోతసొమ్ము. ఎంతదయ. మనము చెరియొక
యిల్లు కట్టుకొనవచ్చును.

అచ్చ- సంగతియేమో చెప్పవేమిరా?

వెంక- మొన్న నీమధ్య మనపాదుషాగారి కిందిరయను నాఁడుదిదొరకి
నదని నీకుఁదెలియునా?

అచ్చ- నేను జ్వరములో నుండఁగ మాయమ్మచెప్పినది.

వెంక- ఆయిందిర మనమ్మగారికి నొకరిచేయుట కేర్పఱుపఁబడెను.

అచ్చ- అయిన!

వెంక- ఆమెమిగుల చక్కనిదగుటచే పాదుషాగారు మోహించిరి.

అచ్చ- ఛా.

వెంక- నీతోఁడురా.

అచ్చ- మోహించిన నేమయినది.

వెంక- ఏమగును. మనమ్మగారికి సవతిపోరు వచ్చినది.

అచ్చ- అట్లయినఁ గష్టము సుమా.

వెంక- కాననే దీనికి మనమ్మగారొక యుపాయముఁ బన్నిరి.

అచ్చ- ఏమిరా! యది.

వెంక- నిన్ను, నన్ను, ఇంక నిద్దఱుతురక వాగ్దానము రాత్రివేళ నిందిరను
దీసికొనిపోయి యమునలోఁ బాతవేయుమని యమ్మగారి సెల
వైనది. నల్లరకు ననిమిదివేల రూపాయల నిచ్చెదమనిరి.

అచ్చ- ఇచ్చిన నిచ్చిరిగాని మనకు పాపము రాదటరా!

వెంక- నీపాపము నీవు తగలఁబడ డబ్బు వచ్చుచుండఁగ నేమిపాపము.
ఇప్పు డిప్పుడు నాలుగుడబ్బులిచ్చినఁ జాలూ బెద్దపెద్దవాగ్దా
తప్పుడు సాక్ష్యములఁ గూయుచుండ మనకేమిరా!

అచ్చ- ఏమో నీయిష్టము కాని మనముచంపవలయునని చూచుచుండ

నామెను బాగుజేయవలయునని యెంతమంది చూచు
చున్నారో? ఏదియొలున్నను శుభముగ బ్రతుకవచ్చును.
ఈరాత్రికేనా?

వెంక- ఈరాత్రికే. రారా విచారితము.

(ఇరువురు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇదివిష్కంభము.

రంగము. సేనానిగృహము

(హసనశ్రీఘాకప్రవేశించును)

హస- (స్వగతము) ఇదిరా సీచరిత్రము మళివిచిత్రము. త్రిలోకైకసం
భావితము. అహహ సీరాజధక్తి సీసత్యపరిశీలత సీసాహస
లక్ష్మీ వైరులే వేనోళ్లబాగడుచుండ సీపత్నినైననేనెంత
యానంద మొదవలయును. సీవపురంగున కొసంగిన
జవాబునకే సంతసించునా! ఉదయపురికి
బరిచారికవైనందులకు సంతాపించునా? నిన్ను రక్షింపజాలని
నాయన కత్తుకు జేతంబున జింతించునా? (కొంచెము సీపు
విచార మొంది) మేలు వీరయువతీ, మేలు, నీయట్టిసాధ్యమతల్లు
లీభగతమాతకు గలుగ నికేమి కావలయును. అచిరంబున
నున్నతస్థితికి రాకమానునా? చంద్రావతి యజితసింహుల
రక్షణార్థమై సీపుచూపిన బుద్ధికుశలత, ఔరంగునియెదుట
తత్సతియెదట సీపుకన్పటచిన సాహసము, వర్ణనాతీతము.
మాబోంట్లకేని యసాధ్యము. ఇందిరాలలామా! నిన్నెన్నాళ్ల
క్రింద దిలకించితిరో? అకటా నిన్నెన్నఁ డాదరించితిరో?
కట్టా సీస్వర్ణసుఖ మెన్నఁ డనుభవించితిరో? మేలముగా
సీవారోజున సమరపరాజ్ఞులు మొగము వీరకాంతలు
చూడరననేల! అందులకు గుపితుడనై యిట్టితురక వేసమున
నేను మసలనేల? అయ్యో, నేనేయున్న నీకిన్ని బన్నములా?

ఇట్టి యనస్థలఁ గలనైన నవ్వనకైన నెఱుంగకుందువు.
కట్కటా నీదక్కెయ్యది. నిన్నిప్పుడు తప్పింప నుపాయమెద్ది!
(అనిలేచి యటునిటు తిరుగు చున్నాడు) నేడు వున్నమికా
బోలు చంద్రికాప్రభావ మింతగానున్నది. (అని వెలికివచ్చి)
ఈజాబిల్లి వెలుగువెల్లికలు “ సతినఁ గాపాడలేని పతిని గ
దా”! యనినన్ను గనిరేయియనుచేడె హసించునటు లొప్పు
చున్నవి—అయ్యో వులిమీదఁ బుట్టి యన్నట్లు జాబిల్లి
బాధయటుండఁగా మన్మథుఁ డెచటనుగడి ప్రవేశించెను.
ఛీ! మన్మథా

మ॥ హతమూర్ఖా! ననునేయఁ బారుషమె? గాధాలింగ నానందవ
శ్యత నన్యోన్య హితానురాగ లతీకా సంబద్ధులై స్వేచ్ఛగా
రతిసాఖ్యాంబుధిఁ దేలు దంపతులఁ జేరక బొమ్ము బాహుబల
ద్ధతి తెల్లంబగు నుర్విపైని హరిపుత్రా! పుష్పబాణాసనా!

(ఉలికిపడి) నావిరహావస్థ ద్విగుణీకృత మొనర్ప నీగురుద్రోహి
యొక్కడఁబ్రాప్తిం చె. అకటా! యీవియోగ సంతాపము దుర్భరముగ
నున్నది.

సీ॥ జారచోరానీకసంతతి చింతింపఁ

జక్రవాకంబులు సంతసింప

నరవి కల్పవితతి చంకలఁ దాటింప

వీరఁబద్మంబులు పెదవివిఱువఁ

దవిలి రేచేడె స్వాంతమున సంతోషింప

దంపతులెల్ల ముదంబు నంద

పాంధు లమితమోద పాథోధి నోలాడఁ

బెండికై పలులెల్లఁ బీకులాడ

తే. గీ॥ విరహిణీజన హృదయ నిర్భేదకుండు

మీనకేతుని నెయ్యంపు మేనమామ

పోడశ కళాసమేతుడై సాంపులీను

చంద్రుఁ గనుఁగొంటి జీవింపఁజాలకుంటి॥

ప్రాణపదమా! ఇందిరా లలామా! మనమొకనాటి నిండు పు
న్నమరేయిన మల్లెపందిరిదండ పరుండియుండ మాటిమాటికి నన్నిడువ
కుండ నిన్నుబంధింతునదిగో చూచుమని పూదండతో బంధించి
“బాధించితివా” “మెచ్చితివా”? యని తమిమీఱఁ గొంగలించి
నన్ను “మచ్చిత్తచకోర పోడశ కళాకలిత సంపూర్ణ చంద్రా! నవజాల
శిరీష కుసుమపేశల విజిత మృదుశరీరా! సౌందర్య శేముషీ నిర్జితాస
మాన సుమశరాకారా! నిగ్రహాదగ్ర సమగ్రామితదుర్వారోగ్ర
వీరాగ్రేసరా?” అంచ వివిధానేక కేళీవిలాసలాలసుంగాపించిన
నాటిసుఖమాటపాటలనేని స్వప్న వ్యాప్తిలో నేని వేయేండ్లకేని ద్వితీయ
జన్మమునకేని మఱువఁగలనా! కట్టా! ఏమనుకొనిన నేమిలాభము.
సర్వము విధికృతము. (చెవియొగ్గివిని) ఏమికారణమబ్బ! నడిరేయి
యీసందునఁ బాదములధ్వని విననయ్యెడిని. ఇదిగోగృహములక్రీడిడ
నెవరో కొందఱొకవ్యక్తిని మోసికొని పోవుచున్నారు. వీరినిశీఘ్రము
యంబున నిశ్శబ్దముగ నిటులేగుట కెవ్వరై యుందురు? చోరులు కాన
లయును. అట్లైన నేనేల చూచుచునూఱుకొన వలయును. ఆయుధ
పాణినై వీరినివెంబడించి వృత్తాంతమరసి తెదనుగుణము? సంచరించెద.

(నిష్క్రమించును)

రంగము. అరణ్యము.

(ఒక స్త్రీని నలుపురుమనుష్యులు మోసికొనివచ్చి దించివిశ్రమింతురు)
(హసనల్లిఖానుప్రవేశించును)

హస- ఏండునలుపు రొకవ్యక్తిని యరణ్యమునకు మోసికొనివచ్చి
యటబడలికఁదీర్చుకొనుచున్నారు. ఏండుదొంగలైన మొదలెంత
దనుక తీసికొనివత్తురా! ఏండుమోసి తెచ్చిన వ్యక్తి స్త్రీ
వ్యక్తియో పురుష వ్యక్తియో! ఎవరైన నేమి ఊహము

నిబ్బరించిన యథార్థము తెలియఁగలదు.

వెంక- ఓరీ. ఉదయపురిరాణిగారి సెలవుప్రకారము దీసిని యమునా నదిలోఁ బాఱవైచి పోవుదము రండు.

అచ్చ- అటులనే గావితము. ఒరే మనకుఁ గావలసినంతడబ్బు కానిండు.

1మహ- జల్దీ పక సేసి యెల్లామ్ రండోయి.

2మహ- పట్టువ్రాయి పట్టు. (అనియెత్తఁబోవుదురు)

హస- (స్వగతము) ఈదుర్మార్గులందఱేకమై యొకదిక్కు లేనిదాసిం దెచ్చి యమునానదిలోఁ బాఱవేయ సిద్ధపడుచున్నారు ఆ యబలయెవ్వ తెయైనను రక్షించుట కర్తవ్యము. (కత్తి జరిపి చుచుముందునకు దుమికి)

మ॥ సరియే బాలిక నొక్కదాసిని ధనాశాపాశసంబద్ధులై కరుణాదూరతఁ జంపఁగాఁదలఁచు దుష్కర్మంబు, నీక్షించిపో వరు నాబోఁటులుమిన్న కే సిలుఁచు మద్బాహుబల ప్రాప్తమై ర్థరశౌర్యోన్నతి మీకుఁజూపియబలకరక్షింతు వీక్షింపుఁడీ॥

(పాతపోజూచునల్లురఁజెండాను)

అకిటా! ఇయ్యమ మూర్ఛిల్లినటు లున్నదే! ప్రాణమేని దక్కు నా! నాశ్రమస్పృహ యగునా! (ముక్కుదగ్గర చేయియుంచి) ప్రమాద ముండకూడదు.

కం॥ యమునానది నిర్మలఁగా

యముఁదెచ్చి త్వరగ నొసఁగితినా? ప్రాణాపా

యము లేదీసతికి, నుపా

యముకూడను వేఱుగాన నర్థనిశీర్థి॥

ఈయమ కుత్తుక యెండి యుండవచ్చును. ఇంచుక జలముఁదెచ్చి యెనంగెదఁగాక (నిష్క్రమించి ఆకుదొప్పలో నీరుంచికొని వ్రేవేళించును) (కొంచెము జలము నోటనిడి) హా! నీతీ! నీవేనా! (అనిదుఃఖపడును)

ఇంది- (కూర్చుండి) స్వగేతుక సగోపకారపారీణా! నమస్కరించెదను. నేనింతదనుక మాటలాడలేక పోయినను నీచెయిదములఁ గనుచునే యుంటిని. సహజకఠినచేతస్కులగు గోమాంసభక్షకవంశమున నీవు తప్పఁబుట్టితివి. పుష్కరమూర్తి! భవదీయ నామాక్షరములు వినిపించి కర్ణరసాయన మొనరింపుము.

హాస- (తనలో) నేను ముందు రూపసింగుననియు నీభర్తననియుఁ జెప్పటకంటె మాటుపేరుఁ జెప్పికొని యాయమ యీలువుఁ బరీక్షించెదఁగాక. (ప్రకాశముగ) యువతీ! నాపేరు హాసనల్లి ఖానుఁడు. ఎవరైన నేమి! నేనెంతటివాఁడనైన నేమి! సర్వమును బూడిదెను పన్నిదుఁ బోసినట్లగుదా!

ఇంది- (స్వగతము) ఇతఁడు సజముగఁ దురకయేదైన నిట్టిసాత్విక స్వభావము మాదేశభాషయందు శుద్ధముగ నుచ్చరించుటయు నలవఁచువా! (యోజించి) తురుష్కులలో మాత్రము నన్తారులు, సర్వభాషావేత్త లుండకూడదా! మహాత్ములే మతిమున లేరు. (ప్రకాశముగ) మహానుభావా! మీరిట్లెల సర్వమును, రోసెదరు. నన్నురక్షించినందులకు మీకెట్టి ప్రత్యుపకృతిసేసి చేసితితెద, సెలవిండు.

హాస- నాకుఁ దప్పక ప్రత్యుపకారి మొనరింతువా!

ఇంది- అందుకు సందేహమా!

హాస- యువకులు యువతులనుకొనునుపకార మేదియోయదియకొరితి.

ఇంది- (స్వగతము) ఇతఁడు దురుద్దేశముఁ గలవానివలె కన్నట్టుచున్నాఁడు. కాకున్న నిటుల భాషింపఁడు (ప్రకాశముగ) నీమాటలు నాకర్థమగుటలేదు.

హాస- ఈనామాటలే యర్థమగుట లేదా? ఈయర్థముబోధించు ప్రసంగయేదియేని యర్థముకాదా! ఏమిమాటాడవు.

ఇంది- అయ్యా! నీపాండిత్యద్యోతక వాక్యముల యర్థము నాకేమి తెలియును?

హస- అట్లయిన నీగోలయేల! స్వప్నీకరించి చెప్పెద వినుము.
భామా. లావణ్యసీమా. తరుణీలలామా!

పాదపవృత్తము.

దుర్భర మాస్మరు దోర్బలమఁ సం
దర్భమెఱింగి, యనంగునికేళి
నిర్భరసౌఖ్యము నీవిడివఁ నే
నిర్భయమందెద నీశరణార్థి॥

ఇంది- (చెవులుమూసికొని) పాపము శమించుఁగాక. పాపముశమించుఁ
గాక.

హస- ఈపాటి మేలుఁ జేయఁజాలవా?

ఇంది- అన్నా! ఈకోరరానికోరికఁదప్ప మఱియేదికోరినను నాధింతు.

కం॥ కటకట యీచెడునడతలు

కటకటఁగూర్చు బరకాంతఁగాఁక్షించిన ప్రా

కటబలురెవ్వ రమితసం

కటములకు లోనుగాక కడచిరిచెపుమా॥

హస- అన్నమిన్నా! మమ్ము కానున్న నిన్నుఁ గ్రన్నన చెన్నటి తురు
ష్కమృత్యుదేవతా క్రూర దంష్ట్రికాద్యయినుండి కాపాడిన
నన్నుద్దండి తేక్షుకోదండ విసిర్గతామేయపుష్పనాయ కానల
మహాబోధిమధ్యంబడి మ్రగ్గుచుండఁ గరముగ్రహించి దరిఁ
జేర్పఁజాలవా?

ఇంది- హరి. హరీ (చెవులుమూసికొని)సోదరా! నావంటి పవిత్రకాంత
నిటుల సాహసించి వాకొనుట శ్రేయముకాదు. ఇక నాప్ర
సంగము మారుము.

హస- సతీ! నీవువెయ్యిపురాణగాథలఁ జెప్పినను నేనువినను.

మానిసీవృత్తము.

మానుము సేబతిమా లెదనీబిగు మానముమానిని మారునిభా
ణానలవారిధి యందున మున్నితి హాదరిఁ జేర్చుమి యర్హుడనే॥

ఇంది- మానగ యీ చెడు మార్గ మపాయము మానవజాతికి మందములే!
కానవో కామవికారము చేతను గన్నుల సోదరి గాఁగ నుమీ॥

హస- అయ్యో! నన్నేలవారింతువు.

శోటకవృత్తము.

వినుమా కొనుమా మనవి కరుణ

గనుమా ననుదీనుని కాముఁడు న

న్దననిచ్చుట లేదిక మానకట

ల్కిని నేనిచుగూడెద మేల్కొనుమా ॥ (పైకిఁబోవును)

ఇంది (తప్పకొనికోపముతో)

పంచచామరము.

మహమ్మదీయ దుర్మదమ్ము మానరా పరమ్మునం

దిహమ్మునందునక సుఖమ్ము లిమ్ములక లభించురా॥

హస- (అత్రముతో)

ఇహమ్మదేలనే పరమ్మ దేలనే మహమ్మదీ

యహస్తమూచు సాశియింప కాదరింపుమాగనా॥

(అనిచేయిఁజూచును)

సుగంధివృత్తము

ఇంది- బొర క్రూర మేరమీఱినాన? కోరిచేరి ని

ష్కారణంబు సాధ్యచేత శాపమంద నేటికి॥

హస.. మేరకాదు సుమ్ముకొమ్మ మేల గాడ మారదు

ర్వారదుర్ధరప్రనూన బాణవహ్ని మ్రగితి॥

ఇంది- మత్స్యార్థనము వినవా!

హస- నామనవిగై కొనవా!

ఇంది- ఇంత మొండితనమా!

హస- సతీ! నీహృదయమెంత కఠినమైనది.

ఉ॥ అంబురుహనమోము నిగురాకునమోవిని జాపక ప్రనూ

నంబులమేను చాఁపునయంబులవల్లనికల్వచేత దా

తంబులమల్లె మొగ్గలుగ దాన్పజియించి విరించి నీకుస్వా
తంబునుమాత్ర మక్కట యొనర్చె శిలాకృతి యంచు దోచెడిన్ ||
(పైకిరాబోవును.)

ఇంది- (శోలగి) అయ్యో! ఇక నేమి చేయునును.

హస- చేయవలసినచేత నీక సాధ్యము కాదు.

ఇంది- అన్నా! నిన్ను నేను బతిమాలుద.

హస- అన్నులమిన్నా! నిన్ను నేను బతిమాలుచున్నాడ.

(చుబుకమంటుకొనబోవును)

ఇంది- (శోపముతో) వెనుకకుఁ దిరిగి

కం॥ ఉపకారికిఁ జేయఁగరా

దపకారమటంచు సైప నయ్యయ్యో పా

పపుచేప్త లుడుగవైతివి

కుపురుష ! నీయఘట కట్టికుడుపునుసుమ్మా॥

హస- నీమాట నాకర్థముకాలేదు. నాశోక నీజేర్తుననుచుంటివా ?

ఇంది- (శోపముతో) అర్థముకాలేదా ? వినుము.

శా॥ పైపైకి జనుదేరఁగావలదురా పాపాత్మకా ! నీకుఁ “ బ్రా
ణాపాయమ్ముతటస్థమా ” ననుటె సుమ్మా యర్థ మమ్మాటకున్॥

హస- (నవ్వుచు) పెట్టముదిరి పూజైనదే !

ఈపల్కుల్ కడనదృఢతంబబల నీవేమీ ? ననుంగెల్వఁగా

నోపన్ జాలుటయేమి డాంబికములేమో లేక హాస్యాక్తులొ॥

ఇంది- నాశక్తి వ్యక్తపడునంతవఱకు హాస్యాక్తులే.

హస- వాగ్వాదమేటికి. అంతపరాక్రమకమురాలవైన నీకుఁ బ్రాణా
పాయ మొనరించు వారిఁదెగటార్చుటలొకరిదనుక రానీయనేల?

ఇంది- నిద్రావస్థయందు నన్ను బాధించికొనివచ్చిరి. నేనే మేల్కొని
యన్న వాండుకొక భవాదృశులునూరుగుఱుతేని నన్నుదాఁ
కఁగలరా ? దైవమున కేనిచిక్కుదనా ?

హస- చిక్కక పిక్కబలముఁ జూపితువా ? (అనినవ్వుచున్నాడు.)

ఇంది- (నోగముతో) అరే వికళశక్తికాదు. తృణీకృత దేనామర
స్థైర్య త్రిలోకైకసంభావితాకుంతితామేయ ధనుర్విద్యాశక్తి
వ్యక్తపలుతు.

హస- కానీ! నీవంతటిదానవైన నగుదువుకాక. నన్నుదాకి జయం
చుటకుఁ బ్రస్తుతిము నీకడ రణసామ్రాగియొయ్యెది!

ఇంది- వెట్టివాడా! మానమె ప్రాణముగ భావించు సత్క్షత్రియాం
గన వైరిమూరణ సాధన విహీనయై నిద్రావస్థనేని మసలునా?
(అనియొడ్డాణముగ నున్న కత్తిని జళిపించును)

హస- (తనలో) మేలు బాలా! మేలు సత్సతీ! యిందిరా! నీయీ
ప్రస్తుతవాక్యంబునకు నీభర్తనైనందుల కెంతగర్వింపవలసి
యుండునో నేను నేడెంతసంతసించుచుంటినో ప్రకృతికేయ
లుక. పైని నాయట్టిస్వానుభవైక వేద్యులకు విశదంబ. తదితర
నుస్తరము. సతీ! నీవవతార స్త్రీవికాని సామాన్యరాలవుకావు.
చతుర్దశభువనంబు లేకచక్రంబుగ నేలఁజాలిన నీవు నాసతివగు
ట నాపూర్వ జన్మ సుతము. (ప్రకాశము) ఛద్దగ్రహణ
ముతప్ప కర్తగ్రహణమొకర్చనట్లెకదా?

ఇంది- వేఱుగఁ జెప్పవలయునా!

హస- మగవారిశోఁ బోరాడి మగువలుగెల్పుట యుండునా?

ఇంది- గెల్పుటయుండునా యనకుము. ఓడుటయుండునా యనుము.

హస- ఆ ఏమనెదవు.

ఇంది- ఆ ఏమి వినుము.

తే॥గీ॥ తల్లితండ్రుగరువు ముటి దైవమైన
జీవి తేశ్వరుడగు రూపసింగుదక్క
వీరదుర్వారవైరివిహారకే?
నన్ను డీకొనిసిల్చు మానవుడు కలఁడె!

హస- (తనలో) హాయి, హాయి. ఈమితిమీరిన సంశోషవశమునఁ బ్రా
ణములు లేచిపోవునాయేమి. ఇందిరా! లోకైకజననివైన నీ

యీలును పరీక్షింప నెంచినందులకుఁ జెంపలు వాయించుకొనెద

(ప్రకాశముగ) సతీ! యుద్ధము నకు సన్నద్ధుడము.

ఇంది- సర్వంబు నిదివఱకే చక్కఁబెట్టఁ బడినది.

హస- (తనలో) ఈయమశక్తిఁ బరీక్షింతుఁగాక (ప్రకాశముగ) రారమ్ము
(ఇద్వరు పోరాడుదురు)

వీర యవతీ! ఇంత సేపు ప్రయత్నించితివి. నీవు నన్ను జయింపఁగలవా?

ఇంది- వీరపురుషా! నిన్ను నేను జయింపఁజాల.

హస- దీనినిఁబట్టి నేను రూపసింగునని భావింపరాదా?

ఇంది- ఛీ. మహమ్మదీయహతకా! నోర్మాయము.

హస- ఇందిరా! ఆ (నాలుక కొఱకు కొనును)

ఇంది- నీవు నానామ మెట్లెఱుంగుదువు.

హస- నీవిదివఱకుఁ జెప్పియుండినందున.

ఇంది- నేను నీకు నానామముఁ జెప్పితివా?

హస- కాదు కాదు. నేను రూపసింగునంటచే గ్రహించితిని.

ఇంది- (హసనల్లీముఖముఁ జూచి ఆలోచించును)

హస- ఇందిరా! ఇందాలోచనకు సందేలేదు. కాలగతిచే నేనొకానొక
యుద్ధఁజూస నోడి నిన్నుఁ జేరరాఁగ సమరపరాజ్ఞుల మొగము
వీర కాంతలు చూడరంటివి. దానికేను రోషించి చూచువిధం
బుననే చూచునాటకే చూడఁగలనని చెప్పి దేశాంతర్గతుండనై
దేశోద్ధారణ మొనర్ప నిదియయదనని హిందూస్థానిభాష నేర్చి
కొని గడ్డముఁబెంచికొని తురక వేసంబున సపురంగునిఁ గొలచు
చుంటి. నీవిచ్చోటికిఁ దేబడితివని రాజసింహునివలనఁ దెలిసి
కొని నిన్నెట్లు రక్షింపఁగల్గుమనా! యని యాలోచించుచుఁ
దిలవాఁకిట వెన్నెలలోఁ దిగుగాను తఱి నిన్ను మోసికొనివచ్చు
నీదుర్మార్గుల వెంబడించి రక్షింపఁగల్గితిని. నీశీలంబు పరీక్షించుట
కిటులఁ బ్రసంగించితిని. నామఁటఁ బాటించి నన్నుఁ బరి
గ్రహింపుము.

ఇంది- (తనలో) ఇతఁడు నాభర్త కాఁడనుకొందునా? రహస్యముగ మాయిరువురిలో జరిగిన దంతయు జరిగినటుల వచించె. మొగమునఁ గొన్ని పోలికలు కలవు. మాట మాత్రమించుక మాటి నలులున్నది. యథార్థము గ్రహించుటకు నాబుద్ధిబలము చాలకున్నది. (ప్రకాశము) నేనందిరనని యెఱింగినవాఁడ ఏకథ యెఱుంగుకొందువా? నీవు వాకొసనచరిత్రము జగద్విదితంబెగదా.

హస- అనఁగ నింక నమ్ముఁజాలనియట్లు కాఁబోలు.

ఇంది- ఔను.

ఆ॥ వె॥ ఊరు పేరు లేనియొకఁ డెవ్వఁడోనచ్చి
నాఘుడనిన నెవతె నమ్ముఁగలదు
సాగిరావు మాయసంభాషణము లిటు
దమరు తెలివిగలిగి తరలవచ్చు॥

హస- వేగిరిపడకుము. ఈకత్తి యెవ్వనిదో పరీక్షింపుము.

ఇంది- (పరీక్షించి) యిది మన్నాఘునిదే. ఖడ్గరాజనూ! ఎన్నాళ్ల కెన్నాళ్లకు నాకు దర్శనభాగ్య మొనగూర్చి పాపదూరంగావించితివి. (అని ఖడ్గమును గన్నులకద్దుకొని) కరవాలమా! మన మిరువురము రూపసింహుని కరగవాణ మొనర్చితిమి. కానఁ దుల్యభోగినులము. నావలెనే నీవుకూడ కాలవశమునఁ దురకలకుఁ జిక్కియుండవుకదా! (హసనశ్లేఠో) మహమ్మదీయా! మన్నాఘుని ఖడ్గము నాదూరదృష్టముచే నీచేఁ జిక్కియుండును.

హస- నేను నీనాఘుడను కానా?

ఇంది- పొల్లుమాటల రాసేయకుము. తెలివిగలిగి బ్రతుకుము.

హస- కం॥ నవలావణ్యాబ్ధి “మా
నవచంద్రా”! యంచు ముద్దునక బిల్చెడిదా
నవహా నొప్పింతు వె? కతి
నవచోహతి నేమి కారణవిహీనముగఁ ॥

ఇంది- (తనలో) నేను నానాఘుని ముద్దుగఁ బిలుచుకొను పేరుఁ గూడ

నితఁడవచించె. ఇతఁడనాభర్తయుని నమ్ముకునా? నమ్మక పోదునా?

హస- మాటాడవేమి? నీనాథుని ముద్దునామముఁ జెప్పినను నమ్మక ములేదా?

ఇంది- లేనిమాటనిజమే. నీనొక తస్కరుండవనియుఁ దద్యత్ప్రతిఘో నెప్పుడో మాసివాసమున కేతెంచి నానాథుని ముద్దునామము వింటివని యూహించితిని. భేకున్న నీకేటులఁ దెలియును.

హస- పోనీ. భవదీయ నాథుని నామభుజమున నైదాటగుళముల పొడవుగల కత్తి కాలుమచ్చ కలదు. అదిచూసము (అనిచూ పించును).

ఇంది- (తనలో) ఉన్నట్టులనే జ్ఞాపకము. (ప్రకాశముగ) నీకు నీవు చెప్పినటులున్నది ఎన్నఁడును నాకతని నేనీవిషయంబున నాతి పరీక్షగఁ జూచియుండను. (తనలో) నాకిది సర్వ మింద్రజాలము గఁ గన్నట్టుచున్నదే. (ప్రకాశముగ) సాహెబా! ఇన్ని గుర్తులఁ జెప్పితివి. నాశరీరముపైఁగాని నావిషయమునఁగాని యేదైన గురుతుఁ జెప్పఁగలవా?

హస- ఒకటికాదు వేలుగుర్తులు చెప్పనోవుదును. కాని నేనెన్ని చెప్పినను నీవు ఖండించుటచే నీతిరులెవ్వరుఁ జెప్పఁజాలని యొకగుర్తుఁ జెప్పెదను. నీబుజముపై (అర్థోక్తియందు) దగ్గరకురమ్ము. చెప్పెదను.

ఇంది- (వినుటనటించును).

హస- (ఏమియో చెప్పి) ఈగురుత్తైనను జాలునా? ఇంకను గావల యునా?

ఇంది- నాథా! యింక వేలుగుర్తు లనవనరము. (సిగ్గుచునటించి) మనో ధవా! నాము నిన్నుఁ బోనాడినందులకై నాచర్మమును బాద రక్షులుగ నొనర్చి నీకొసంగెదను. పరిగహింపుఁడు. నేఁడు నిన్ను కఠినవిచోహతి నొప్పించిన పాపాపశమనార్థమై పంచ

భూతములకు నాశరీగమాంసఖండంబులు బలియొసంగు చున్న
దాన ననుగ్రహింపుము. నిన్ను స్థూరాలాపంబులచే విదేశాం
తర్గతుఁ గావించిన యాజిహ్వాను నీవాఁడివాలుచే వేయిచీలిక
లు గావించెద. కష్టమును బాపుకొనెద. ! నాథా! రక్షితానాథా!
తృణీకృత సర్వవైరి భూనాథా! భర్తృద్రోహ మొనర్చితి. పరమ
పాతకురాలను, తుచ్ఛురాలను, నాముఖసందర్శనము నీకుఁ
బాపహేతువు. నన్నుఁదాకి సిదేహమును గలుషీభూతముఁ
గావించుకొనకుము. (వడ్చుచు) నీయంతటి నిర్హేతుకజాయమా
నకటాక్షయుతువి, నీయంతటి శాంతపరావతారమూర్తిని,
నీయంతటి సద్గుణగణగర్భిణుని, నీయంతటి జగదుపకారపారీణుని
యింతలు గావించిన యాచండాలురాలు, ఈవిశ్వవృత్తికి
రాలు, ఈదుర్విదగ్ధురాలు, భరతమాతకుఁ భారముగనుండుట
కంటె నూషటయే పదివేలు. ఇట్టివా రూడిన భరతమాతకుఁ
గొంత బరువు తీఱఁగలదు. ప్రాణేశ్వరా? నాతప్పుల క్షమించితి
ననుము. నిశ్చింతగఁదనువుఁబరిత్యజించి పాపంబునాపుకొందును.

రూప- (లేననెత్తి) హా దుర్భరము. ఇందిరా! నియందు నేరముకూడనా?

సీ॥ యశవంతసింహానుతానుల రిపునుండె

రక్షించియున్న సిరాజభక్తి

నయనపాని నాశనముసల్ప బస్సిన

యానాటి నీయసమానయుక్తి

పాదమాకడిన జవాబుల నీవుస్తా

పించిన యట్టిసర్భితిశక్తి

పతమైన నీవుఁ గన్పటచిన నేటలో

కాతీతమైన గాఢానురక్తి

గీ॥ విదళితారిసమూహమా విక్రమోక్తి

పినినవా ర్వినుచున్నవా ర్వి నేడివారు

కిలికి నీయగు నేరంబుకలుగునన్న

నమ్మఁగాఁబోక పైపెచ్చు నవ్విపోరె॥

ఇంది - నాపైఁగల నిర్వాజ కరుణచే నట్లచుచున్నాను. నాథా!

సీ॥ కన్నార నన్నాళ్ళ కెన్నాళ్ల కీక్షింప

వలనయ్యె భవదీయ వదనవిధుని

ఎప్పటి కేప్పటి కిప్పుడు క్రోలఁగాఁగల్గితి

నీదు వాక్యామృతంబు

ఎచ్చోటి కెచ్చోటి కిచ్చొటనందఁగా

జాలితిఁదావకస్పర్శనుఁజుము

ఏనాటి కేనాటి కేను తమాంగంబు

పైఁ దాల్పనయ్యె నీపాదరజము

గీ॥ నాదునోము ఫలించె నీనాటిఁబోడ

శక్తిపూజాఫలంబు నొనంగె నేడు

కోర్కులన్నియుఁ దీతెరు గొఱత లేదు

చెలికి సెలవేమి సెలవిమ్ము జీవితేశ॥

రూప - నీవలనఁ దెలిసికొనవలసిన సంగతులు పెక్కులుకలవు. నేను

జెప్పవలసినవి పెక్కులు కలవు. కాన ముందులెమ్ము.

ఇంది - అజ్ఞయే యనశిష్టము. ఎట్టికార్యంబేని యొనరించెద.

రూప - తెఱవా! నీకింతలో నింత యపాయమేల తటస్థించె?

ఇంది - దేవా! నేనుదయాపురిచెంత దాస్యమునకు నియోగింపఁబడినసంగ

తి యెఱింగియే యుందురు. ఉదయపురికిఁ బరిచర్యచేయ నోపక

నాయమఁగో నారంగుఁడు నన్నుఁ బ్రేమించెనని చెప్పితిని. దానఁ

గోపించి నవతిపోరు వచ్చునని నిర్దురఁ బోవుతఱి నన్నీహం

తకులచే యమునలోఁ బాఱవేయుమని పంపియుండనోవు.

పిమ్మటఁ బ్రాణనాథుఁడవని విన్నెఱుంగక యిట్టికృత్రిమకార్య

మొనరించితిని.

రూప - ఇది కృత్రిమమని తలంపకుము. దైవము మనకు సంయోగ

మొదట్టకై యిట్టి యపూర్వకార్య మొనరింపఁ జేసెను.
 (కొంచెనూగి) సఖీ! నీతోడ నేను మాటలాడునంతటి విరాను
 ము లేదు. మనము దేశోద్ధారణార్థమై మిగుల సాహసకృత్య
 ను లొనరింపవలసియున్నది. స్థిరబుద్ధితో నీవుపురము దేశహి
 తార్థమై సాచరించి సార్థక జన్ములమైతిమేని దాంపత్యబాధమున
 వర్తింపవచ్చును. యిందులకు నీతలంపెద్ది?

ఇంది- నాయకా! మీయనుజ్ఞ ననుసరించెదను.

రూప- అట్లునున నీవుదయపురికేగి రాజసింహునితో నిట్లు చెప్పుము.
 “రాజసింహా! నీవు వినులారక్షణార్థమై రూపనగరమునకు సైన్య
 సమేతముగ నేగుటవిని యశారంగజేయ నీపట్టణము ముట్టడింప
 రానున్నాఁడు. ఆయశారంగుని నేనల హాసనల్లియను మారుపేరు
 నవర్తించు రూపసింగను దేశభక్తుఁడు నీపురమునకుఁ జుట్టునున్న
 కొండలసందునంగల కాలిబాటచుండి తీసికొని వచ్చును. జాగ
 రూకతతో సైన్యమును గొండ్లనడుమకుఁ జేరఁగనే ససైన్య
 ముగ నుభయమార్గముల నిష్పింధించి యాతుగకత్రేని బాధింప
 వచ్చును. పిదప మనము కృతకృత్యులమయ్యెదము” అని బహు
 శః రాజసింహుని సంతానముకు నుదయపురిమార్గము నీవెఱిఁ
 గియే యుందువు.

ఇంది- నే నెఱుంగక పోవుటయేమి. తను సెలవుప్రకారము చేసెద.

రూప- ఇచ్చటనుండి యుదయపురికి నీకు దారి తెలియునా?

ఇంది- నాథా! వెలియకయున్న నేమి. నోట నాలుకయున్న దారి కేమి?

రూప- నీవు పురుషవేషమున నేగుట మేలు.

ఇంది- చిత్తము.

రూప- నీకు నాయశ్వము నిత్తును కైకొనిపోము.

ఇంది- తను యచుగ్గనా మెట్టులైన నటులొనరించెద.

రూప- అట్లునున నిప్పుడే ప్రయాణము చేయుటకు రమ్ము. రాజసిం
 హుని కొకయుత్తరము కూడ నిత్తు. జాగ్రత్తగఁ దీసికొని పోము

ఋచ్చేదప్రగాః.

ఇది- నాయకా! లేఖనాయుట కానగుస్థలనాన నాసీనులగుట
యు క్కనా. పోవుదవగా?

రూప- మంచిది.

(నిష్క్రమితుడు)

చ తు ర్థా న క ము.

—;0:—

శ్రీమత్పర జేవతామైవము.

పాదుషాపరాభవము.

పంచమాంకము.

రంగము:—ఉదయపుర సభాభవనము.

(రాజసింహమహారాజా ప్రవేశించును)

రాజ- ప్రస్తుత మకారంగుడు మితిమీరిన యుద్ధప్రయత్నము లొనర్చుచున్నాడట. కారణమేమియై యుండును. ఆ బాల్యమునుండియు నన్ను స్వాధీనపఱచుకొనవలయు ననునూహ వానికిని వాని దురుద్యోగ మడచుకుతూహలము నాకునుగలదుగదా? ఈతని ప్రయత్నములన్నియు నాపైకనియే నాకాత్మర్యము. బోగాక. ఇట్టి పాదుషాలు కోటిమంది యెత్తివచ్చినను మదీయ దుర్గమభేద్యము. ఉదయపురి దుర్గమనిన సామ్రాజ్యమా? రసపుత్రసైన్యమును దాకుటయనిన మాటలా? రాజసింహుని గెలుచుటయనిన జలకనా? ఎవడా? వచ్చునది (పరికించి) నేవకునివలెనున్నాడు.

(నేవకుడు ప్రవేశించును)

నేవ- దేవా! గూఢనగరునుండి పండితుడొకడు వచ్చి తమదర్శనార్థమైవేచియున్నాడు.

రాజ- అవశ్యము లోనికి బ్రవేశి పెట్టుము.

నేవ- చిత్తము. (నిష్క్రమించి మరిల సామల్పండితునితో బ్రవేశించి) అయ్యా! వారే రాణాగారు.

(నిష్క్రమించును)

రాజ- అయ్యా! అభివాదము జేయుచున్నాడను.

సామ- (తనలో) నేను పండితుడనని నేవకునిచే గబురంపుటజేసి పండితుడే కాబోలునని రాజసింహుడు నాకభివాద మొనర్చి యుండును. నాయొద్దఁ బాండిత్యములేకున్న నాకభివాదము లేనట్లేనా? అయినను నేనొదుల కట్లు తలఁప వలయును. నాకుఁ బాండిత్యమునకేమి కావలసినంత. (ప్రకాశముగ) విజయప్రాప్తిరస్తు.

రాజ- అయ్యా! యిహీత ముంకరింపుడు.

సామ- (కూర్చుండి తనలో) తొత్తుకొడుకులు చూపనగరపు మనుష్యులు నాసంగతి యెఱుఁగఁబట్టి కాబోలు నన్ను గౌరవింపనే గౌరవింపరు. ఇత నగౌరవముగ మాటలాడిన నేను వాండ్రతో మాటలాడనే యాడను. (అటునిటుఁజూచి) బలే! ఆడువాండ్ర యుత్తరము లిచ్చుటకు మంచిసమయమున వచ్చినాడను. (ప్రకా) రాజసింహా! ఇదిగో! యాయుత్తరము మీకిమ్మనిన దెవరో యెఱుఁగుదురా? విమల చూపనగరాధీశుని తనయ విమల (అని తలగుడ్డ కొంగువిప్పును.)

రాజ- విమల. నాకు. లేఖ... (అర్థోక్తి) అను గ్రహింపుడు (చేయిఁ జూచును)

సామ- (ఉత్తరమిచ్చును) ముందీయుత్తరముఁ జిత్తగింపుడు. పైనఁ దమతోఁ జెప్పమని నాతోఁ జెప్పిన పల్కులు కొన్నికలవు. అవి వినిపించెద.

రాజ- చిత్తము (ఉత్తరము విప్పి యట్లుచదువును) నవమన్మథాకారా! రాజసింహా! రాజకుమారా!

(ఔరంగుడు నలువదివేల సైన్య మంపి మాపురి ముట్టడింపించి) తే! గీ! "తనయనిత్తువ? వత్తువ?" యనికటంచు

వ్రాసి లేఖ మాయయ్యకుఁ బంపినాడు
చక్కఁబడదేని కార్యంబు సామవృత్తి
బహిమనేసి నన్గొనఁ బట్టుఁ బట్టినాడు॥

కావున సైన్యసహితముగ వచ్చి నన్ను రక్షింపుము.

సీ॥ ఎవ్వరేమైన నాకేమని నన్ను పే

క్షించి తురక కొప్పగింపకయ్య
అబలకై వెంమా?యంతటి పాదుషా

తోనని తోడురా మానకయ్య
పతివీవె యని మహాపంకేరు హమునందఁ

దలఁచు నామానంబు నిలుపుమయ్య
నాఁడు వనంబున నాపైనిఁ జిల్కిన

కరుణారసంబును మఱువకయ్య
తే॥ గీ॥ తోడురానయ్య నన్నుఁ గాపాడుమయ్య
యేడుగడ వీవిపత్తున నీవెయ్యయ్య
బాగువలదయ్య రావయ్య సాహెబయ్య
గర్వమడఁచి లోకఖ్యాతిఁ గాంచుమయ్య॥

రూపనగరము.

ఇట్లు

విన్నవించు పదసేవకురాలు,
విమల.

బౌరా! యెంతటి విపత్తు ప్రాప్తించె. దుర్భరము. ఎంతకష్టదిశె
నుండనిదే మానవతియగు విమల నాకిట్లు వ్రాసియుండదు. (తీరిగియు త్త
రముం జూచి) ముట్టడించియే యున్నాడట. కాని వీని నలువదివేల
సైన్యము నాకు నాల్గు చీమలుగఁ గనిపించుచున్నది.

ఉ॥ కక్షవహించినే నిలువ ఖడ్గముతో నపురంగ జేబు వం

శక్షయమేలకాదు నిముసంబున, శత్రుకురంగజాలవా

ర్యక్షులు రాచవారికెదురా? యొక్కడైనను రాజపుత్రిసం
రక్షణమెవ్వరేల? యపురంగుని పాపమే చేయఁ గావుత॥

ఏమని కబురంపి నాఁడు (ఉత్తరిమాఁజి త్తగించి) తనయ నిత్తువా!
అనికీ వత్తువా! యనియూ!

శా॥ అన్నాడా! తనకిమ్మటంగు విమలానా స్తంబు వీక్షింప రా
కున్నాడా? కనులింతకే విజయసింహుండు, డాత్యజః జేయఁగా
నున్నాడా? తనకిచ్చిపెండ్లి యిటుతానూహించి జీవించిపో
నున్నాడా? యపురంగజేబు కనుగోనున్నాడ నాద్యంతము॥

ఆ॥ తానంతటి మహా బలవత్కృపన్నుడా? అరే! మొఱకు
తురకా! నీకివక్రవిక్రమ క్రమ శక్రపుత్రి ప్రతిమానందగు విజయసిం
హుండు తనయనిచ్చినో నృత్యదేవతను బ్రసాదించునో యెఱుంగుదు
వు గాక. ఓరి ముష్కర తురుష్క-దమా! నీవు విమల పాశ్చీగవాణ
మాచరింపుటకుఁగాదు తదంగన . పాదరజమునేని యు తమాంగమునఁ
దాల్చుట కనర్హుడవు. అరేదురాత్మా! సజ్జనపాక్షికంబైన నీప్రక్కబా
కగు శ్రీనిజయసింహరాణా వైరిదుర్వారప్రతాపోద్రేకమును మఱచి
తివా? మేచ్చకుల సంగతుండవగు నీవెక్కడ అనన్య సామాన్యో
త్తమ సద్రసపుత్రికులప్రసూతయగు విమలయెక్కడ. హస్తిమశకాం
తరము. విజయసింహుండు కూతు నేయిచ్చునో దుర్మరణహేతుభూత
సర్వకవచభేదనప్రవీణ భీషణదుర్వారహేతిపాతమే యిచ్చునో? ఖడ్గ
మూని కాల్మాని యెదిరి సంగ్రామమున నిలిచిననాఁడుగదా తెలియఁ
గలదు. మఱచితి నీకభిమానమెక్కడిది.

సీ॥ శ్రీమన్మహాశివాజీ చక్రవర్తికి

లొంగి యంతిపురిని డొంగునాఁడు

యశవంతసింహున కనినోడి లక్షణ

పురిఁ బిక్క-బలముఁ గన్పఱచునాఁడు

రిసపుత్రిభాటికోర్వక చేతఁజిక్కిన

చంద్రావతిని వీడి జాటునాఁడు

“దారా”యనెడివానిఁ దాఁకఁగా లేక త్య

జించి కాలికిబుద్దిఁ జెప్పునాఁడు

తే. గీ॥ నీప్రతాపక్రమంబును నీబలంబు

పోటుకాడ వచింపు మేయేటఁ గలసె

మానమునకును మఱి ముసల్మానులకును
జాలదూరమునంగతి స్పష్టమయ్యె॥

ఓరీ. బొరింగా! నేటికి నీవు నా బారి బడితివి. ఇంక దప్పి
కొన నీకును దప్పింప జేజేలకును దుస్సరిమా. నిన్ను బైకొన మేము
పూనుకొనవలయునా? సత్సాధ్యులలామ యనురే కానరాని విష
వహ్నియై నిప్రాణమ్మల నపహరింపదా? కానీ కాచుకొనుము.

సామ. (తనలో) ఈరాణాగారి కోపము కొంచెము నివారించిన గాని
నేనెదాట నిలవ జాలను. (ప్రకాశముగ) మనవి. ఇప్పుడేను
జెప్పుబోవునవి వినుల తమకుం జెప్పుమని చెప్పినమాటలే. నావ
ధానులు కాల్బాద్ధింతు.

రాజ. (వినయముతో) సెలవిడు.

సామ. వినులచెప్పిన యతీరములే వల్లించుచున్నాడను. వినుడు.
(సీ॥ “రక్షించిననుగానీ” అనుపద్యముం జనువుచున్నాడు.)

రాజ. (ఆతురతతో) తననే సగ్వస్వముగ భావించు నాకిటుల వార్త
నాపవలయునా? తరుగ దమరేగి నానూటగ విమలతో నిల్లు
చెప్పుదురుగాక. జాగ్రత్తగ వినుడు.

సీ॥ కొనయూపిరియె యుండుదనుక నేనతివపై

సిగ్గనైనను వ్రాలసియ ననుము

తనప్రేమముండిన జాయలగుంపును

నిర్జించుకార్యంబు నిమన మనుము

సాధ్యులహింసించు శతనిరమాధపుం

డేనాటికిని క్షమింప దనుము

అవురంగుడేయేమి యాతనితాతయే

వేలనేదనుజూప జాలడనుము

తే॥ గీ॥ బయలుదేరెననుము భీతి వలవదనుము

ఎచ్చుకొనెడననుము భ్రావ గలననుము

మనకె విజయమనుము చింత మాచుమనుము

తనకరము గ్రహింతుననుము తప్పదనుము॥

సామ- చిత్తము. చిత్తము. చిత్తము. అలాగుననే చెప్పుదును కాని యొకసంగదేహము వచ్చినది. నన్ను ముందుగా వెళ్లమనుచున్నట్లున్నది. వచ్చునప్పుడె తురకలవలన నల్లకల్లోల మైతిని. నాకుఁ దిరిగి యొంటరిగాఁ బ్రయాణమనిన భయ మధికమగుచున్నది.

రాజ- అట్లైనఁ బోనిండు. నేనుకూడ యెల్లి పరుసమై తీలుదును. నాతోడనే తమగుకూడ దయచేయవచ్చును.

సామ- బలె. బలె. నాప్రాణములు దక్కినవి. (తనలో) నేనిదివఱ కువ్విఱ్ఱారినట్లు నేను తేఱపు శోధించినవచ్చును.

రాజ- అయ్యా! తనుకు రూపనగరమున నేమిపని.

సామ- నేను విమలగురువుగానిని. సమయమువచ్చిన విదూషకుఁడను.

రాజ- అటులనా! చర్యలుకనుపడకపోవునుమా. (అనినప్పుడు న్నాఁడు)

సామ- దాఁచిన దాఁగునా? మీకుఁ దీరికగానున్నటులున్నది. ఇంక నా దారినడక వినియెదగా? మనవిఁ జేసెదను.

రాజ- చెప్ప వచ్చును

సామ- కొంచెమునుఱచిపోతిని. జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొననిండు. (తనలో) ఏమి చెప్పుదును. నోగు జారితిని. ఏదియో యొకటి చెప్పవలయును. కుక్కనై నపుడు మొఱఁగకుండ నుండతరమా? నేను సేవక వృత్తి కేప్పుడువచ్చితిను అప్పుడె కుక్కనైతిని. (ప్రకాశముగ) నేను విదూషకుఁడనౌట నాకప్పుడప్పుడు హాస్యవచనములు దొర్లుచుండును. అందులకుఁ గోపించినచో బ్రతుకఁ జాలను.

రాజ- (నవ్వుచు) హాస్యమునకుఁ గోపమెందులకయ్యా! కానిమ్ము.

సామ- నేను విగులయొసంగిన జాబుంగై కొని కోటదాటినతోడనే దశ దిశలను మహమ్మదీయానీకము కానుపించె. అదియేమియో

కాని పదిమందితో పట్టపగలు శ్మశానవాటికలో నిర్భయము
గాఁ దిరుగు నేనప్పుడు భీతిపెంపున మనసులో మనసులేక యే
మిచేయుదునాయని యాలోచించి చాలతెలివీఁగల ఘటమును
గనుక త్వరలో నిట్లుహింపఁ గల్గితి. ఈతురకకొడుకులు నేను
పందినైతినా! నాజోలికి రాదుకదాయని యదేమికర్మమో
యెన్నఁడు పొరపాటె యెఱుఁగని నేనప్పుడు ప్రమా
దమున నూకరమునైతనికదా యని నాలోనేను సంకోషిం
చుకొనుచు నిన్నిమిత్తముగ నేనుపందినోయి నేనుపందినోయి
అని కేకలు వేయుచు దురక భటుల మధ్యంబడి వెట్టివానివలె
బరుగెత్తితిని. తుదకెన్ని కేకలు వేసినను వాంఁడు నన్ను
బాధించికొనిపోయి సేనాపతియగు సాదత్ ఖాన్ వద్దఁ జిల్పి.
ఆతఁఁగుఁజూతు నిమనములోఁ గనుఁగొని వీఁడు “దినానా”
రా ఒకతాపిచ్చి గెంటివేయు మనియెచు. ఒకతావున కొకి
సారిమొలక్షతావులైనను వాంఁడెఱుఁగెంటినను బ్రాణముదక్కఁ
గదాయని సంతసించుచుఁ గ్రొదఁబడియు నవయపురిదారివై పె
పొరలాడుచుఁ దప్పుకొని బైటఁబడి నామనసులో నానోటికి
వచ్చినటుల బూతులపంచాంగమును విప్పి కసిఁ దీర్చికొంటిని.
తావులకేమి తన్నులకేమి రన్వంతక్షమాగుణము నాకున్న
వాంఁడపాపమున వాంఁడె నశింతురుగాని తురకముండకొడు
కులు నాదేవతార్చనపెట్టె మైలఁబఱచిరి. అందులకు మఱియే
మియుఁ బ్రమాదములేదు. బ్రాహ్మణసమూహాధనముం జేయు
చితిరా తత్పాపము నశింపఁ గలదు. ఆసమూహాధనమున
నాలుగైదురోజులు పెండ్లికూమారితె గురువు నైనందలకు
భోజనముం జేయఁ గలదు.

రాజు- (నవ్వుచు) అనాధ్యపు బ్రాహ్మణుఁడా తండ్రికై యెంతకథ
కల్పించితినయ్యా. నిబసలో నిప్రకోరిన పదార్థములు లభింపఁ
గలవులే.

సామ- బాపనయ్యలకుఁ దిండియేపన.

రాజ- నీసంగతి యెఱుఁగని వారందఱు నీమాటలు నిజమనియే భ్రమింతురు.

సామ- నాసంగతి తెలిసినవారు మాత్రము నేనుముందుఁ జెప్పఁబోవు నవి యసత్యములని చెప్పకున్న సత్యములని భ్రమింపవలదా?

రాజ- ఆ చెప్పినంత చేయఁగలవు. మహానుభావుడవు నీవు నాదగ్గఱ నుండవలసిన వాడవయ్యా!

సామ- మీరువద్దనినను మిమ్ములను వదలెదవా? విమలతోఁగూడ నేనుగూడ మీవాడనే.

రాజ- తథాస్తు. తమకాలస్య మగుచున్నది. బసకు దయచేయుఁడు. ఎవఁడురా. ఈ పాతులుగారిని బసకుం దోడ్కొని పొండు.

సేవ- (ప్రవేశించి) చిత్తము (సామల్పొడితునితో) దయచేయుఁడు.

సామ- సెలవుఁ దీసికొని తిరిగి సాయంకాలము దర్శనముఁ జేసికొందును. (రెండడుగులు నడచి తనలో నవ్వుకొనుచు) రాజసింహునకు మంచిదయఁ దెప్పించితిని. ఇట్లు నేనబద్ధములాడుట వలననే నామాట మాయూరిలో నై దోడ్పిల్లకూడ నమ్మదు. తురక సేనను బై రాగివేసమున మాయచేసి వచ్చితిని. ఏమేమో రాజసింహునకుఁ జెప్పితిని. మొత్తముమీఁద మంచిపనులు చేయఁగలను. (ప్రకాశముగ సేవకునితో) పోదమురా నాయనా. నాలుగుమెతుకులుఁ దినిపడియుండెదను. అయ్యగా! యీమూఁటఁగొంచెము పట్టుకొనిరా! తండ్రీ (మూఁట సేవకునకిచ్చి నిష్క్రమించును).

రాజ- (ఉత్తరముం జూచి) ఆహా! పాప మియ్యగాన యెంతటిదుర నస్థునండి యిట్లువాసియుండ వచ్చునో. ప్రకృతీ! మత్ప్రతిజ్ఞా వచన మవధారుము.

శా॥ శిక్షింతుఁ మొరకుఁ దురుష్కు జలరాశిందూతే డాగున్న నం
రక్షింతుఁ విమలఁ విరోధిజన దుర్వారోగ్రమైనట్టి మ

తొట్టేయప్రభ వెల్లడింతు రివురాట్కాంతారమున్ ప్రవేల్చి లో
కక్షేమార్థము సంకటంబులు లొలంగన్ క్షత్రియస్త్రీలకున్ ||

సేవ- (ప్రవేశించి) దేవా ! తమదర్శనార్థమొక రాజకుమారుఁ
డే తెంచియున్నాఁడు.

రాజ- శోఙ్గోనిరమ్ము.

సేవ- (నిష్క్రమించి రాజకుమారునితోఁ బ్రవేశించి) అయ్యా ! వీరే
రాణావారు సెలవు.

(నిష్క్రమించుచు).

ఇంది- (తనలో) ధన్యోస్మి ధన్యోస్మి. ఎన్నాళ్ల కెన్నాళ్లకుఁ దురుష్క
మారణ బద్ధకంకణుడైన రాజసింహు దివ్యమూర్తిని సంద
ర్శించితిని కాని నే నిపుడీ కునతో వెల్లు ప్రసంగమునకుఁ
బ్రారంభింతు. వయస్సునఁ బెద్దనగుటచే నమస్కారమనరాదు.
ఇట్లనెదఁగక (ప్రకాశముగ) మహానుదీయకుల విద్వంసనో
పాయసిపుణా ! జయము జయము. విమలా మాన పరిరక్షణ
నక్తా! జయము జయము.

రాజ- అయ్యా ! ఈవీరమున దయచేయుఁడు

ఇంది- (కూర్చుండి) ఇదిగోజాబు (అనియొక యుత్తరమిచ్చును).

రాజ- (చూచి హఠాత్తుగ లేచి) సోదరీ ! ఇందిరా ! నీవేనా! తమ్ముని
నమస్కార మంగుకొనుము. (నమస్కరించుచున్నాఁడు).

ఇంది- నాయనా! జయమగుఁగాక. (తనలో) మహారాజాధిరాజై
యొక్క నామఁవ్యస్త్రీయందు సౌదర్యముఁ బాటించి యిట్లు
చరించు నీమహానుభావుని జయగీత తనంతఁదా నలచిరాదా?

రాజ- సోదరీ! నీచక్రతము విచిత్రము. నీవు ధీల్లేట్టణమునండి యెటు
లఁ దప్పించుకొని రాగలిగితివి.

ఇంది- తమ్ముడా! దానికేము. అది పదపడి విచారింపవచ్చును గాని
మీభావగాని వాక్య మన సరించి మాపనగు బ్రహ్మణమును
బ్రస్తుతము నీవు వారించినటులనే కదా!

రాజు- అదియెట్లు?

ఇంది- అయ్యో! తనకుమారిన ధన్యు మొదలుచెడిన బేరము కలదా?

రాజు- అమ్మా? నాయు ద్వేషము వినుము.

శా|| నారాజ్యం బవురంగ జేబువశమైన జివ్వయే తెంచిన
తా రానాథుడు నూద్యుడు గమనమాంద్యం బందినగాని న
ద్వీర్వా తమమెచ్చుగా విమలనాశ్వమానవిత్తంబు దు
ర్వారోదగ్ర పరాక్రమోన్నతిని సంరక్షించియే తీతదె||
మఱియు,

మ|| పతివీవేయని నాదలంచుచు ననల్పప్రేమసూచించి, దు
ర్మతయకామేచ్ఛనిచే బరాధ వము సంప్రాప్తిపఁగాఁబోవు దు
స్థితీయందుండిన రాజకన్యక నొక రెం పడఁగాఁబోను దు
ర్గతికి, నాబతుకేటి కొక్కయబలం రక్షింపఁగా లేనిచో||

ఇంతయేటికి. ఒక స్వకులకన్యను దుస్థితీయం దన్నదానిని దే
శోపకారిణిఁ శరణాగతను నీవేయని నన్న నమ్మకొని యన్నదానిని
ఇట్టిహృదయనిర్భేద దైవ్యవాక్యకలిత లేఖ లిఖించినదానిని (అనివిమ
లజాబిందిరపైవైచి) మూతపై మీసపువెంటుకలుగల వాడెవ్వఁడని
యెక్కా-లమ న నని యెట్టిస్థితీయందేని ప్రాణపాయావస్థ యందేని సం
రక్షింపకుండ నుండునా! కాననే.

తే|| గీ|| ఇటుదివాకరుఁ డటు జనియించుఁ గాక
పట్టు బట్టి విమలను గాపాడు వాడ
అసిన విధి యాచరింపకుండు నెడ భూణ
హత్యకుఁగల పాపంబు నందువాడ||

ఇంది- (తనలో) “రాజు” నిన రాజసింహుడే రాజు. (ప్ర)కాశముగ)
నీశరణాగతత్రాణ బిరుదాంకము వర్ణనాతీతము కాని నీరాజ్య
క్షేమముకూడఁ గొంత యాలోచింపుము.

రాజు- సోదరీ ! సర్వమిదివఱకే యాలోచింపఁ బడినది. నేనొక్కడనే

కొలది సైన్యముతో రూపనగరమున కేగి యెట్లైనా కార్యము సాధించుకొనఁగలను. ఇచ్చట దుర్గాదాసుఁడు మొదలగుచమూపతులు రూపసింగు చెప్పినచొప్పున నడచుకొనఁ గలరు. ఇంతలో నేను రాలేకపోవునునా? ఔరంగుఁడు యత్నములతో నున్నాఁడు కాని నుంకను బయలు వెడల లేదాకద. ఇంతలో విమలను రక్షించి వేగంబునఁ దిరిగి రాఁగలను. అంతవఱకు మఱియేమియుఁ దొందరలుండవు. నేను లేఁజోపము కూడ నుండకూడదు. నేనిదిఁ బ్రయాణమునకు సిద్ధముగ నుండవలయును. (పోఁబోవ)

ఇంది- మఱచితి. విమల చంద్రదావతీ పుత్ర శోకోపశమనార్థమై వ్రాసినయుతర మౌరంగునకుఁ జిక్కుటంబట్టి యాతఁడు విమలంగొంపాయి యుదయపురికి దాస్యముం జేయింతునని ప్రతీతఁబట్టియుండెనని యూహించెద.

రాజ- (కోపముతో) ఉదయపురికి విమల దాస్య మొనరించునో? విమలకుదయపురి దాస్య మొనరించునో చూడఁగలవు.

కం॥ విమలకుదయపురిచే దా

స్యము నేఁ జేయింప నైతినా? మూతిది మీ
సముకా దిదిచేతిది ఖ

డ్లముకాదిది రాచపుట్టుకయు కాదునుమీ॥

సోదరీ! నన్నా శీర్షదించి పంపుము (అని నమస్కరించుచున్నాడు).

ఇంది- తమ్ముడా! సంశయింపఁ బనిలేదు. విమలా విజయాంగనా దృఢపరిష్వంగ బంధీకృతుడ వగుదువుకాని మఱియొక్కసికిఁ జిక్కువు. తమ్ముడా! పోయిరమ్ము శుభమగుఁగాక.

రాజ- సోదరీ! నేను దుర్గాదాసుఁడు మొదలుగాఁగల యోధుల కుచితకార్యముల నియోగించి రూపనగరున కేగెద. ఉదయపుర రాజ్యలక్ష్మి చంచలస్వభావ కాదు. వెఱవఁ బనిలేదు. నాముఖ్యోద్దేశ మాలకింపుము.

ఉ॥ సంతతి రాజ్యభోగ మదసంభృతచిత్తుఁడు బంధుమిత్రకా
లాంతుఁడు నాధ్వమానహరణాకరిశీలుఁడు లోభభావ భా
స్వంతుఁడు బాలవాంతకుఁడు పాపుఁడు నా యవురంగ జేబు గ
ర్వాంత మొసర్చువాఁడ జగమంతయు నైరికిఁ దోఁడు వచ్చినన్॥
సతీమతల్లీ ! ఇక నాలసింప రాదు నాకు సెలవిమ్ము.

(నిష్క్రిమించును)

ఇంద్రి - ఓ వీర రసపుత్త్రాంగనలారా! రణకళా కోవిదలారా! పతివ్రతా
మతల్లులారా! మనమందఱము శక్త్యనుసారముగఁబురుషులకు
సాయపడుట యుక్తము. రణమందు పడఁతులుపురుషులకు
సాయపడుట యీభరితఖండమున నేమపుట్టినదా? ఇది మనకుఁ
బూర్వాచారము.

సీ॥ చల్లార్పదే దివ్యశరశరాసారంబు
చే నరుని పరాక్రమానలంబు
బూదెఁగావింపదే భూరిప్రతాపాగ్ని
నక్తంచర్రోగకాంతారసీమ
విదళింపదే శౌర్యవిలయానిలంబున
నరకు దుర్గర్వ ఘనాఘనంబు
మూయింపదే మున్ను మత్తేభమట్లు బ
లీయ విరోధ నాశీకవితతి

తే॥ గీ॥ ప్రమిల దుర్గ సత్య రాణిసంయుక్తయు
వారినెల్లదలచి పనికిరాదు
పాలతులకసియనెడి మూఢుల నిరసించి
దేశ సేవజేయఁ దిపురుడింక॥

దేశాదిష్ట మిప్పటికిఁ గొంత తీతినట్లు.

మ॥ సవరింపంగలఁ డింక సంఘపు దురాచారంబులన్ సర్వదు
ర్వ్యనహారంబు లడంపఁగలఁడు తాయత్నించుచున్నాఁడు స

త్ప్రవరత్వంబును వేగ నీకు నెలకొల్పక రాజసింహుండు హైం
దవమాతా! మహానీయసద్గుణసమేతా! మానె నీకష్టముల్॥
సీ॥ మేచ్ఛకులంబు భస్మీపటలంబుఁ గా

వింప జనించిన నీరమూర్తి
హరిహరబ్రహ్మద లని డీకొనిన వెన్నుఁ
జూపని విక్రమస్ఫూర్తితుంగు
శరణార్థులనుదయాస్వాంతంబుతోఁబ్రోచు
ప్రాజ్ఞతతోఁ బేరుపడినవాఁడు
న్యమతసంరక్షణాశక్తి బాల్యస్మాది
పెట్టినపేరుగా వెలయుఘనుఁడు

తే॥ గీ॥ రాజసింహుఁ డిది నిదే రానెవచ్చె
జీవములు బుద్బుదంబులు స్థిరముకీర్తి
శత్రుయములార! ఓరసపుత్తులార!
మేలుకొనుఁడు యశఃకాంత నేలుకొనుఁడు॥

నేనును ముందు జరుగనున్న కార్యములఁగూర్చి జాగరూకతఁ
బుచ్చికొనవలసి యున్నది. ఆలస్య మొనరింపరాదు. రాజసింహుఁడు
రూపసగిరాభిముఖముగాను బేరింగుఁ డుదయపురాభిముఖముగాను
బయనమైయుందును. నా యతకార్యము లేను నిర్వర్తించుకొందును
గాక.
(నిష్క్రమించును)

పంచమాంకము సమాప్తి.

శ్రీమత్పరమేశ్వరమైనము.

—:0:—

పాదుషాపరాభవము.

స ష్టాంశము.

విమ- ఏమమ్మా! పద్మా! యుద్ధవ్యవహార మెటులున్నది.

పద్మ- ఏలాగున నుండుట కేమున్నది. వైరిసేన యెక్కువ. మనసేన తక్కువ వారు వెలినున్నవారు. మనము కోటలోని వారము మన యుద్ధపరికరములకంటె వాండ్రవె యుపయోగకరములు

విమ- అయ్యో! అట్లేని యింక గూఢనగరము ప్రేతనగరమగునా?

పద్మ- జయూపజయంబులు దైవాధీనంబులు. ముందునకు ముందే యశ్వీలము లాడెదవేల? మన రాజసింహుడు మనకు దోడు రాజా?

విమ- ఆఁ. అట్లయిన నితకాలమేల యాలసించును. అకారణముగ నుత్తరము వ్రాసి సరివారిలో నవ్వలకు లోనైతి. ఎఱుంగమా రాజుల వ్యవహారములు. అకటా!

సీ॥ మృగయావిహారార్థ మీవునేనును వన

భూములకానాడు పోవనేల

పోయినంతనె యేమి పో రాజసింహ భూ

పాలునకు దోడుపడంగ నేల

లోడ్డెత్తెఱో వానిలోడనే విమలకే

ప్రథ్వి యటంచు భావింపనేల

భావించెగాక యాపాటకే నన్ను గా

మించెనటంచు భ్రమింపనేల?

శే॥ గీ॥ భ్రమ వహించితిఁజూ లజఁబాసి నేను
 గోలనై యాతని శరణు గోరుటెల
 తుద కతఁడు నన్ బరిభివాద్ధిదోయనేల
 యన్నిటఁజెడి నేనిప్పుడల్లాడనేల॥

పద్మ- విమలా! విరక్తిఁ జెందకుము. రాజసింహుఁడు రాకున్న సామ
 ల్పండితుఁడని రాకుండువా? సామల్పండితుఁడు వెళ్లుటే యాల
 స్యమైనదో లేక రాజసింహుఁడు సైన్యమునుగూర్చుకొనుటేతడ
 వయ్యెనో. ఈపాటికిరాజసింహుఁడు వచ్చుచునేయుండవచ్చును.

విమ- నీమాటచలువవలన వచ్చిన మేలేకదా (చూచి) నాయనగా
 రిటు నన్బుచ్చుచున్నారు. ఏలకో! (ఇరువు రటుమరలుదురు)

విజ- (ప్రవేశించి) అమ్మా! యిఁక జ.నూభిలాష వదలుకొనుఁడు.
 రూపనగరుకోట యీరేయి యేని మనయాధీనమం గుండునని
 తలంపను. లెక్కకు మించిన సైన్యమును గైకొని యకాంకుఁ
 జి శెంచుచున్నాఁడు కాన

శే॥ గీ॥ మానమే మానపతులకుఁ బ్రాణమకాట
 మొట్టమొదటనుండియు మానమా చనువేళ
 మరణమే రాజపతులకు శరణమగుట
 నవసరంబట్ల నేఁడు మీకనునరింప॥

విమ- నాయనా! ఈమాట క్షత్రియాంగనకొకరు చెప్పవలసిన పనియే
 యుండదు. కాని మీరెవరినేని సహాయము కోరిన బాగుగదాను.

విజ- తల్లీ! సాటి రాచవారినెల్ల సహాయము కోరితి. ఒక్కఁడేని
 రాడయ్యె. పోనిమ్ము. ఇప్పుడీమాటకు నొగులేదు. నాపుష్కర్తశక్తి
 నము మీకు స్వర్గమున నగుఁగాక. మీకార్ధ్యమున కుపక్రమిం
 పుఁడు. (ఓవక్కమించుచును)

విమ- పద్మా! వింటివా. ఒక రాజపుత్రుఁడని పోఁడు రాడయ్యె
 నట. చూచితివా చిత్రము. (కోపముతో)

మ॥ స్వకులస్త్రిని పరాధవంబుఁ బొనరింపక మేచ్చభూమిశ్వరుం
డొకఁడెవ్వఁడో తలంచుచున్నతటిఁ దోడొక్కఁడు రాడంట, రా
చకొలంబందు జనింపరో! ప్రబల లజ్జాశూన్యులొ! తాల్చినా
రొకొగాజుల్! నశియించిరో ధగణిలేరో కారొకో పూరుషుల్ ॥

ఓ క్షత్రియజాతిమాత్రోపజీవులారా! కులాభిమాన శూన్యు
లారా!

సీ॥ జాగీరులంద ముసల్మానులకుఁ గుమా

రైల పాణు లందింపఁగలరు కాని

పరమపావనమైన స్వకులము నరిగిచి

మేచ్చమణి మవలంబింతు కాని

మగపుట్టువు బుట్టి ముగలాయి ప్రభులకుఁ

దలపన్ను లర్పింపఁగలరు కాని

ధనమునుగోరి యవననాయకుల యశు

గులకు మడుగులొత్తఁగలరు కాని

శే॥ గీ॥ స్వమతకస్యయొక్క తె పరాధవదివాగ్ని

దగ్ధమావేశఁ దోడురాఁ దలప రాదె

తలఁచునెడ నుండిచచ్చెనే తగినశక్తి

రాజనశీయులార! తరాజులార!

పద్మ॥ అమ్మా! దేశమున స్వనాశప్రేమ మానాభిమానములు పొగు
వము సర్వము పూజ్యమైనవి. (నిరసనముగ) అయ్యో! తమ
కివమానము వచ్చునపుడు తలలెత్తని యారాజమాత్రులు
పరోపకారార్థమై శ్రమ పడెదరా? వట్టియాశయె కాని యొక్క
రును మనకుఁ దోడురారు.

విను॥ పద్మా! యథార్థముఁ జెప్పితివి ఈసత్యవాక్యములు సోమరు
లకు శ్రుతికటువులు కావచ్చును. సజ్జను లామోదింపక మానరు.

మ॥ పతిపీవేయని స్త్రీశ్చితాత్మనయి సాభావించితిన్ నాథ ను

ర్గతియందుంటి శరణ్యమీనె ననుసరిక్షింపుమా! యంచుఁ జే

ర్చితసిగదేశము రాజసింహునకు నక జేపట్టకే పోయె నా

స్థితి యింకొ దిలకించువారలెవ రిన్నీ నమ్మరా దెవ్వరికొ॥

పద్మ- అమ్మా! ఎవనివిషయమై యెనను నీవటులఁ దలంపవచ్చును
గాని రాజసింహుని విషయమై యటులఁ దలంపఁ జనదు.

విను- ఏమో! పద్మ కున్నంతనమ్మక మాయునునయంగు నాకు లేదు.

పద- నమ్మకములేదా? నీకా? రాజసింహుని యందా? ఒక్క
సారి మొగమెత్తి తిరిగి పలుకుము.

విను- పద్మ! ఎచ్చెడివాడైన నిత తడయునా?

పద్మ- అయ్యో! ఉదయపుర మిక్కడనే కలదా! సామల్పంశీతుఁ డీతుఁ
కలను తప్పికొని పోవలయుచుకదా! ఇంత మౌందరయైన
యెట్లు.

విను- నమయమునకు రాకపోయిన లాభ మేమి.

పద్మ- అద్దై ర్యపడకుము.

విను- ఇంక నద్దై ర్యపడ నలదని బోధించెదవేమి? అదిగో తురుస్కునై
న్యము అణిపురిదాపునకే వచ్చినది. ఈపవిత్రములకు రసపు
త్త్రసతుల శరీరంబు లాతమందేని యవనులకుఁ జిక్కనీయ
రాదు. నీవేగి యగ్నిఁ బ్రజ్వలింపఁ జేయింపుము. జనకునాజ్ఞ
చొప్పున బాతినహజముగు వీరకార్య మొనరింతము పొమ్ము.
(పద్మ నిష్క్రమించును)

విను- అక్కటా! మౌతగో నాసంకల్పములన్నియు వికల్పములయ్యె.

సీ॥ ఆర్జింప నైతిగదా రాజసింహుని

పట్టంపుదేవినై బహుళ యశము

అందఁగానైతిగదాకోరు పురుషుని

చేబట్టి సౌభాగ్య జీవనంబు

అడఁగానైతిగదా యాచిష్టినై

చంద్రదావతిని సరసవచనముల

అలరింపనై తిగదా భర్తతోఁగూడి

మహనీయభారతమాత నెలమి

గీ॥ ఒకటినే దలఁపఁగ దైవ మొకటితలఁచె

గోర్కులన్నియుఁ గొంతెమ కోర్కులయ్యె

కడకు నాబ్రతుకు సరర్థకంబెయగుటఁ

దనువుఁ దొరఁగుటె నాకుఁ గర్తవ్యమిపుడు॥

నాథా! రాజసింహా! నీకేయేకారణముల వలన రాదడనయ్యె

నో యూహింపలేక యిదివఱకుఁ దూలనాడితి తుమింపుము.

సీ॥ రాజసింహా! పునర్జన్మాననేని నీ

పడఁతుకనాదు నిష్పటికి నెలపు

భరతమాతా! నీశుభంబుల వీక్షింప

కే పోయెదను తుమియింపుమమ్మి

మోహమా! నీకొకజోహారు నాచెంతఁ

గార్యంబు లేదింకఁ గదలి చనుము

శృంగారమా! యెవ్వరికొకే నీయున్కి

వనచంద్రికా విభవంబు పొమ్ము

గీ॥ మానభంగంబు కాకుండ మానవతుల

కాచి పవనమ! నీలోన డాచికొమ్ము

న్యాయ మన్యాయమున్ జూచి యఘదురాగ

తులను దైవమ దండింపఁగలవు కాక॥

పద్మ- (ప్రవేశించి) అగ్ని ప్రజ్వలింపం జేసితి. ఇక మనము త్వర
పడవలయును. బొరంగుని సైన్యమప్పుడే యంతఃపురముఁ బ్రవేశింపుచున్నదట.

వీను- అట్లయిన వేగిరింపవలయును. అవశిష్టమేమి. సర్వము సిద్ధమే
ఇట్లగుం గాక. ఓపతివ్రతామతల్లులారా! సత్ క్షత్రియ వంశ
భూషణప్రాయలారా! రూపసగరి రాజకాంతలారా!

ఉ॥ మానమె ప్రాణమాట మనమానినులందఱకుఁ దురుష్కనే
నానినహంబు డాయట, జయం బరికే స్థిర మాట, క్రూర ఘో
రానలకీలలందుమికి, హాయిగ స్వర్గసుఖము లందరం
డీ; ననబోలులార! యశ మే, తీరమాటను కొంకఁ బోకుడి॥

క॥ మానము సర్వస్వం బే
మానినికైనను వలదనుమానమని మన
ల్మానులె జయింతు రైనన్
మానదు మానదు మనకి పమానము లెడి॥

పద్మ- విమలా! చూడుమాచూడుము. పేరటమున కే తెచ్చి నటు లపరిమి
తాదరముతో నిమాటకు జోనరుఁ గావించి క్షత్రయాంగ
నలు పరుగుపరుగున నెల్లు పోవుచున్నా గోచూడుము.

విమ- పద్మ! నామరణమునుంగూర్చి నేను జరితింపను గాని యింతమంది
రసపుత్రాంగన లగ్ని కాహుతి యగుటజూచి యోరువ లేకు
న్నాను. ఈదింతాకరంబగు నీకార్యంబు చూడఁ జాలను. ము
న్ముందు నేనె దగ్ధమయ్యెద.

పద్మ- (విమలనాపి) విమలా! వేగిరింపకుము. పదగుఱితోబొందు చావు
పెండ్లివంటిదట. రవ్వంత తాళుము.

విమ- పద్మా! నన్నాపకుము. పుణ్యాంగన లందఱు గానెవచ్చిరి.
(మఱికొండఱు రసపుత్ర) స్త్రీలే తంతురు. అందఱిన్ని ముందునిల్చెదరు.)
అందఱు- అమ్మా! ఆలసింప నేటికి.

పద్మ- అదిగో! ఆధ్వని వినుడు. ఆపాదమాల చప్పు డాలకింపుడు.
తురక లంతఃపురముఁ జొచ్చి స్త్రీలకొరకు వెదకు చున్నటులు
న్నది. త్వరపడుడు. త్వరపడుడు.

విమ- ఓ దశమాతా! నీయూడిగమున కీదినమె యంత్యదినము.

సీ॥ కనులారీ వీక్షించుకొనుడమ్మ మీరెల్లఁ
జెలులార మనకిద చిపరిచూపు

మనసార నాశ్లేష మొనరింపవె వధూని

కా మనకిదె తుది కౌగలింత

చని వేటుచోటికి సజ్జనులం గొల్వ

న్యాయంబు దాసీజనంబులార

ఘనవీరవర్యులఁ గన్నరూపపురంబ

సెలవిమ్మ నానమస్కృతులఁ గొనుమ

తే॥ గీ॥ దైవమా నేనుచేయు ప్రార్థనము వినుమి

యెన్నిజన్మంబు లెత్తితిమో నన్ను నన్ని

జన్మములకు నాకుఁ బతిగ నలుపుచుయ్య

రాజలోకవిడొజ శ్రీ రాజసింహు॥

(అందఱు సిద్ధముగ నుంటిరా) (తెఱఁగో)

అగ్ని చల్లార్పుఁడు. అగ్ని చల్లార్పుఁడు. రాజపుత్రుల కే జయము.

నోటకవృత్తము.

తగదీ తెగుమానము దాములఁ గూ

ల్పఁగఁ గల్గితి నీయభి లావయు దీ

ర్పఁగ జాలితిఁ బలుకును బల్కిన రీ

తిగ నన్వరియింపఁగదే విమలా॥

విమ- (తనలో) అక్కటా చచ్చితిని చచ్చితిని. తురకతేడు రూప

నగరముధ్వంసమొనర్చి నన్నుంగొనిపోన విచ్చనట్టులున్నది.

రాజ- (ప్ర)వేశించుచు) వీరకాంతలారా! శాంతింపుఁడు. శాంతింపుఁడు.

తే॥ గీ॥ ఖలతుకుమ్మ మారణ బద్ధకంకణుండు

రాజసింహుండు కలుగంగఁ బ్రాణికోడ

మానభంగ భయోద్రేక మానసమున

నువిదలారా! మహాగ్నియం దుఱుకఁ దగదు॥

రాజపుత్ర కాంతలు-ఇప్పటికి రాజసింహునివలన జీవించితిమి. మేముక

సిద్ధయముగ నెలవున కేగవచ్చును (రాజపుత్ర)స్త్రీలునిష్క్ర

మింతురు).

పద్మ- అయ్యా! ఇంగుమావేగిరపాటు రవ్వంతయులేదు. ఔరంగుడు లెక్కకుమించిన సైన్యముతో మాపైకినచ్చుచున్నాడని తగిన వారివలన విని రాజమర్యాద ననుసరించితిమి.

రాజ- ఔనట. పెద్దపొరపాట. సజాసమయమగుటచేనా సైన్యముం గాంచియదివలె కౌరంగుని సైన్యము రాగల దనుకొనుచుండుటం జేసి తురక సేనగ భావించి మీకటులఁ దెలియఁ జేసితిమనియు నన్ను వేవేగఁ జని మిమ్మా యగ్నిప్రవేశమునుండి తప్పింపుమనియు విజయసింహనూతుగా రాజునిచ్చిరి. ఎన్నఁడు మీయంతిపురి మార్గమెఱుఁగని వాడనగుటచే నారాకకించుక తడవయ్యె. ఈయగ్ని చాలసేపటిచుండి మండుచుండెనని విని స్త్రీజన మేమయ్యెనో యనుకొంటిగాని నాపురాకృతమునకు దైవము నోడ్డై చూపింపఁదగిన ఫల బంజూపినన్నఁగృతార్థునొనర్చె. పద్మా! మీచెలి పెండ్లికై సిద్ధముగఁ బసపువస్త్రముల ధరించియున్నది. ఇంక నాదె యాలస్యనూ?

పద్మ- (నవ్వుచు) అయ్యా! మీకించుకనేపు రాకుండిన యెడల మాయందఱిపెండ్లియు నిదివలకై 'యయ్యెడిది. దేవా! అగ్నిప్రవేశముఁ గావించఁ బోవుసమయమునఁ బసపువస్త్రములఁ దాల్చుట మనకలవాట. కదా

రాజ- సరియే కాని నేనిచ్చట మీరచ్చట నిలువఁబడిన సేమిఫలము కర్తవ్యము నాగోచింపుఁడు.

పద్మ- మాయాలోచన యేమున్నది. అదిపురుషుల పనియే.

రాజ- విమలా! నన్నుఁ గాంచి యేల మఱుఁగున కేగెదవు.

కం॥ అరివర్గంబుఁ దునిమి నా

కర మందమని లిఖింపఁగాఁగోరినమా

దిరి వైరుల నెట్టితి నా

చరణీయంబిపుడు మీఁదిసంగతి సుమ్మి॥

(అని డాయం జనుచున్నాఁడు.)

విమ- (పద్మచాటునకుఁబోయి) నేనిచ్చట నుండఁజాలనే రమ్మ పోదము. వాకు సిగ్గుచున్నది.

రాజ- అబ్బో! సమయమునకు సిగ్గుండఁ దగినదే.

సీ॥ మేములేమని యెంచి యేమేమొ పద్మగో

నడవిలో నర్జోక్తు లాడువేళ

మఱచిపోకుఁ డెదను గుముమహితచరిత

యంచును నను హెచ్చరించువేళ

భృత్యురాలు సెలపువేడికోవచ్చునా

యని నిన్ను నాకిచ్చినట్టివేళ

పట్టి వైరులనెట్టి చెట్టఁబట్టు మటంచు

నతి గుప్త సందేశమాపువేళ

శే॥ గీ॥ కాతుఁడవు నీవె యంచుఁ ద్రికరణశుద్ధి

నెడఁద నమ్మితి నస లిఖించువేళ

కనసిసిగ్గు నిన్ని పుఁడు పైకొననిదేమి

అంతవంతలే యంతలో నలరుఁబోడి॥

విమ- (మోమటుత్రిప్పి) గురుజనానుమతికై ముందు యత్నింపరాదా!

రాజ- అదిగో! మామగా రిటెవచ్చుచున్నారు.

(విజయసింహుఁడు ప్రవేశించును)

విజ- (తనలో) రాజసింహుని సత్కృప నానందమును రక్షించినది. వి

మును రాజసింహుఁడు, రాజసింహుని విమల వరించికొనిరని

యొకానొకతటి విమలయంగుళీయకమును బట్టి గ్రహించితిని.

నేటి రాజసింహుగతమున కీవిమలాప్రణయబీజమే హేతువు.

అదియుఁగాక యిరువురీడుజోడువారు. కాన వీరినిప్పుడె సతి

పతులుగనొనర్తును. (రాజసింహుని సమీపించును)

రాజ- (విజయసింహునితో) అయ్యా! రాజసింహుఁడు నమస్కరించు

చున్నాఁడు.

విజ- దీర్ఘాయు రాశోగ్యప్రాప్తిరస్తు.

విమ- తండ్రీ! పాదముల కెరిగుచున్నాను.

విజ- దీర్ఘ సుమంగలీభవ. అమ్మా! విమలా!

సీ॥ ఎవ్వనికి నహాయమేగిలో వని మేచ్చ

తస్కరాధముల మదంబడఁప

నెవ్వని భర్తవీవేయటంచును మనో

వాక్కాయకర్మల నలచినావో

యెవ్వని రప్పించి తీనాడు “రక్షింపు

మీ”నన్ననుచు లిఖించె లేఖ

నెవ్వని విమలనత్కృపను నీవగుపడ

నేర్పితి మరల నానేత్రములకు

గీ॥ నట్టిరాజసింహునిఁ గాంచి నీవన్యయుట్లు

ఘోలఁగి తొలఁగి చనఁగ నేల దూరమునకుఁ

బెండ్లికాలేదనెడి కొంకు విడుపుమమ్మ

రమ్మియియ్యదే వివాహ మొనరుతు॥

(విమలహస్తముతో రాజసింహుని హస్తముంగలిపి)

నూత్నదంపతులారా? మీరుది నాభ్యుదయాన్యోన్యము రా
గులై వర్ధిలుదురుగాక.

(నేపథ్యమున)

విజయసింహమహారాజు పల్కు-లమోఘంబు లగుఁగాక,

విజ- (సంకోపముతో) మీయిరువురి యభిలాషలందీటిచి ధన్యుండ
నైతి. రాజసింహునియట్టిసర్వజ్ఞులకు నేనేమియుఁ జెప్పువాడను
కాను, గానితల్లిలేని యాబిడ్డచు సర్వవిధముల రక్షించుకొను
భారము నీయది. విమలా! సర్వశాస్త్ర పరిశీలనముఁ నీకైనబోధ
లనవసరము. అయినను గన్నకడుపుకాన నొక్కపలుకుఁబలుక
బుద్ధియగుచున్నది. మీరట్లు ప్రవర్తింతురు గాత.

సీ॥ సరివారలెల్ల మెచ్చంగ నిత్యంబు న

న్యోన్యము మీ రలరారవలయుఁ

గార్యక్రమముల నొకరికొకరు కుడిభు

జంబులై కీర్తి గాంచంగవలయుఁ

గష్టమౌగాక నుఖంబగుఁ గాక సఁ

ప్రీతి నిక్కు రనుభవింపవలయుఁ

గలనైన నాటపాటలనైననొక్క రి

కొక రెగుభావింపకుండవలయు

తే॥ గీ॥ నన్నిటికినేమి మీహృదయంబులం ద

నల్పమాతృదేశప్రేమ నిల్పవలయు

మగువమగనికై, మగువకై మగఁడు తుద క

వసరమైన నుసురు లేని యొసఁగవలయు॥

రాజ- (తనలో) ఆహా, యీవిజయసింహుని వాక్యము లంగీకార యోగ్యములెకదా! అర్థాంగులను దమభావినలనుకొని హీనముగఁ జూచు మూర్ఖజనావృతమైన యీభారతభూమి నిట్టి స్త్రీస్వాతంత్ర్య మభిలషించు వారుండుట దేశవృద్ధి దాయకము (ప్రకాశముగ) మామగారు! మీయాన నుత్తమాంగమున ధరించితి.

విమ- భవదీయామూల్య సీతీవాక్య రత్నములఁ దలఁపఁగించుచున్నదాన ను తండ్రి.

విజ- రాజసింహా ! నిన్నొక్క విషయ మడుగ మఱచితిని. విరోధి సేనలోఁ జొర బడి నీకు దోడుపడి యమునివలె నరాతి సదాతి శిరోధులఁ జెండాడిన మహానుభావునింకొకనిఁ గాంచితిని. ఆతఁడెవ్వఁడు.

రాజ- (తనలో) ఈయన యడుగునది శివసింగును గూర్చి కాఁబోలు, పాపము కొమారుఁడని యెఱుంగఁడు తండ్రికొడుకల కనురాగముఁ గన్పింపవలసిన సమయమిదియే (ప్రకాశముగ) ఆతఁడొక రాజకుమారుఁడు. మీయనుగ్రహార్థియై యీయుద్ధమునకు సహాయమువచ్చెను.

విజ- నాశక్త్య నుసారముగ నాలెని సత్కరింప వలసియున్నది. ఆయ

నను బిలిపింతమా ! అచ్చటకుఁ బోవుదమా !

విమ- (నవ్వుచు) పద్మ నిచ్చి యాయనకుఁ బెండ్లికావింపరాదా !

పద్మ- (సిగ్గుతో) విమలా నీకుఁ బెండ్లిపిచ్చి పట్టినటులున్నది.

విమ- రాజసింహ ! ఆవీరమూర్తి యవివాహితుడని గ్రహించితిని. పద్మనాతనికొసంగి నారాజ్యమునఁ గొంతనాయనఘనకొసంగి సిద్ధముగ నుంటిగాని నాపుత్రుడగు శివసింగు నాయమ కామించినది.

రాజ- (సంతోషముతో) ఆయనఘుడే శివసింగు.

విమ- మాయన్నగారు దయచేసిరా ! ఏమి నాయదృష్టము.

పద్మ- (తనలో) నేనెవనిఁ గామించియుంటినో యాయనఘుఁ బెండ్లాడు నదృష్టము నేటికీఁ బట్టినది. నేను సర్వవిధములఁ గృతార్థురాలను. ఇతఁ సచిరకాలమున శివసింగుని యవలోకనము లభింపఁ గలదు.

విజ- (సంతోషాతిశయముడై) అక్కటా ! ఎన్ని దినములకు నాపుత్రుఁ దర్భింపఁ గలిగితిని. తనయా ! ఆ తనయా ?

మ|| పరిపంధీశనియుక్త దుస్తరచమూ భాగంబుఁ జెండాడి, సో దరిసంకల్పముఁ బూర్తిచేసితివి మద్గర్భంబునన్ బుట్టిన ట్టి ఋణంబునన్ విడిపించుకొంటి పరికోటీరస్థ రత్నంశు సం భరితప్రోజ్జ్వల పాదపీఠ శివసింహ ! వీరచూడామణి!!

రాజసింహ, మనము పద్మాకి శ్యామముఁ గూడ సలుపవలయును. శివసింహుఁ డెక్కడనుండెనో యచ్చటకుఁ బోవుదము రండు.

రాజ- (పోబోయి) మామగారు, ఇప్పటికీఁ గావలసిన పనులన్నియు దైవయత్నమన నెఱవేరినవి. కొలదికాలములో ముగించి నేను విమలతో నుదయపురికేగెద. పెద్దపాదుషాతో వైరముం బెట్టికొని విమలనిచట మీరుంటి కొనుట శ్రేయోదాయకము కాదు. ఉదయపురికోట శత్రుజన దుర్భేద్యము ఏమియాజ్ఞ.

విజ- నాయనా ! నిరభ్యంతరముగ నీయచ్ఛవచ్చినటు లొనర్ప వచ్చును. ఉదయపురి కోట విషయము నేనెఱుంగనివాడను కాను. నాకోమారుని కళ్యాణముం జూచి రెండుదినము లుండివెళ్లుము.

రాజ- త్వరలో పద్మాశివసింగుల కళ్యాణము ముగించి పిమలా సహితముగ నే నుదయపురికి బోవలసియున్నది. పాదుషాహ నాపురముపైకి సైన్యముతో దండెత్త వచ్చుచున్నాడట సెలవిండు.

విజ- అట్లులైన బుత్తునితోడను సైన్యముతోడను నీకు సహాయ మువత్తుము

పద్మ- మామగారు ! రూపనగ రమెవ్వరికొప్పగింతురు. తాము లేని విషయము గ్రహించి వైరులు పురముజొచ్చినఁ బ్రతిఘటించుట కష్టము.

విను- వదినా? అప్పుడే నీసంస్థానము నీవు కాపాడుకొనునంతటి స్వతంత్రము వచ్చినదిగా! ఏమి మాయన్న గారిపైఁగల ప్రేమ.

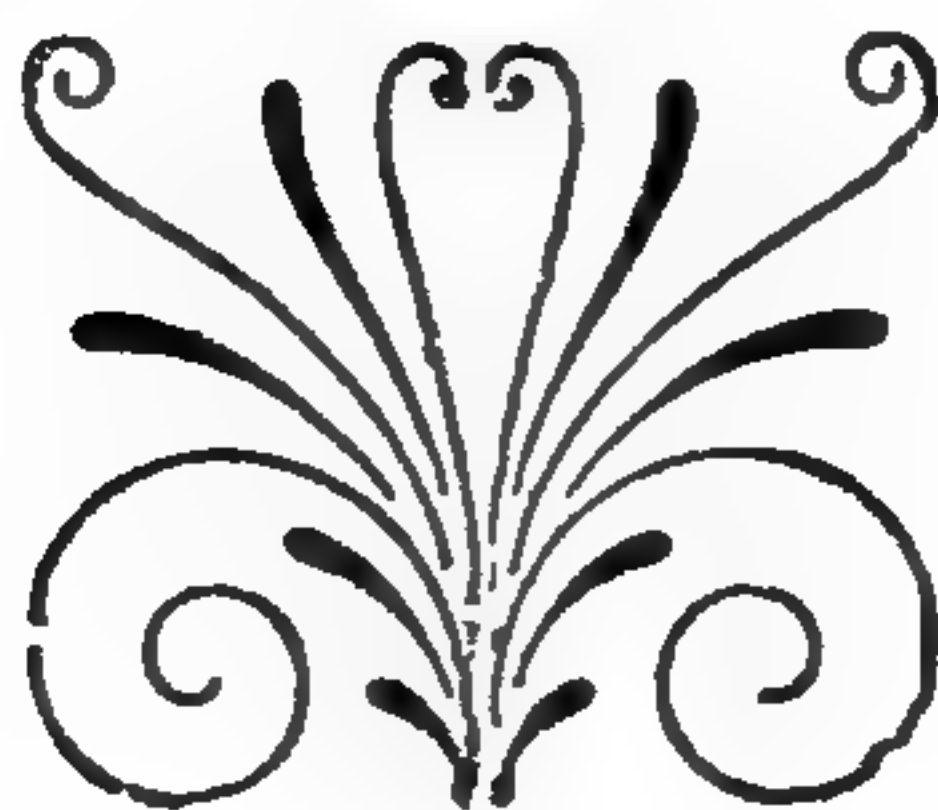
విజ- రాజసింహా? అట్లున్న మనమాలసింపరాదు. త్వరగ నంతఃపురమునకుఁ బోవుదము రండు శివసింగు నచ్చటకుఁబిలిపింతము.

విను- పద్మా! చుందానకు నడువుము. సిగ్గు పడవేల!

పద్మ- (సిగ్గుతో) నీకునమముగ నే వచ్చుచుంటిని.

(నిష్క్రమింతురు)

షష్ఠాంకము-సమాప్తి.

శ్రీమత్పర దేశరామాయనము

పాదుషాపరాభవము

సప్తమాంకము.

[అరావళీ పర్వతదరీద్వారమున ఖడ్గపాణియై
రాజసింహుఁడు నిలచి యుండును.]

రాజ- రూపసింగు కాబోలును. హాసనస్థిఖాను వేషమును విడచి
నిజవేషముతో నిటు లేతెంచుచున్నాఁడు.

(రూపసింగు ప్రవేశించును.)

రూప- దేవా? నమస్కారములు.

రాజ- మిత్రమా? నీకు సర్వదా జయమగుఁగాక. నీవు తురకవేస
మున నొరంగునిఁ గొలువకున్న నింత సులభముగ నాడని.
నేనాసహితముగ బంధింపఁజాలమునుమా! నిన్నుఁ బ్రత్యేకించి
కొనియాడ నేల ముఖ్యముగ నివంశమికదా! భారత
భూమి కింత యాస్పత్యముఁ గల్పించుట కాధారమైనది
చూపుము.

ఉ॥ జీవములందు నాసలఁ ద్యజించియు నీసతి నీదుబావ ము

ర్భావులఁ బాదుషా నియనపాలుగ యాటల సాగనీక చం

ద్రావతి మాన మొమెసుతు పాణిముఁగొంది నేను లోయయం
దీవపురంగుఁ జేరిచిత్రవేమని కీర్తనఁ జేయుదున్ నినున్ ॥

శ్చియమునకు భరితమాతపుష్టుఁడవని సంహోషింపవలసినది
నిన్నే.

రూప- రాజసింహా! ఇందు నాప్రయోజకత్వం బేమియులేదు. మీవంటివారికి స్వదేశప్రేమ లేకున్న నాబోటివాఁడు దేశోద్ధారణార్థము పాటుపడిన నెంతయో పడకుండిన నంతయి. ఇటు చిత్తగింపుఁడు.

సీ॥ నయనపాలుని దాకి జయమొందఁగా నీవు
 సేనాసహాయంబు నేయకున్నఁ
 బాదుషా నిచ్చట బంధింపఁగా సైన్య
 యుతుడవై యిటఁ బొంచి యుండకున్న
 విజయసింహాత్మజ విమలమానంబు ర
 క్షింప నీవే దయచేయకున్న
 క్షణమైన నీవు హృత్ పారసంబునయందు
 మాతృదేశప్రేమ మఱచియున్న
 తే॥ గీ॥ నిందిరా దుర్గదాసుల మొక్కువయును
 రూపసింగు తెలివితేట రూపనగరు
 పతి సుత స్థితి దేశంపుగతియు నాఁడె
 విదితమైయుండు నూరును బేరులేక।

రాజ- చూచితివా కత్తిపోటుకంటె కలముపోటె మొక్కువయనినట్లు
 బాహుబలముకంటె బుద్ధిబలమే ముఖ్యమైనది. బుద్ధిబలమే
 లేకున్న నొరంగుఁడు మనకుఁ జిక్కుట దుర్లభమని తలంచు
 చున్నాఁడ.

రూప- సిద్ధసంకల్పుఁడవగు నీవు తల పెట్టిన కార్యము గట్టెక్క కుండునా?

రాజ- ఇంత బుద్ధిహీనునిఁజేసి యొరంగునిపైన్య మీలోయలో
 నెట్టులఁ బ్రవేశ పెట్టఁ గలిగితివి.

రూప- దేవా! ఔరంగునకు నాపై నెక్కుడు నమ్మకము. తత్కారణ
 మున నుదయపురికోట కీలోయనుండియేగిన వేగిరము చేరఁ
 గలమనియు హఠాత్తుగకోటపైఁ బడిన రాజసింహుని గెలువ
 వచ్చుననియుఁ బొరఁబెట్టి నేను ముందుదారితియఁ బ్రారంభించి

తని. ఇంతలో నాయానకభిలషించి కొందఱు రసపుత్త్రులైన కులు సైన్యమునంతయు లోయలోనికిరానిచ్చి యంతః పుర స్త్రీలు లోయలోనికి రాబోవుసమయమున లోయద్వారము మూసిరి. వెంటనే సేనలో పెద్దకలకలము జనించెను. అప్పుడు నే నారంగునితో నాకలకలము నడచెదనని బొంకి సైన్యముం ద్రోసికొనివచ్చి బైటఁ బడితిని. ఇప్పు డీతురుష్కసేన యెటు పోవుటకు వీలులేదు. ఈలోయయందు గతింపవలసినదే. రాజ సింహా! అంతఃపురస్త్రీల గతియేమైనది.

రాజ- ఈప్రాంతమందలి యొకగుడారమందుంచి నాప్రతిజ్ఞ నిర్వహించుటకై విమలకు దాస్యముంజేయ నుదయపురి కాజయొసంగితి.

రూప- ఇప్పటికి నీప్రతిజ్ఞకూడ నెఱవేరినట్లే. ఏదియో యోజించుచున్నారే!

రాజ- ఈమేల్చుల యవస్థకూడ నాకుఁ గట్టముగ నున్నది. కొండల పైనుండి మనవాంఁజు దొర్లించు; తాళ్ల చేతను ద్వారమందుండి మనవాంఁజు ప్రయోగించుబాణ సమూహముచేతను నొచ్చి తురుష్కులు కంఠగతప్రాణులై యున్నారు. ఒక్కసారి మనపై పడుదుమనుకొనిన తడవ కైదుగుఱికంటె యెక్కుడుమందియీ ద్వారమున రాజాలరు. కిర్తవ్యమెద్ది! వీండ్ర సేమిచేయుదము.

రూప- రాజసింహా! నీకు నేను ప్రత్యుత్తరముఁ జెప్పగలనా?మీయిష్టప్రకారముచేయుఁడు.

రాజ- అట్లయిన నాస్వతంత్రమునకు ఊమింపుము. ఓక్షత్రియసేనా జనులారా! యుద్ధము మానుఁడు. యుద్ధము మానుఁడు. ఓ మొగలాయి పీఠభటులారా! మీకుఁ బ్రాణములపై యానకలదేసి మీ పాదపాదగారితో నామంటలుగ నిటుల వచింపుఁడు.

ఉ॥ వీల జయాభిలాష యిటులెంత పెనంగినఁగాని గెల్వఁగాఁ
జాలవు లోయనాఁదగిన శత్రులబోనునఁ జిక్కినట్టి శా
ర్దులమవైతి వింతటవిరుద్ధపునేతలఁ జేయనంచు నా
మ్రొల వచించినన్ విడతుఁబో నినుఁ బ్రాణముతోడ మ్లేచ్ఛుఁడా॥

ఉ॥ ఊరక లోయగో మరణమొందక యోడితినంచు నాకుజో
హరులొనర్చి మాన్చి జిజియూ “నికహిందుమతంబు జోలికిన్
బేరికిఁ గూడ రా”ననినఁ బెండ్లము బిడ్డలనిచ్చి పూర్వపు
గౌరవముచి పంపుదుము నమ్ముము ప్రాణముకూడఁ దక్కిడిన్॥

మఱియు నిట్లని పాదుపాకుఁ దెలియఁ బఱచుఁడు.

సీ॥ కదలమెదలలేని కన్నతండ్రిని బట్టి
చెఱసాలనుంచు దుశ్చేష్టకాదు
సారాయిమత్తుచే మూరాదు పడియుండఁ
బిలుకుమాన్చిన దుష్టవృత్తికాదు
యశవంతుసుతు హలాహలమున నిర్జించి
నట్టి నమ్మకపు ద్రోహంబుకాదు
భార్యచెంగటఁ బ్రగల్భములాడి కార్యానఁ
బప్పులో గాల్వేయు పనయుఁగాదు

తే॥ గీ॥ ఈతురుష్కకురంగమృగేంద్రుడైన
రాజసింహునితోడ వైరంబనంగ
వట్టివిగుమానముల వీడి ప్రస్తుతంపు
గతియెఱింగి పొత్తునగూర్చి బ్రతుకుమోరి॥

తే॥ గీ॥ ఈనిబంధనముల కొప్పవేని వినుము
మాడి చత్తువు నీరునుగూడులేక
పైన సామ్రాజ్యలక్ష్మితోఁబాటు కావ
లయును బతిహీన యర్థాంగిలక్ష్మిగూడ॥

గూప- అయ్యయ్యా! చేతఁ జిక్కిన బలవద్విరోధులపైని మీకింత
కనికరమా.

రాజ- బలవద్విరోధినైనను శక్తియున్న ముఖాముఖి బోరి సంహరింపవలయు. గాక నీలాటి చాటు పోటుదనము మనబోటులకు బాషియా? ఇట్టిరాజును లోయలో బెట్టి చెట్టతనమున మట్టు పెట్టుట యెట్టిదిట్టతనము.

రూప- అయినను మనమనుటయే కాని వాడీసంధి కొప్పుకొనఁడు, చావనైన జచ్చుఁగాని యతారంగుఁడు శత్రులకు జోహారనఁడు.

రాజ- చూచెదను. (తెఱిగి.)

ఘోరము.

ఘోరము.

రాజ- ఎవ్వఁడా దీనుఁడు.

రూప- ఎవఁడో రసపుత్రి సైనికుఁడే.

(రాజపుత్రి సైనికుఁడు ప్రవేశించును)

సైని- (రాజసింహునితో) ప్రభూ! నమస్కారములు.

రాజ- సంగతియేమి.

సైని- దేవా! ఏమియు లేదు. తామూపిన సంధి నియమము లెవ్వఁడో తురుష్క సేనాపతి పాదుషా కెఱింగింపఁగా వానిపై గోపించి తురక రాజునకు రసపుత్రినకు బొత్తా. ఛీ. యిట్టిసంధినియ మములఁ దెచ్చిన నిన్ను "నా కరవాలము తుమింప" దని వాని తలఁ ద్రెళ్ల వేసెనని తురక సైనికులు చెప్పి కొనుచు యుద్ధము సలిపి వీరస్వర్గమందుటే మేలని మనసేనపై బడనేతేంచి వృథాగ గఱించుచున్నారు. ఏలికకు విన్నవింప వచ్చితిని.

రాజ- (ఛాద్రమూర్తియై) ఈచండాలు నేమిచేసిన నేమి పాపము? సైనికా! నీవేగి సైనికులందఱకు నామాటగ నిలువ వచింపుము.

ఉ॥ వచ్చినపోరు వచ్చెను గృహరహితాత్ములతోడ నేడుమీ
యిచ్చకువచ్చినట్లు చరియింపుఁడు, సంధినిమిత్త మంత పై
వచ్చును! మాచునో! యెఱుంగవచ్చునును, డపురంగ జేబు నా
మచ్చరమెంతసేపా యభిమానమదెంతటిసేపా చూచెదన్ ॥

సైని- చిత్తము. అట్లె యొనర్చెదను. (నిష్క్రమించును)

రూప- క్షత్రియులపైఁ గల కోపాతిరేకంబునను “జిక్కిరింపరాదా”
యను జీకాకుచేతను సందేశముఁ దెచ్చిన స్వసేనాపతినట్లు
తునిమెఁగాని మన నియమముల కొప్పుకొనక యారంగుఁడు
చేసెడిదేమి?

రాజ- సంధికొప్పవలె లేకున్నఁ బ్రాణాబులిష్ట డొప్పఁ జెప్పవలె.
(తెఱలో)

దేవా! పాదుషాగారు సంధికొప్పి సందనియనుముల వినఁగోరుచున్నారు.

రాజ- రూపసింగూ! అట్లయిన యుద్ధముఁ జాలింపఁజేసి మారాయ
భారినై సంధి కుదిర్చికొని రాఁగలవా?

రూప- రాఁగలవా యననేల! “రమ్ము” అనరాదా?

రాజ- అట్లై యంటిననుకొమ్ము.

రూప- సంధి నియమము లెవ్వయో?

రాజ- వినెదవు కాక.

సీ॥ హిందూమత ద్వేష మింతటినుండి నె

మ్మనమున మొదలంట మఱువవలయు

క్షత్రియులకుఁ దాను జాలనటంచు హ

స్తములు మోడ్చి జోహారు సలుపవలయుఁ

దలపన్నులాదిగాఁ గలపన్నులన్ని యీ

దినమునఁ దొలఁగించి తీరవలయు

కూప్రాలిమేరల దోపిడిగుంపుల

జాడలు లేకుండఁ జూడవలయు

తే॥ గీ॥ రాజపుత్రులకెల్లఁ దురకలతోడ

సమముగా మరిమాద నొసంగవలయుఁ

గారకుండె తానగుట నీకయ్యమునకు

మనవ్యయము నాతఁడే భరింపగవలయు॥

రూప- చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

రాజ- ఆహా! నేటికి నాకోర్కులన్నియు సంపూర్తిగఁ దీటినవి.
(చూచి) ఎవరా పరుగుపరుగున వచ్చుచున్నది. (నిదానించి)
ఓనాలో పండితులవారే! (నామల్పండితుఁడు ప్రవేశించును.)

సామ- (సంతోషముతో)

తే॥ గీ॥ చెలఁగి విమలమానంబు రక్షించినాఁడ
వహితులఁగెల్చితివి యుదయపురిచే వి
మలకు దాస్యఁబుఁ జేయింపఁ గలిగితివు
ప్రతిభటానీక గజసింహ రాజసింహ॥

రాజ- పండితవరా! ఏమిటిరి. విమలకుదయపురి దాస్యమొనర్చెనా?

సామ- ఇందాశ్చర్యమేమున్నది. అదికాకు దానితలఁగొని జేజెమ్మ
కూడ చేయదా?

రాజ- ఆసంగతి స్పష్టీకరింతురుగాక.

సామ- మనయిందిర పూర్వపరిచయురాలు కనుక చనువుగా వెళ్లి
యుదయపురితో విమలాదేవిగారికిఁ దమలపాకులఁ జట్టియీయ
వేమే యని యడిగెనట.

రాజ- ఇంతమాత్రమునకే యుదయపురి విమలకాకులు మడచి
పంపెనా?

సామ- అబ్బో! పాదుషాగారి బేగముకనుక కొంతవఱకు బెట్టుచేసి
నొకరిచేయనిది తనకు విముక్తిలేదని యెఱిగి యాకులమడచి
యందించి విమలాదేవి పడకటియి లలంకరించెను.

రాజ- సాపముధర్తగారు సంపాదించినదానికంటె భార్యయేయెక్కుడు
సంపాదించినది.

సామ- ఏమిటి.

రాజ- పరాధవసంపద.

సామ- అయ్యా! ఒక్కమనవి. అగ్రహింపకున్న విన్నవించును.

రాజ- మంచికెప్పుడును గోపపడను.

సామ- నాబుద్ధికి మంచిదని శోచుటఁ జేసి రాణావారితో మనవిఁ జేయ
సాహసించుచున్న వాఁడను.

రాజ- అటులైన నుడువ వచ్చును. మంచిగ్రహించి చెడ్డ విసర్జించె
దను. ఒక వేళ తప్పెన దిద్దుటకూడ సంభవించును.

సామ- అటులైనఁ జెవియొద్దకు రానిత్తురానన్ను.

రాజ- రహస్యమా.

సామ- అనుకొనినాఁడను.

రాజ- ఇచట మన మిర్వురమెకదా యుంటిమి. ఎట్టిరహస్యమేని
వచింపవచ్చును.

సామ- ఏమియు లేదు. ఔరంగజు మనకు లోబడి ససైన్యముగ నడ
చునప్పు డాతనిఁ జూడఁ దలంచి విమల తమయాజ్ఞకై వేచి
యున్నది.

రాజ- (నవ్వుచు) ఇదియేనా మహారహస్యము. నిరభ్యంతరముగ రా
వచ్చును. తోడ్కొనిరమ్ము ఆతురకముచ్చు నిచ్చటఁ జూడ
వచ్చును.

సామ- (నిష్క్రమించి విమలతోఁ బ్రవేశించును)

విమ- నాథా! అర్థాంగి నమస్కరించుచున్నది.

రాజ- అర్థాంగినామము సర్వదా సార్థకముఁ జేయుదువుగాక.

విమ- పురుషుఁడు నవనాగరకుఁడైన స్త్రీకది కష్టతరముకాదు.

రాజ- నిజంబు. ఉదయపురి బేగముగారిచే సపర్యఁ గైకొంటివా?

విమ- ఒకయుదయపురి గారిచేతనే కాదు. తమ యనుగ్రహమున్న
పాదుషాగారిని వాఁకిలికాఁపరిం జేసి యూడిగముఁ జేయింపనా?

రాజ- వీరనతుల కసాధ్య మేమియులేదు.

విమ- నాథా! యాయపురంగుఁడగు గూర్ఖి నాకొకపలుకుఁ బలుక
మనసగుచున్నది. ఆజ్ఞ యొసఁగితిరా.

రాజ- నీయుట్టి సతికి నాజ్ఞయిచ్చెడి మాత్రపు వాఁడనానేను. నీ
యిష్టము.

విమ- నాథా! నీయానచొప్పున నేవియోమాటలాడ సాహసించితిసి.

ఓరి ఔరంగా! నావాక్యము లించుక యాలించుము.

సీ॥ ఇందిరచెంత నోరె త్తనెరక భయ

వశమున గడగడవడఁకినావు

అవినీతి విమలదాస్య మభిలషించి న

లువదివేల్సేనఁ గోల్పోయినావు

అర్థాంగినిక శత్రువా స్తగతకబాన

ర్చియు బ్రతుకఁగ సాహసించినావు

రాజసింహునిగెల్వ యోజించి నేటికీ

రీతి పరిభవ మార్జించినావు

తే॥ గీ॥ పోటుమాటలు కోటలదాఁటెఁగాని

పలికినట్టుల నొకటేని సలుపలేసి.

వాడవైతివి జయమబ్బెవైరికే “యె

వంచుత్రవ్విన గోతిలో వాడెపడును”॥

రాజ- సతీ! చచ్చినవాని సింక నేల చంపెదవు. ఏమూలనో ప్రాణమాత్రా
వశిష్టుడై పడియున్న నాయకారంగు నిక పారుష్య వాగ్బాణం
బులచే నొప్పింపకుము. ఎంతదూరాచారుడైనను బ్రభువుగదా
యతఁడు.

సామ- అయ్యా! మనమువచ్చినపని పూర్తియయ్యెఁగదా. ఇక నీమహార
ణ్యమున నేల వసింపవలయును. ఉదయపురికిఁ బోవుదమా?

రాజ- రూపసింగు సంధిసిబంధనలఁ దురుష్కులకుఁ జెప్పి వచ్చుటకుఁ
బోయియున్నాఁడు. అతఁడు పగ్యవసానముఁ దేల్చికొని వచ్చినఁ
గదా మన ముదయపురిఁ జేరుట.

సామ- అదే రూపసింగు వచ్చుచున్నాఁడు.

(రూపసింగుప్రవేశించును.)

రూప- రాజసింహా! ఔరంగ జేబు మీరునచించిన సంధినియమముల
కన్నింటి కంగీకరించినటుల సదియె వ్రాసి యిచ్చినాఁడు.

రాజ- (మాచి) సరియే బాగుగనున్నది. ఈ పూటకు బడలియున్న మొగ
లాగు సైనికులకు మనపరిచారకులనె భోజన సమపాయము
లాలోచింపుమని చెప్పుము. భోజనానంతరము తురుష్క-సైన్య
మును గౌరవముగ మనసేవతో బ్రోలిమేరవలకు బాపిరమ్మ
నుము.

సామ- నామల్పాడితుని మాటలినియని కూపసిగూ! తురుష్క సేనకిల్లు
చెప్పెదవా? అయిన నాకొదుల కంతటి పానుమాతో విరోధము.

రూప- నేను తాము చెప్పిన సంగతులన్నియు నిదివఱకె స్వతంత్రించి
మన సైనికులకు జెప్పితిని. వాంఛాపనియూ ద్రవనుత్తులై
యున్నారు. స్వతంత్రమునకు ముప్పింపుడు.

రాజ- మిత్రమా! మంచిపని మొనర్చితివి. ఇప్పుటికే మన దేశాధిపతియు తీ
ఱినది. ఔరంగజునకు నునముపురికి బరాధవము, నీకు నిందిరకు
సనూగమము, పద్మాశివసింగులకుఁ గళ్యాణము, విమలయుద్దేశ
ము నెఱవేఱె. ఇంక మన కేకొఱతలేదు. ఐన నిట్లుఁగాత.

భ ర త వా క్య ము.

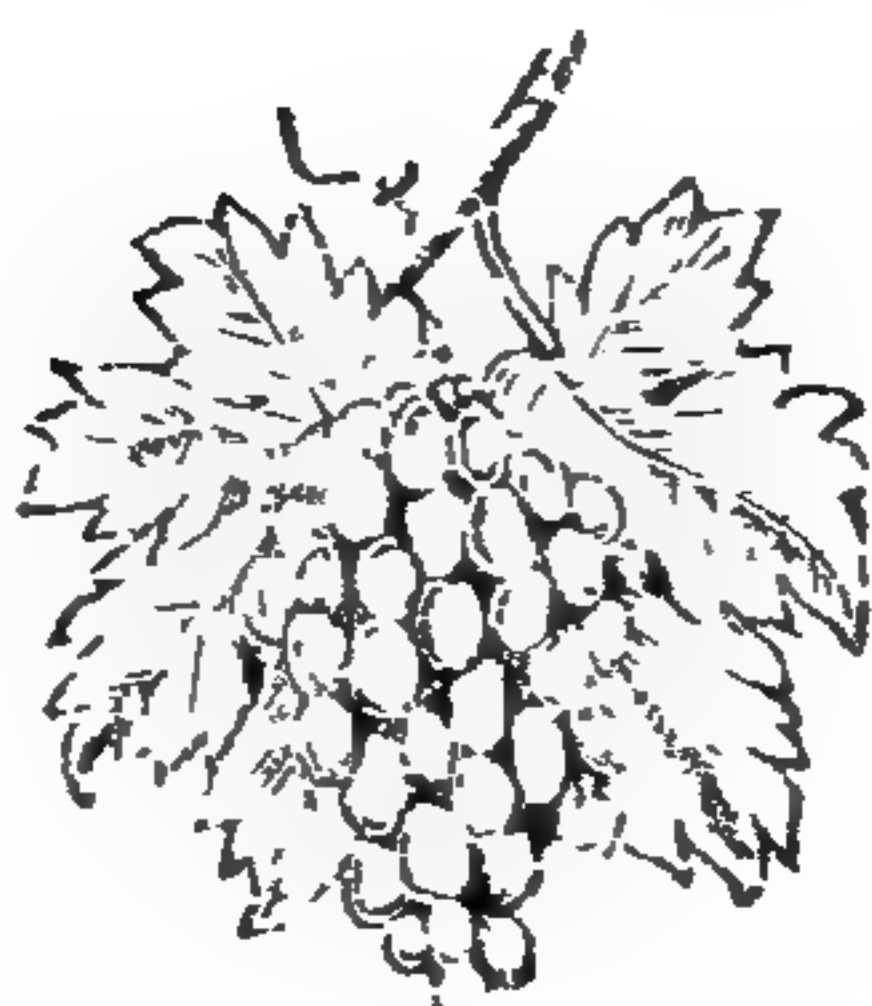
ఆ. వె. పరమసాధ్వీ మానభంగ చేతస్కులు
పరులకలిమి కాసపడెడివారు
జన్మభూమి కెగుసలుపు చూడారు
శ్రీశుకరుణచే నశింతుగాక॥

సామ- తథాస్తు. తథాస్తు.

(యనసక వ్రాలును)

సప్తమాంకము- సర్వము

సమాప్తి.

* శుద్ధ పత్రిక. *

పేజీ.	పంక్తి.	తప్పు.	ఓప్పు.
7	8	అమాయకుడు	అమాయికుడు
8	4	మన్మథలు	మన్మథులు
10	10	వాఱనిరి	వారనిరి
12	27	జాలకు	జాలికు
20	18	అలంగీదు	అలంగీరు
25	7	దుస్తులు	దుస్తులను
28	18	బ్రతిన్న	బ్రతిన్న
36	28	కదా	కదా
49	15	ఇఅంద	అంద
51	19	చేర	చేర
54	15	నిష్టలు	నిష్టలు
56	19	కటి	కేటి
58	9	చరిత్రము	చరిత్ర
59	8	పున్నమి	పున్నమ
84	22	బంధీకృత	బంధీకృత
86	9	స్వమత	స్వమత
87	16	విమలకీ	విమలకీ
91	15	కొఱక	కొఱక
92	2	జయంబరికేస్థిర	రణంబరికేజయ
98	8	ఎత్తింతువో	ఎత్తింతో
96	10	వేర్చితి	వేర్చితి
96	28	పరిశీలనము	పరిశీలనముగల
101	17	యెక్కవ	యెక్కువ

వఱిగొన్ని శకటరేఫ అర్థానుస్వారలొపములు గలవు విస్తరభీతిచే
విడచితిమి.

శ్రీరస్తు.

నాటక ప్రదర్శనానంతరము కవులచే రచింపఁబడిన యభిప్రాయ

పద్యములు.

పాదుషాపరాభవ నాటకప్రశంస.

గౌరవతర మంజాలప్రసవ గుచ్ఛగళ సృకరందమాధురీ
భరిత వచో భిరామ గసవత్పదపద్య నిధాన భావబం
ధుర భవదీయ నిర్మలమృదు స్తవనీయ నితాంతసాహితీ
భరిత కవిత్వతత్త్వపరిపాటినిఁ దెల్పెడి మేటిపాదుషా
పరిభవ నాటకాంతరిత పాటవముతో గొనియాడ కల్యులె
వ్వరు నిరవద్యమై విబుధనందితమై సుఖమారవాగ్ధరం
ధరమయి శ్రావ్యమై శ్రుతిహితప్రదమై ఘనమై పాసంగునీ
పగమకవిత్వకైలి యొకపారి నిరర్గళనూక్తివంతమై
సరసిజప త్రాళిచనల చారుతరాధరపానకంబుతో
నెఱుపునుమైత్రి యొక్కశ్రుదు నిశ్చలరమ్యరసానుకూలవి
స్తరమయి వాచవుల్ చెలఁగఁ దాలిమిగూరుచు, మెక్కమాలు వి
స్ఫురదురురూపయుక్తయగు ముద్దియ కూటమికిడుజోడుగాఁ
బరగి సుకంఠుఁగూర్చు వరభావములో? స్పృహణీయపాండితీ
పరిచిత నన్నయార్యకృత భారతభారత సారసంగ్రహ
దరమువహించి తిక్కకవితల్లజ సల్లలితప్రకృత ధీ
భగ పరికల్పితప్రచుర పర్వసమాహృత పద్యజాల వి
స్ఫురణనుబోలు మెక్కతటిశ్రోత్రహితంబొనగూర్చు, మెక్కమా
రురువిధి రోమహర్షణము లొక్కమొగిల్ మొలపింపఁజేయు, న
బ్బురమొకసారి నెమ్మదిని మోనులుగాంచఁగఁజేసి కన్గవణ
బారిపారిసమ్మదాశ్రువులఁబొంగఁగఁజేయును, మేలు బాపుర
అరరి నెబ్బాసటంచుఁ గొనియాడనిపద్యమునీకవిత్వమం
దరసిన, మానివృత్తిగొని యద్రుగుచోలిఁ దపంబుసల్పి మై

శరములనొంది గాంచినను బట్టునుబట్టి కమంబుచేసి యే
 కరునొనరించినన్ దొరుకఁగాఁగలదే ! నినునెంతమోహతా
 పరిణతితోదుతన్ వలచినచ్చెనొ యక్కవితాలతాంగి నుం
 దరమగుళ్యలన్జొనిపి తన్నునొకప్పుడు బంధవేత్తతా
 గరిమలజూపి సమ్మదముకల్పఁజేయునొకపు సత్పదా
 కరయచి తాండవింప మెడికంబుగ నర్తనముజూనర్చు నే
 సరణితటస్థమైన వ్యభిచారముసల్పదు చార్యదుష్క్రియా
 విరచనముజూనర్ప దెదవిన్నదనంబువహించి నీరస
 స్థిరమువహింప దిట్టినువిచిత్రచరిత్రకవిత్వకాంత తా
 నిరుపమలీల క్రికటికి నేనికులేజాలయాఁడుఘట్టువై
 వఱులియు తల్లివంకఁగలబంధుత్వై యరుదెంచి నీపయిన్
 దిరముగఁగుంచితంబులును దిర్యగకారణచాలనమ్ములై
 యరుదగు వాఁడిచూపుల నొయారముగావెలయించి మించి యి
 దిరపదపద్యజాలములఁ దియ్యనిభావము పాదుపావచః
 కరణిని కాత్యమున్ విమలగాదిలిపల్కులముద్దులున్ శూనూ
 వరుడగు రాజసింహు రసవాక్యములందున దేశభక్తియున్
 దురకకులంబునున్ జెఱుపఁ దోడ్పడసాగిన రూపసింగు ధీ
 చరుని వచఃప్రచారముల వైరినిగర్హణభక్తియున్ పర
 స్పరమనురక్తిగూడుటకుఁ బద్యవచించు వచస్సులందు నా
 దరమును గూర్చినంచును నెదన్దలపోనెద. విన్నపంబున్వీ
 కరణమొనర్పమయ్య కులకాంత కవిత్వపయోజనేత్రయున్
 బరమయశస్సరోజముభి, భాసురరాజ్యగమాపురంధ్ర నిన్
 దరిసిరి ఒక్కమాసా శ్రమదక్క ఫలంబులభింపనున్న యిం
 దఱవరియింపనంచు ననతిప్పుసుమీ ! సవతుల్ విశోధవి
 స్తరమును గాంచకుండ దమి నుంసరణంబునునిర్వహించి యా
 గరితల నవ్వారన్ ముదముగాంచఁజేయుము రాజ్యభారసం
 భరితపరిశ్రమావశవిపత్తులనేని కవిత్వకన్యవై
 మురి నెను వీడి సంచరిలఁబోకుము స్వాత్రతతోటి కాదువే
 దతీకములేకయుండ ప్రవాదంబునసల్పుము వెల్మవారిలో

విరుదుకు నెక్కతగ్గ శుకవిత్వవిదుండనుః శ్రుతివ్రత
 జరుపుము కాలమున్ దిశః చారుకేరవ న చంద్రచంద్రికా
 శర హర శేనకుల్యవిలసత్స్పృధుకీర్తివంశరంజులన్
 విరివిగనిల్పమీ శుఖమువిజిత వృద్ధి ప్రకృతి గాంచుమీ
 హరియను బ్రహ్మ వాణి కమలాలయ నిన్ను నమోఘసచ్చభా
 కరునిగఁ జేయుచుందురని గాటపురితివడించియింతలో
 హరువుగ నాదువాక్యముల నాపెద వేంకటకృష్ణరాణ్మణి॥

ఇట్లు భవదాస్థానకవులు
 శేషాద్రిరమణులు, సోదరకవులు.
 శతావధానులు.

మ॥ సరసంబై మృదువై మనోహరసమాసప్రావృతంబై వియ
 త్సరిదుర్జ్వగసమానయాన యయి యచ్చంబై యవిచ్ఛిన్నమా
 ధురితంబై కవివర్ణనార్హమయి సంతోషప్రదంబై నిరం
 తరమై యున్నాడు నూ భవత్కవిత్వకృష్ణారాయభూషాలకా॥
 చ॥ కవనముఁజెప్ప నేర్చెదరు గ్రంథములకొరచియింప నేర్తు, రా
 కువుగ మహాజనావళులచూడ్కి॥ వేడ్కఁగ “పాదుషాపరా
 భవముగను సల్పునేర్పు కవివర్ణులకుండునె! యెందునద్దిధూ
 ధవుడవు గాన సల్పితివి తధ్యము వేంకటకృష్ణభూషణి॥
 ఉ॥ స్వాంతమునం దొకించుకయు జరికనుమాట మెలేక “పాదుషాగ
 చెంతనునిల్చి యిందిర వచించిన మాటలనీదురాజసం
 బరితయుఁజూపినాడ వహహ! త్తలకాంకురితాంగుఁజేయును!
 మ్మొంతటిమాధమానసుని నేనియు విన్న వసుంధరాధిపా॥
 నీ॥ ప్రథమవిరచితంబు భారతకథయయి

యలరారు “పాండవీయమ్ముగకంటె
 సకలవిద్యత్కవీశ్వరవర్ణితంబయి
 యలరు “యశావననిగర్హణముగకంటె
 కాలిదాసునిమహత్కవితారసంబును
 దెలిపెడి “శృంగారతిలకగకంటె

ననుభవవిరచితంబై మందియూహంబు

గలుగిరి గాంచిన “వియోగముగ కంటె

నవరసంబులకును నిధానంబుగాన

భవ్యమగు “పాదుషాపరాభవగమటంచు

దలఁతు నీచిత్తమున నెట్లుదలఁతునొక్కొక్క

పృథులసత్కీర్తిధారేయ కృష్ణరాయ॥

చ॥ సరసకవిత్వమందునఁ బ్రశస్తమునందినవారు పెక్కురు
ర్వరపయినున్న వారనుట వాస్తవమందులకొప్పుకొందు రా
ద్రవసమునందు నీకరణి వ్రాసెనువారలు లేరటంచు ను
స్థిరమతితో భయంపడక చెప్పెద నిందిరీతి భూపతి॥

2—8—16

పెనుగందిప్రాలు.

ఇటు

కోలాహలంసీతా గంధరాజు

శ్రీరస్తు.

సీ॥ సరసజ్ఞులగు ప్రాజ్ఞజనులు సంతోషింపఁ

గలిగినయెట్టి శృంగారరసము

కరవాలములను నిక్కడనున్నవారిచే

వెదకింపఁగా జేయువీరరసము

కఠినమానమఁడేని కన్నీటివలజడిఁ

దుడువకేతప్పని దుఃఖరసము

కడుపుబ్బునటులఁ బ్రేక్షకులసంతసముచే

హాయిహాయనివచ్చు హాస్యరసము

గీ॥ కుప్పలుగ గ్రంథమందున గుప్పగుప్పి

పార్థివుడవౌట స్వానుభవంబుచేత

వ్రాసితినిగాక అన్యులువ్రాయగలరె

తపముఁజేసియు వేయేండ్లధారుణీశ! ॥

క॥ నవరసములకు నివాసము

లవనీకులహృదయసేమ లనిదెల్పుటకీ

నవరసయు క్తంబగుమీ

ప్రవిమలనాటక మెసాక్షి పార్థివ ! మఱియుకా

చ॥ అవనివిభుండుగావునఁ బ్రియాంగనభూసతివైనఁ గల్లుగా
రవమునఁ జక్కఁగానిటుల వ్రాయఁజాలెనుగాక ధాత్రిశే
కవికిటువ్రాయుధీపటిమగల్గు నటందురు “పాదుషాపరా
భవముగను గాంచినట్టి బుధవర్యులు వేంకటకృష్ణభూపతి॥

సీ॥ భావనాశక్తిసంభరితంబుగను గవి

త్వమునువ్రాసెను కవిత్రయముభాతి

భానురదీర్ఘ సమాసకవిత్వం బొ

నర్పణాలుదువు క్రినాథు, భంగి

శ్లేషకవిత్వంబుఁ జెప్పఁగానేర్తువు

మద మొప్ప మాభట్టుమూర్తిమాడ్కి

రసవత్తరముగ విరాజిల్లుకవనంబు

నల్లఁగాఁగలవు పెద్దన్నరీతి

గీ॥ యామహాసత్కవిప్రచయాంశమున జ

నిందినాడెనో ! లేకున్న నీకునిట్టి

కవనమెట్లబ్బఁగలె నిక్కముగఁజెప్పు

కీర్తికాంతామణిగేయ ! కృష్ణరాయ ! ॥

చ॥ కడురసవత్కవిత్వమిడి; కాంచినవారలు ముక్కుపైనివే)

లిడుకొనునట్టి రాజ్యరమనిచ్చి; కవీంద్రులఁ బ్రియతోడనె

ప్పుడు నిటులేగనుంగొనెడిబుద్ధివొసంగి; దయామయుండు జే

వుడుకృపతోడనిన్నెపుడు బ్రోచెడుగావుత కృష్ణభూపతి॥

ఇట్లు, భవదాశ్రితుఁడె

మాక రాజా వారాయణరాజా.

పాదుషాపరాభవము

చ॥ కవివరులే కవీశుడనఁగా నుతికెక్కి సమగ్రపాండితీ

ధవులెదమెచ్చు నీదుకవితావనితామణి నేర్పుజూపహ్నిం

దవచరితాత్మికంబగు కథనైలుపదగు పాదుషాపరా
భవమును నీవెగాకొరులు వ్రాయఁగలకొకొ కృత్యరాట్నభూ॥

క॥ మృదువై మాధుర్యంబై

పదిమందికి మెప్పుగూర్పు పదసంభృతమై
చదివినకొలఁదిని సంతస

మొదలించెను నీదుకవనమో భవదీకా॥

మ॥ పలుకక తేనెలసోనలొల్కుచు యశఃపాగల్భ్యసంధాత్రియై
తకుకుల్ గూర్పఁగజాలి ధూమశకటోద్యజ్వేగవత్ప్రియో
తక్కులనాకాశలయైన మీమకవితాకాంతాలలామంటి నీ
ర్పలర న్వర్తననేయబూన భువిసామ్యంబేది కృష్ణప్రభూ॥

గీ॥ నవరసంబులతోఁనిండు నాటకంబు

వ్రాయసులభంబై కవులన్న వారికెల్ల
నవరసాకరమతికి నీకవును గాఁక

కృతివినిర్మాణధారయ కృష్ణరాయ॥

నీ॥ అసన్మకమాధురీ రససమన్వితమాట

నన్న పాద్యునిసమానంబుఁ గనియె

పల్కుపల్కున ముద్దులొల్కి మోహనమాట

శిక్కినకెసయంచుఁ దెల్పుచుండె

అసమసమాస సమాహితంబాట శ్రీ

వాధకవికిజోడనంగవర తె

శృంగారరసము మూర్తిభవించుటచేత

పెద్దనకవివరు నుద్దియయ్యె

సకలపండితులొనంద సగసిమునుఁగ

రమణగాంచెడి భవదీయ రచితమైన

పాదుషాపరాభవమును భవ్యనుకృతి

కీర్తిసంభృతి వేంకటకృష్ణవృపతి॥

చ॥ క్రమముగఁ గృష్ణరాయల్ సకాశరిగాఁగవై కవీశబృం

దము ముదమొంద గౌరవయుతంబుగ పోషణతేయుచుండి ౧౫౦

భములనువ్రాసి వ్రాయుచు సతంబు కవిత్వమునుద్ధరింప డెం

దమునఁదలంచె పూజ్యుఁడు మదారుడుగంపలగూ డెమన్నగ్రా
 మమునకుమారరాజుగూ మూన్యుఁడు వేంకటకృష్ణరావునా
 మమునజేలంగుభూ పుడఁడు మూరమునీకుకొఱంతయొందుప
 త్నమున సహింపఁ దట్టిపభు సత్తముప్రాపయియుంటినోకవి
 త్యమ! యికయేమనందగును భాగ్యమటన్న సు నీయజే. ముమీ॥

గంపలగూడెము }
 ది 2-8-16 }

ఇట్లు
 భవదాశికుఁడు
 పేటబాపయ్య.

ప్రకటన

శ్రీకృష్ణరాయ గ్రంథమాలలో రా. బోవుగ్రంథములు.

1. సత్య భామాపరిణయము. (పద్యకావ్యము) చండవాండిత్య బిరుదాంకితుడగు పట్టాభిరామామాత్య కవిచే రచియింపఁ బడినది. శైలి శుద్ధమైననర్గళమై మనోహరమై యుండును. సెప్టెంబరు నెలాఖరున బ్రకటింపఁ బడును.

2. స్వర్ణ మేఖల (నవల) కృష్ణరాయలవారు కనకగిరి(కనిగిరి) కొటఁ బట్టుకొనుట, వీరరుద్రగజపతి కృత్రిమకృత్యములు, ఆకాలదేశస్థితులు, తిమ్మరసుగాఁ గాజకీయచాతుర్యము ఇందు చక్కఁగ చర్చింపఁ బడినవి. రచయితలు. శతావధానులు శేషాద్రి రమణ కవులు, 1917 జనవరి నెలాఖరులోఁగా బ్రకటింపఁబడును.

3. ఆంధ్రకవితానర్వస్వము. (విమర్శము) కళాపూర్ణోదయ ప్రభావతి ప్రద్యుమ్నముల రచనాచాతుర్యముం దెలుపును. కవిత్వతత్వ విచారమందలి యప్రస్తుత విషయ ఖండన కూడకలదు. గతానుగతికచేఁ బూర్వకపుల శక్తియుక్తులుకూడ చర్చింపఁబడెను. భాషాభిమానులు చూడఁదగినది. మే నెలాఖరులోఁగా బ్రకటింపఁబడును. (మూ శాశ్వతచందాదారులకుఁ బ్రతిపుస్తకము 100పుటలకుఁబోష్టేజి రూ० 0-6-0లు ఇతరులకు 100పుటలకు పోష్టేజికాకరు0-8-0చొప్పున నొసంగఁబడును.

(గ్రంథమాలవిషయమై యుత్తరప్రత్యుత్తరములు ఈక్రింది చిరునామకు వ్రాయవలెను)

గంపల గూడెం }
కృష్ణాజిల్లా }

దూ. తి. వేంకటరమణాచార్యులు,
కార్యదర్శి శతావధాని

మనమ ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA121B105
పుస్తకం పేరు	పాదుషా పరాధనము
తారీఖు	28/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	139
విడ్డ సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	F/H
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Habeeba
పేజీలు విడదీసినది	Rohith
ప్లాన్ చేసినది	Habeeba
పరీక్ష చేసినది	DAVEED
పేజీలు పరిశీలించినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good